

SKEPTTIKKO

TIETEELLISEN MAAILMANKUVAN PUOLESTA

2/2021

mikä QAnon

Oikeastaan

Sisältö

2/2021

ASTRID MANNERKOSKI

Some-lääkäri **Anni Saukkola** on monessa mukana (s. 4-6). Kuvassa Tiedenaiset: **Jemiina Kemppainen** (vas.), **Jenni Puoliväli**, **Heidi Kinnunen**, **Minni Nevalainen**, **Sanni Sadetuuli Saarinen**, **Anni Saukkola**, **Jasmiina Pöntinen** ja **Anniina Halonen**.

- 4** **Anni Saukkola**
MINÄ, SKEPTIKKO
- 7** **Denis Galkin**
PUHEENJOHTAJAN PALSTA:
TARKKA TIETO ILMENEE TARKKOINA ILMAISUINA
- 8** **Tiina Raevaara**
KOKOAN KIEHTOVAMMAT SALALIITTOTEORiat
- 9** **Boxa**
GNOOMIT
- 10** **Toni Saarinen**
MIKÄ QANON OIKESTAAN ON
JA MIKÄ SIINÄ ON UUTTA?
- 17** **Vladimir Heiskanen**
VALTSUN TUOLISSA:
OVATKO PROFESSORIT AINA OIKEASSA?
- 18** **Vesa Linja-aho**
JUTTUJA RAPAKON TAKAA
- 20** **Joni Martikainen**
COVID-19 JA SALALIITTOTEORiat. OSA 1:
SALALIITTOTEORIOIDEN PSYKOLOGIAA
- 24** **Eero Muurimäki**
STONEHENGE – MITÄ MONUMENTILLE KUULUU NYT?
OSA 2
- 29** **Risto K. Järvinen**
OK, BOOMER! PILKUNVIILAAJAT

Julkaisija: **SKEPSIS^{RY}** #132

Tieteiden talo
Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki
www.skepsis.fi

Päätoimittaja: Risto K. Järvinen

E-mail: editor@skepsis.fi

Toimitus: Närhite 11, 01450 Vantaa

Toimitusneuvosto: Susanne Björkholm, Vesa Linja-aho,
Altti Rannikko, Mikko Ville Valjento

Taitto: Tampereen seudun
Työllistämisyhdistys Etappi ry
Mediapaja / Pirta Salminen

Kaikki tässä lehdessä julkaistut kirjoitukset ovat kirjoittajien omia mielipiteitä, eivätkä välttämättä edusta toimituksen tai Skepsiksen virallista kantaa.

Lehdellä on oikeus tehdä kopioita artikkeleista, saattaa niitä yleisön saataville sekä siirtää aineistoa kolmansille osapuolille, lähinnä tutkimuskäyttöön. Skeptikon näköislehti julkaistaan kahden vuoden viipeellä Skepsiksen www-sivuilla.

Skeptikko on sitoutunut noudattamaan Journalistin ohjeita ja Julkisen sanan neuvoston toimintaperiaatteita.

Painopaikka: PK-Paino
ISSN 0786-2571

Ilmoitushinnat: 1/1 (180 x 260 mm) 500 €
1/2 (180 x 130 tai 90 x 260) 250 €
1/4 (90 x 130 tai 180 x 65) 125 €

Seuraava Skeptikko ilmestyy syyskuussa. Lehteen tarkoitettu materiaali tulee olla toimituksessa elokuun 22. päivään mennessä.

- 30** IHME JUTTUJA
- 32** **Tiina Lintunen**
KIRJAT: TO DO: TERVEYS
- 33** **Risto K. Järvinen**
KIRJAT: TERVEYS JA HUMPUUKI
- 34** **Arto Mustajoki**
KIRJAT: ÄÄRIPÄÄT. MITEN IDENTITEETIPOLITIIKKA
HAJOTTA SUOMEA
- 35** **Risto K. Järvinen**
KIRJAT: HYVÄ JA PAHA TIETO
- 36** **Kalle Keränen**
KIRJAT: MYKISTYNYT MIES
- 37** **Juha Leinivaara**
HUIJAUSKODIT ELÄMÄÄN
- 38** **Jani Sinokki**
KESKUSTELUA: RODUN KÄSITTEESTÄ, VIELÄ KERRAN

Kansi: ”QAnon ei ole sellainen salaliittoteorioiden äiti, jollaiseksi se ehdittiin mieltää”, **Toni Saarinen** kirjoittaa (s. 10-16). Kuva: **Julius Koivisto**, **Pirta Salminen**, **Joni Syvänen**.

SALALIITTOTEORIAMUUTAKIN KUIN VIRHEELLISTÄ AJATTELUA

TÄMÄ SKEPTIKKO käsittelee salaliittoteorioita monelta kantilta. Tiina Raevaara arvioi teorioita kirjailijan ammattimaisella katseella ja toteaa, että ne ovat usein suorastaan häikäiseviä luomuksia. ”Voi sitä juonten täydellisyyttä, yksityiskohtien rikkautta, ajallista syvyyttä, henkilöhahmojen toiminnallisuutta ja vahvaa tahtoa! Harva dekkaristi pystyy luomaan niin aukottomia juonenkulkuja kuin salaliittoteoreetikot.” Raevaara väittää, että salaliittoteorioita voi pitää kiehtovina, vaikka niihin ei uskoisikaan.

Väitöskirjatutkija Toni Saarinen haastaa ja kritisoi QAnon-artikkelissaan valtavirtaa – mediaa, tiedeyhteisöä sekä myös ns. rationaalista ja uskomusvastaista ajattelua – siitä, miten QAnonista on kirjoitettu viime vuonna. Itse hän ei kirjoita samalla kaavalla QAnonin vaaroista, harhaisuudesta tai argumenttivirheistä kuin muut, eikä näin myöskään epäsuorasti maalaa sitä kiehtovaksi ja jännittäväksi ilmiöksi. Hän huomioi mm. sen, miten monilta osin puhe QAnonista on muistuttanut moraalipaniikkia ja miten ilmiö on ymmärrettävä laajemmaksi

ja monipuolisemmaksi kuin vain virheelliseksi ajatteluksi. Hänen artikkelinsa ei ole varoittava moralisointi tai QAnonin väitteitä kumoamaan pyrkivä, kyseistä maailmankuvaa marginalisoiva kirjoitus.

Psykologi Joni Martikainen muistuttaa, että salaliittoteorioissa piilee usein totuuden siemen. ”Pieni salaliittopitoisuus uskomusjärjestelmässä on melkein pä kansalaisvelvollisuus.” Maltillisen kriittinen suhtautuminen viranomaisviestintään ja median uutisointiin on Martikaisen mukaan myös osa yhteiskunnallista tiedonlukutaitoa. Esimerkiksi rokotekriittisyys ei ole automaattisesti salaliittoteoriaa, eikä tyypillinen suomalainen koronavirusrokotteen epäilijä olekaan salaliittoteoreetikko. ”Yhteiskunnallinen kriittinen keskustelu suurten kollektiivisten päätösten ympärillä on aina hyvästä. Sen sijaan jos uskoo, että koronavirus on osa lääkeyhtiöiden salaliittoa myydä ihmisille rokotuksia tai että rokote on Bill Gatesin juoni istuttaa ihmisiin mieltä kontrolloiva siru, ei ole enää objektiivisen todellisuuden piirissä”, Martikainen kirjoittaa.

M/S ESTONIA – SALALIITTO SITTEENKIN?

TALLINNASTA TUKHOLMAAN matkalla ollut matkustaja-alus M/S Estonia kaatui ja upposi syyskuun 28. päivän vastaisena yönä 1994 Utön lounaispuolella. Onnettomuudessa menehtyi 852 ihmistä. Virallisen onnettomuustutkinnan mukaan Estonian uppomisen syy oli keulavisiirin irtoaminen kovassa merenkäynnissä ja veden tulviminen alukseen. Salaliittoteoriat aluksen kuormasta, törmäyksestä toisen aluksen kanssa, räjähdyksestä jne. alkoivat pian kuitenkin elää omaa elämäänsä.

Suomi, Viro ja Ruotsi allekirjoittivat helmikuussa 1995 sopimuksen, jonka mukaan Suomen talousvyöhykkeellä sijaitsevaa Estonian hylkyä ja sitä ympäröivää aluetta pidetään onnettomuuden uhrien viimeisenä leposijana. Sopimuksen perusteella säädettiin laki Estonian hyllyn rauhoittamisesta. Syyskuussa 2019 yksityishenkilöistä koostunut kuvausryhmä suoritti kuitenkin alueella

kuvauksia sukellusrobotilla. Kuvauksista tehtiin filmidokumentti ”Estonia – mullistava löytö”, joka julkaistiin syyskuussa 2020. Dokumentin mukaan Estonian kyljessä on kaksi ennen havaitsematonta repeämää.

Ohjelman perusteella Viron ja Ruotsin onnettomuustutkintaviranomaiset päättivät käynnistää alustavan arvioinnin Estonian vaurioiden synnystä ja niiden mahdollisesti aluksen uppoamiseen liittyvistä vaikutuksista. Kesäkuun 4. kuluvana vuonna Suomen eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen Estonian hyllyn rauhoittamisesta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta. Laki tulee voimaan 1. heinäkuuta ja on voimassa vuoden 2024 loppuun. Jossakin vaiheessa saamme siis tietää, onko jokin Estonian uppomiseen liitetty salaliittoteoria sittenkin totta.

RISTO K. JÄRVINEN

Minä, skeptikko: Anni Saukkola

”Lääkäriin pitää olla siellä, missä potilaatkin: somessa.”

PERHEESEENI KUULUU lääkäripuoliso ja Kyösti-koira. Olemme juuri muuttaneet uuteen kotiin Jyväskylään. Alunperin olen kotoisin Uudeltamaalta Karkkilasta, jossa vietin lapsuuteni ja ison osan nuoruudesta.

Synnyin vuonna 1993 ja kasvoin opettajaperheessä kolmen pikkusisaruksen ja vanhempieni kanssa. Kotimme oli satavuotias puutalo metsän reunalla. Vietin paljon aikaa metsässä ja kiinnostuin luonnosta ja myöhemmin luonnontieteistä.

Lukioikäisenä menin kouluun Espooseen, kun pieni paikkakunta alkoi tuntua ahtaalta. Vierailu lukion fyysiikan ryhmän kanssa hiukkastutkimuskeskus Cernissä Sveitsissä oli vaikuttava kokemus. Cern on ennemminkin kaupunki kuin tutkimuskeskus, ja oli upeaa nähdä, millainen ekosysteemi tutkimuksen ympärille voi kehittyä.

KOKEMUS YLILUONNOLLISESTA VOI OLLA TOSI

LAPSUUDENPERHEEMME ei ollut uskonnollinen, mutta suomalaisen tapaan tapakristitty joulukirkkoineen. Olin mukana seurakunnan toiminnassa nuorena, mutta jälkikäteen ajateltuna siinä oli tärkeintä kaverit ja seura. Muistan pienenä lukeneeni iltarukousta, mutta vahvaa jumaluskhoa minulla ei koskaan ole ollut. Erosin kirkosta aikuistuttuani, koska sen toiminta ei enää tuntunut omalta.

Olin lapsena taikauskoinen. Saatoin ajatella, että jos rappusissa on kolmetoista askelmaa, viimeinen pitää hypätä yli. Tai jos ajattelen jotain pahaa, se voi tapahtua. Jälkikäteen ajateltuna taisin olla herkkä ja hiukan pelokas ja varustettu vilkkaalla mielikuvituksella. Olen aina rakastanut tarinoita ja kaikkien ikäisteni tapaan odotin 11-vuotiaana kutsua Tylypahkaan.

Nykyään ajattelen uskonnoista, että uskonnonvapaus mahdollistaa minulle oikeuden olla uskomatta, mutta yhtä lailla toisille oikeuden uskoa. Joudun joskus muisuttamaan itseäni jälkimmäisestä.

Ajattelen, että uskonnot voivat tuoda ihmisen elämään paljon rikkautta, mm. yhteisöllisyyttä. Minusta on kiinnostavaa tarkastella uskontoja tieteellisestä näkökulmasta ja pohtia, mikä saa ihmisen uskomaan, mikä nyky-yhteiskunnassa on ottanut uskontojen paikan ja kuinka uushengellisyys näkyy yhteiskunnassa. On ollut kiinnostavaa puhua teologiystävien kanssa esimerkiksi hyvin rajoittavien dieettien samankaltaisuuksista uskonnollisten lahkosten kanssa.

Kokemus yliluonnollisesta voi olla tosi ihmiselle, eikä kokemusta voi kyseenalaistaa. Potilastyössä näen paljon sitä, kun ihmiset haluavat löytää mitä moninaisimmista asioista syitä oireilleen. Tämä muistuttaa joskus taikauskoa.

40 000 SEURAAJAA, LÄÄKÄRIPODI, TIEDENAISET RY...

KOULUTUKSELTANI OLEN lääketieteen lisensiaatti. Olen yliopiston kirjoilla jatko-opiskelijana tekemässä YEK-koulutusta eli yleislääketieteen erityiskoulutusta, mutta tällä hetkellä vain paperilla. Opiskeluajoista asti olen työskennellyt lääkäriinä. Opiskeluajana olin töissä Kustannus Oy Duodecimissa, joka on lääketieteellinen kirja- ja tietokantakustantamo.

Lääkäriksi aloin haluta lukiossa, kun tajusin, miten paljon minua kiinnostaa eri luonnontieteet. Tuolloin en toki ymmärtänyt, miten paljon lääkärin työssä on kyse vuorovaikuttamisesta. Sairastuin teininä vakavasti ja tuo kokemus on varmasti ollut myötävaikuttamassa ammatin valintaan. Muistan katselleeni lukiossa

biologian kirjan kuvaa aivoista ja ajatelleeni, että tuosta haluan oppia lisää.

Somessa lääkärinä esiintyminen on minulle luontevaa, koska olen somesukupolven nuori ja minusta lääkärin pitää olla siellä, missä potilaatkin, eli muut ihmiset. Minusta on ollut kiinnostavaa kokeilla, miten somea voi hyödyntää terveystiedon välittämiseen. Nostan siellä keskusteluun ajankohtaisia ja kiinnostavia terveysaiheita ja kerron lääkärin työstä ja elämästä. Olen puhunut mm. ihosyövistä, kuukautisterveydestä, endometriosisista, mielenterveysaiheista, ja pyrkinyt valottamaan ymmärrettävästi tieteen ominaisuuksia ja tieteellisen tiedon syntyä.

Olen myös kertonut julkisesti, että olen läpikäynyt masennusjaksoja ja psykoterapiaa. Olen halunnut puhua asiasta, koska mielenterveyteen liittyy valtavasti tabuja ja ennakkoluuloja. Ajatellaan esimerkiksi, että lääkäri ei voisi sairastaa. Minua on helpottanut, kun olen sisäistänyt, että masennus on sairaus siinä missä fyysisetkin sairaudet, eikä se tee minusta ihmisenä huonompaa. Se ei näy aina ulospäin, sitä voidaan hoitaa ja kohalotovereita on paljon.

Minulla on Instagramissa 40 000 seuraajaa. Spotifyssa on kuunneltavissa ”Lääkäripodi”. Se on minun ja kollegani Jenni Puolivälin yhteinen projekti, jossa puhutaan terveysaiheista ymmärrettävällä tavalla.

Valtava enemmistö saamastani somepalautteesta on ollut myönteistä. Kollegat ovat myös kannustaneet, mikä on merkinnyt paljon. Isoimmat palauteaiheet ovat, että on tuoretta ja raikasta nähdä lääkäri somessa ja että teen tieteestä ja terveydestä helpommin lähestyttävää. Valitettavasti muutamia kertoja minua on maalitettu, etenkin rokotekeskustelussa.

Tiedenaiset ry syntyi pari vuotta sitten täysin virtuaalisesti, kun me, kahdeksan nuorta korkeakoulutettua naista tutustuimme Instagramissa. Perustimme sinne Tiedenaiset-profiilin tieteelliseen näyttöön perustuvan terveystiedon levittämiseksi somessa. Aikaisemmin kaikki edistivät omilla tahoillaan tieteellisen tiedon asemaa, mutta me päätimme yhdistää voimamme ja kokeilla yhteistyötä. Pyrimme tavoittamaan etenkin ihmisiä, jotka eivät muuten altistuisi tutkitulle tiedolle. Tällä hetkellä olemme Instagramin suurin suomalainen tiedeyhteisö. Meillä on yli 43 000 seuraajaa.

Tiedenaisten perustajiin kuuluu lisäksi anesteologiaan erikoistuva lääkäri Jenni Puoliväli, opettajat Minni Nevalainen (TM) ja Sanni Saarinen, ravitsemustieteilijät Jasmiina Pöntinen (ravitsemusterapeutti), Anniina Halonen ja Heidi Kinnunen sekä fysioterapeutti Jemiina Kemppainen. Toukokuussa meiltä ilmestyi kirja ”To do: terveys”.

JAAAN TIETOA, EN VAKUUTTELE

SKEPSIS ON MINULLE tuttu yhdistys. Olen jo aiemmin kiinnittänyt huomiota Huuhaa-palkintoihin, ja liityin

hiljattain jäseneksikin. Skepsiksen toiminta on erittäin arvokasta ja olen ilolla mukana! Mielestäni Skepsiksen tulisi jatkaa hyvän keskustelukulttuurin ja tieteellisen maailmankuvan edistämistä. Tieteen popularisoinnin tukeminen on myös tärkeää. Itse olen huolissani myös valtion tutkimusrahoituksen näivettymisestä.

Kuva skeptikoista saattaa joskus olla negatiivinen. Luulen, että tämä johtuu siitä, että ihmismielen on hankala muuttaa mielipiteitään ja olla eri mieltä muiden kanssa. Siksi kriittisyys saatetaan mieltää negatiivisuudeksi. En usko, että yhdistys itsessään on tehnyt mitään väärin.

Huolestuttavinta huuhaata tällä hetkellä ovat valheet, joita leviää koronarokotteista. Rokote on ainoa tiemme ulos pandemiasta, ja on erittäin huolestuttavaa, jos rokote jätetään ottamatta valheellisiin tietoihin perustuen. Omalla toiminnallani tarjoan mahdollisuuden saada luotettavaa tietoa, mutta ihmiset kuitenkin lopulta itse päättävät, mihin uskovat. Sen sijaan että käyttäisin aikaa ihmisten vakuuttelemiseen, yritän tehdä tieteestä ja tieteellisestä tiedosta mahdollisimman kiinnostavaa ja ymmärrettävää.

Korona-ajassa positiivista on ollut se, että lääketiede ja luonnontieteet ovat olleet poikkeuksellisen paljon ot-sikoissa. Tieteen merkitys arjen kannalta on noussut vallokeilaan: tiede ei ole jossain kaukana yliopiston kam-mioissa, vaan toteutuu ihmisten arjessa.

NUORIA PITÄÄ AINA KANNUSTAA

MITÄ HARRASTAN? Kaikkea luovaa. Sisustus, romaanit, käsityöt, puutarhatyöt ja viherkasvit ovat tällä hetkellä lähellä sydäntä. Pyrin myös liikkumaan fiiliksen mukaan.

Tärkein lukemani kirja? ”Taru sormusten herrasta”-trilogia. Se on opettanut minulle paljon luonnosta, ihmisyydestä ja moraalista.

Ihminen, joka on tehnyt minuun vaikutuksen? Teini-iässä olin katsomossa, kun Dalai Lama vieraili Suomessa. Hänen suuruutensa ei perustu itsensä, vaan muiden nostamiseen. Kesken esityksen hän pyysi yleisön nuoria nostamaan kätensä ylös. Luokkamme viittasi hämmentyneenä. Hän sanoi: ”Tässä ovat kaikkein tärkeimmät ihmiset tässä yleisössä.” Nuoria pitää muistaa aina rohkaista ja kannustaa.

Mitä odotan tulevaisuudelta? Tällä hetkellä odotan, että rokotuskattavuus saadaan korkeaksi ja koronakurimus taltutettua.

Millainen olisi täydellinen maailma? Sellainen, jossa ihminen eläisi tasapainossa luonnon kanssa maapallon kantokykyä kunnioittaen.

Mikä on elämän tarkoitus? Tehdä itselleen merkityksellisiä asioita olemalla merkityksellinen muille. Ja nauttia!

Tarkka tieto ilmenee tarkkoina ilmaisuina

HELSINGIN SANOMISSA oli 19.4.2021 tieteellinen kirjoitus 50 vuoden takaa. Kirjoitus oli otsikoitu ”Viini on hyvää terveydelle”. En tiedä, miksi artikkeli nostettiin uudelleen esille, mutta uskon sen johtuneen siitä, että haluttiin hieman naureskella vanhalle tiedekäsitykselle.

Artikkelin mukaan 30 lääkärin tutkijaryhmä oli Yhdysvalloissa vuoden kestäneessä tutkimuksessa halunnut selvittää viinin lääketieteellistä merkitystä. Tutkimuksen mukaan viini on hyvää mielen tilan parantamiseen, ruokahalun kiihdyttämiseen, ruoansulatukseen ja ympäristön aiheuttamien jännitystilojen laukaisemiseen. Lisäksi tutkimuksessa todettiin, että viini laukaisee tunnejännityksiä ja sen avulla voidaan hyvin vastustaa eristäytymistä ja voimattomuutta. Viini auttaa myös sydänpotilaita helpottamalla pienten verisuonien toimintaa, koska viini vähentää veren kolesterolipitoisuutta. Viinin juojilla on huomattu myös veritulppien vähenemistä.

Uudemmassa tutkimuksessa viinin terveysvaikutuksia on kuitenkin alettu enenevässä määrin yhdistämään kohtuullisesti viiniä juovan muihin elämäntapoihin. Useissa tutkimuksissa on tullut esille se, että viiniä suosivat eroavat monilta ominaisuuksiltaan muiden alkoholijuomien käyttäjistä. Kyseessä voi olla ns. ”healthy user bias”: viininjuojat hoitavat itseään paremmin ja heidän elämäntapansa ovat terveellisemmät. Näin kirjoittaa geriatrian professori Timo Strandberg Oulun yliopistosta.

Helsingin sanomien jutussa ei minua kuitenkaan niinkään hätkähdyttänyt viestin sisältö kuin sen ulkoasu. Kirjoitus vaikutti nimittäin hirmuisen epätarkalta. Mitä on tunnejännitys? Entä sitten hyvän mielen tilan parantaminen? Ympäristön aiheuttama jännitys! Kun 50 vuoden takaista kirjoitusta vertaa Strandbergin kirjoitukseen vuodelta 2006, niin ero on erittäin suuri. Strandberg

kirjoittaa tarkkarajaisesti ja käyttää tieteessä yleisesti käytettyjä termejä. Vanhassa kirjoituksessa kaikki kuvaukset vaikuttivat epämääräisiltä – suorastaan ympäröityiltä.

On todella helppoa uskoa, että viinin juominen parantaa mielen tilaa; onhan pienessä tuhnussa hauskeempaa kuin selvinpäin. Tärkeää kuitenkin on se, kuinka viini vaikuttaa masennukseen. Myös 50 vuotta sitten olisi ollut täysin mahdollista arvioida tätä. Sen sijaan tulosten perusteella voisi arvella, että tutkimusote on ollut kevyt. Tutkimuksen tuloksista tulee mieleen suomalainen urheilutoimittaja, joka ei juuri muuta keksi kysyä kuin: ”Miltäs nyt tuntuu?” Tähän vastaukseksi on kerrottu että mukavaa on, ruoka maistuu ja vastakkaisen sukupuolenkin kanssa uskaltaa muutaman sanan vaihtaa!

On tietysti todennäköistä, että artikkeli on alun alkaenkin tarkoitettu kevyeksi luettavaksi suomalaisessa päivälehdessä. Alkuperäinen tutkimus voi olla alkoholiteollisuuden lobbaama, eikä tarkoituksena olekaan ollut tehdä uskottavaa tieteellistä tutkimusta. Tämä oikeastaan kuitenkin vain vahvistaa seuraavaa johtopäätöstäni: huono tiede/tieto ei ole tarkkarajaista.

Kun tietoa on vähän, niin asioista puhutaan pintapuolisesti. Keskustelu voi olla näennäisen syvällistä, mutta loppujen lopuksi se pahimmillaan on vain pinnan sivelyä (ei edes raapaisua). Kun tieto jostain aiheesta lisääntyy, niin sen mukana kehittyy myös kieli asian ympärillä.

Pseudotieteellisessä kirjoittelussa usein huomaa sen, että ilmaiset ovat todella epämääräisiä: energiakentissä on vikaa, aura on huono ja fengshui on väärin. Vaikka asiasta kyselisi lisää, niin tämän tarkempaa kuvausta toimintamekanismeista ei yleensä ole saatavissa. Olen aina ihmetellyt, miten näin epämääräiset selitysmallit kelpaavat ihmisille, mutta ehkä se ei olekaan ihme, kun vielä 50 vuotta sitten tieteellinenkin kieli oli lähes yhtä epätarkkaa. 🤖

RAEVAARA

Kokoaan kiehtovammat salaliittoteoriat

SALALIITTOTEORiat ovat kiehtovia sellaistenkin mielestä, jotka eivät niihin usko. Senkö takia salaliittoteoriat saavat merkitykseensä nähden kovin paljon näkyvyyttä?

Viestinnän professori Esa Väliverronen ja THL:n erikoistutkija Jonas Sivelä kirjoittavat *Kanava*-lehden tuoreessa numerossa (4/2021), kuinka media nostaa mielellään salaliittoteorioita esiin ja ne näyttävät ”pelottavina osoituksina ihmisten irrationaalisuudesta ja yksinkertaisina selityksinä sille, miksi jotkut eivät luota viranomaisten ohjeisiin tai tutkijoiden näkemyksiin”. Väliverronen ja Sivelä pitävät salaliittouskomuksia ”liian” helppoina selityksinä yhteiskunnallisiin kehityskuluihin ja ihmisten asenteisiin, ja juuri siinä piilee vaara: ” – helppot selitykset nostavat esiin vaatimuksia rokotuspakosta ja lisäävät rokotuksia epäröivien leimaamista rokotusten vastustajiksi. Molemmat ovat huonoja strategioita, jos haluamme lisää rokotusten kannatusta”.

Miksi salaliitoista sitten puhutaan niin paljon julkisuudessa? Oma johtopäätökseni on, että niistä puhutaan samasta syystä kuin niihin uskotaan.

On tietenkin monia psykologisia tekijöitä, jotka vaikuttavat salaliittoaajatteluun. Persoonallisuuden piirteet, elämäntilanne ja aiemmat elämäkokemukset vaikuttavat kaikki. Pitkittynyt stressi ja ahdistus – jotka ovat varmasti lisääntyneet pandemian aikana – voivat saada ihmisen näkemään tavoitteellista toimintaa siellä, missä sitä ei ole.

Ajattelen, että salaliittoaajattelulle altistaa myös ihmisen täysin normaalit, evoluutiossa vahvistuneet ominaisuudet: Kun analysoimme aistihavaintoja ja kerättyä tietoa, olemme mestareita erottamaan kaiken kohinan keskeltä merkkejä ihmisen toiminnasta. Ihmiset ovat herkistyneet huomaamaan muut ihmiset. Evoluution saatossa on myös ollut parempi olettaa lajikumppaneille pikemminkin liikaa motiiveja ja aikoja kuin liian vähän. Tällainen ajattelu on ollut ihmislajille hyödyllistä, mutta se altistaa näkemään salaliittoa, piilotettua ja suunniteltua toimintaa silloinkin, kun kyse on sattumasta ja toisiinsa liittymättömistä tapahtumista.

Näin kirjailijan ammattimaisella katseella arvioituna salaliittoteoriat ovat usein suorastaan häikäiseviä luomuksia. Voi sitä juonten täydellisyyttä, yksityiskohtien rikkautta, ajallista syvyyttä, henkilöhahmojen toiminnallisuutta ja vahvaa tahtoa! Harva dekkaristi pystyy luomaan niin aukottomia juonenkulkuja kuin salaliittoteoreetikot.

Väitän siis, että salaliittoteorioita voi pitää kiehtovina, vaikka niihin ei uskoisikaan. Siksi niille tulee annettua julkisuutta. Kuten Jonas Sivelä ja Esa Väliverronen artikkelissaan kirjoittavat, liika salaliittojen korostaminen peittää kuitenkin julkisessa keskustelussa alle sen syiden kirjon, josta rokote-epäröinti todellisuudessa koostuu.

Muutama kuukausi sitten juttelin erään tuttavani kanssa silloin alkutekijöissä olleista massarokotuksista. Hän tuntui suhtautuvan koronarokotteisiin kovin epävarmasti eikä ollut ollenkaan varma, ottaisiko rokotusta.

Ensireaktioni oli kauhistua, kuinka taas yksi järkvi ihminen oli langennut internetin valeuutisten ansaan. Kerroin varovasti omasta innostani ottaa rokote ja turhautumisesta, jota silloin paikallaan junnaava pandemiatilanne minussa aiheutti.

Vaikka suhtautumisemme tuleviin rokotuksiin olivat tuolloin kovin erilaiset, yhdistäviä tunteita oli kuitenkin enemmän kuin erottavia: halusimme molemmat pysyä terveinä, pelkäsimme iäkkäiden läheistemme puolesta, olimme jo varsin kypsytettyjä poikkeustilaan, olimme molemmat kokeneet taloudellisia menetyksiä pandemian takia ja toisaalta noudatimme suosituksia esimerkiksi maskien käytöstä.

Nyt kesän korvilla näimme taas ystäväni kanssa, ja muiden kuulumisten vaihdon lomassa hän mainitsi saaneensa rokotteen. Päätös tuntui olleen helppo, eikä hänen puheissaan ollut nyt minkäänlaisia varauksia asiaa kohtaan.

Ihmisten rokoteasenteissa on monenlaisia juonteita, eikä kaikki epävarmuus tai kielteisyyt ole oire salaliittoiin hurahtamisesta. Epävarmuudellekin voi antaa tilaa ja aikaa: joskus mielen muuttamiseksi ei tarvita muuta.

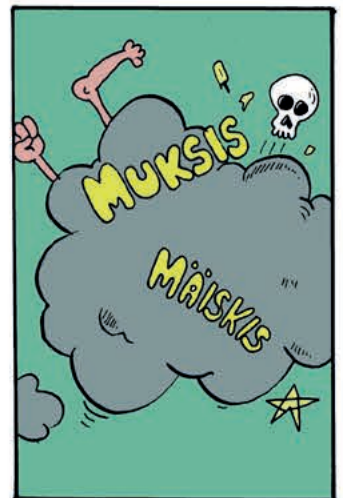
Ihmisten arkinen ajattelu on yleensä kovin kaukana jostain niin jännittävästä kuin salaliitoista.

GNOOMIT

VAIHTOEHTOISTA VAALIVAIKUTTAMISTA

Boxa 2021/2

Mikä QAnon oikeastaan on ja mikä siinä on uutta?

TONI SAARINEN

”Salaliittoteoreettisuuden tuottamiseen kytkeytyvät myös sitä vastustavat ja sen ajatuksia popularisoivat sekä sitä tutkivat tieteentekijät. Debunkkaajat, viihdehakuiset journalistit ja rationaalisuuden puolustajat ovat luoneet alakulttuurin ja edistäneet sen kasvua siinä missä salaliittoaktivistit, populistipoliitikot ja bottifarmit.”

QANON-NIMELLÄ TUNNETTU liike syntyi osana 2000-luvun internetille tyypillistä lautakulttuuria. Keskustelualueina toimivat laudat kuten ”4chan” ja ”8kun” tarjoavat alustan anonyymille ja lähes rajoittamattomalle viestinnälle, minkä vuoksi ne on nähty varsinkin uuden laitaioikeiston piirissä sananvapauden viimeisinä linnakkeina. Uhatuiksi itsensä kokevat ihmiset – enimmäkseen valkoiset länsimaiset miehet – ovat saattaneet puhua näillä alustoilla välittämättä ”poliittisesta korrektiudesta”, joka heidän mukaansa sulkee heidät pois julkisesta keskustelusta.

Lautakulttuuri ei ole jäänyt laudoille, vaan se on tuottanut monenlaista internet-aktivismia, myös koordinoitua trollaamista. Tämän artikkelin puitteissa oleellista on, että pitkäikäiset käsitykset maailmaa salaa hallitsevista pahuuden voimista omaksuttiin myös näillä alustoilla ja että ne johtivat näkyvään poliittiseen toimintaan. Näiden voimien päämääriä kuvaavia kertomuksia on kutsuttu salaliitto-teorioiksi. Ne ovat tarinoita, jotka haastavat viralliset totuudet ja toimivat hallitsevina maailmanselityksinä ”kulttuurisessa miljöössä”. Tämä sosiologi Colin Campbellin termi viittaa hajanaiseen alakulttuurien kenttään, jossa ”kielletty” ajatukset leviävät vapaasti.

4chan-laudan keskustelualue /pol/ (Politically Incorrect) oli kasvanut puolessa vuosikymmenessä vartenotettavaksi toisinajattelun kanavaksi, kun lokakuussa 2017 alueelle liittyi nimellä ”Q” tunnettu käyttäjä. Q kertoi kuuluvansa Yhdysvaltain hallinnon sisäpiiriin – ehkä jopa työskentelevänsä presidentti Donald Trumpille – ja alkoi jakaa vihjeitä siitä, mitä kulissien takana tapahtui. QAnon-yhteisö ja ”qanonismi” rakentui tämän nimimerkin ja hänen tietojensa ympärille. ”Anon” viittaa nimettömyyteen: lautakulttuurissa kaikki käyttäjät ovat oletuksena anonyymejä, siis anoneita.

Q ei ollut laudan ensimmäinen sisäpiiriläiseksi esittäytyvä, eivätkä paljastukset uusi ilmiö. ”Syväkurkkuja” oli ilmaantunut anonyymiteetin pohjalta toimiville alueille tämän tästä. Esimerkiksi vuonna 2016 ”FBIAnoniksi” kutsuttu hahmo implikoi jakavansa/pol/:lle tiedustelupalvelun salaisuuksia. Näiden datavuotojen ohella laudoille ominaista on ollut tehokas, vapaamuotoinen yhteistyö käyttäjien kesken. Puhdas trollaus saattoi olla sen

yleisimpiä muotoja, mutta ihmiset myös yhdistivät tiedonhakutaitonsa ratkoakseen monenlaisia ongelmia.

Ennen pitkää joukkovoimalla pyrittiin myös ”solmiimaan lankoja yhteen” ja selvittämään kätkeytyjä totuuksia. Jos laudat eivät olleet vielä 2000-luvun alussa selvä osa kulttista miljöötä, tuo yhteys vahvistui jatkuvasti. Q ilmestyi oikealla hetkellä oikeaan paikkaan, keräsi seuraajia, päätyi mediaan ja nousi ihmisten tietoisuuteen yhteiskuntajärjestyksen uhkana. Nyt, kun tarinan ensimmäinen osa saavutti eräänlaisen lopun Trumpin vallan päättyessä, teen joitakin johtopäätöksiä QAnonin vuosista.

ENNEN Q:TA

SELKEIMPÄNÄ QANONIN ETIÄISENÄ voi pitää Yhdysvaltain vuoden 2016 presidentinvaalin alla sattunutta välikohtausta, joka kehittyi niin kutsutun ”Pizzagaten” pohjalta. Kun Wikileaks julkaisi Hillary Clintonin kampanjapäällikkö John Podesta hakkeroidut sähköpostit, tarina eliitin harjoittamasta lasten hyväksikäytöstä kehittyi nimenomaan laudoilla. Anonit tulkit-sivat yhdessä Podesta mailien ”salaviestejä” ja ymmärsivät toistuvat pitsamaininnat pedofilian kiertoilmauksiksi. Joulukuussa 2016 salaviestien todellisuudesta vakuuttunut Edgar Welch otti tehtäväkseen epäiltyyn pitseriaan hyökkäämisen ja lapsiorjien vapauttamisen.

Tämä Pizzagaten toteuma oli Yhdysvaltain säännöllisiin joukkoampumisiin verrattuna onnellinen: yhden miehen operaatio ei johtanut ihmisuhreihin. Welch pidätettiin nopeasti. Tapahtuman voi kuitenkin käsitellä Trumpin aikakauden alun keskeiseksi symboliseksi tapahtumaksi. Järjestelmälliseen salaliittoon perustuvan maailmankuvan omaksunut henkilö uskoi, että voi löytää yhden ravintolan takahuoneesta empiiristä todistusaineistoa, joka paljastaa huolellisesti kätkeytyn, valta-van petoksen. 2000-luvun ”kulttuurisen verkon” tapa selvittää salaliittoja oli perustunut tiedonhakuun ja ajatustenvaihtoon, somedatan perkaamiseen, symbolien tulkit-taan ja vertailuun. Welch puolestaan koki tehtäväkseen ryhtyä kenttätöihin. Saman määrätietoisuuden ajamana monet anonit alkoivat luottaa siihen, että presidentiksi

valittu Trump lopettaisi Pizzagaten kuvaaman vuosisaisen korruption rivakalla toiminnalla, yhteistyössä heidän kanssaan.

Historialliset kamppailut tarvitsevat sankaria historian ytimeen. Pian saapui Q, joka pyrki osoittamaan, että kaikki anonit ovat tällaisia sankareita – ja maailmaa muutetaan laudoilla, heidän silmiensä edessä.

POPULAARIKULTTUURIPROFEETAN PELI

Q, JONKA HENKILÖLLISYYDESTÄ käydään yhä keskustelua,¹ lähetti vuosina 2017–2020 miltei 5000 uniikkia viestiä, jotka hän nimesi ”dropeiksi”, käytännössä siis tietopaketeiksi. Viestit olivat yleensä lyhyitä, toteavia ja tarkoituksella epämääräisiä, ja niihin liittyi kuvia, lyhenteitä ja linkkejä, joita harvoin pohjustettiin kattavasti. Väitteet esitettiin usein kysymyksinä, minkä ohella Q kannusti jatkuvasti lukijaa pohtimaan jonkin sanan tai tapahtuman merkitystä ja yhteyttä ilmiöiden välillä. Esimerkiksi drop numero 167:

POTUS opened the door of all doors.

Expand your thinking.

What is the keystone?

Q

Päivitysten ymmärtäminen vaati aktiivista selvitystyötä. Samalla dropit suunnattiin salatiemeen valmiiksi vihi-tyille – niille jotka jo käsittivät kehyksen. Tämän vuoksi ne poikkesivat suuresti ”klassisista” salaliittoteoreettisista teksteistä, joiden kirjoittajat kuvaavat yleensä uuvuttavan yksityiskohtaisesti vuosituhansia pitkien juonien kaikki mahdolliset syy- ja seuraussuhteet.

Tämä ei tarkoita, etteikö myös Q olisi vihjannut multistavien tapahtumien olevan käynnissä. Dropit paljastivat lisää siitä, mikä oli keskeistä Pizzagatessakin: maailmaa hallitsee synkkiin päämääriin pyrkivä eliitti, joka on harrastanut järjestelmällistä saatananpalvontaa läpi historian. Trump ja Yhdysvaltain armeijan johto käyvät

kuitenkin sotaa pahuutta vastaan ja pidättävät ennen pitkää ”Cabalin” (suom. salaseuran) toimijat. Professori Michael Barkun on nimennyt tällaiset rakenteet jättisalaliitoiksi (superconspiracy). Niissä yhteiskunnan kaikki osa-alueet liitetään yhden suuren selityksen ja kehityskulun alle, ja juoni saa kosmiset mittasuhteet. Vaikka valtaosa Q:n dropeista käsitteli Yhdysvaltain (sotilas)poliittista arkea Trumpin valtakaudella, viesteistä löytyi skaalaa heijastavia uskonnollisia viittauksiakin – tosin enemmän painoarvoa ne saivat kirjoissa, joita Q:n seuraajat kirjoittivat.

Suurimmaksi osaksi Q:n viestit imitoivat elokuva- ja televisioviihteen vähäsanaisia vakoojia ja sotilaita. Q paljasti maailman täynnä ansoja, riskejä, mutkikkaita operaatioita, kaksois- ja kolmoisagentteja, taktisia shakkinappulasiirtoja – ja hän paljasti sen vain valituille. Anonit havaitsivat toistuvia ilmauksia ja samanlaisuutta Trumpin lausuntojen ja Q:n vihjeiden välillä, mikä heidän mielestään vahvisti yhteyden, ja Q ruokki tätä käsitystä. Hän vakuutti yleisönsä siitä, että he ovat kontaktissa tärkeisiin tahoihin ja siten erityislaatuisia. Toisaalta anonit pitivät itseään jo valmiiksi ”taviksia” merkittävämpinä, koska he uskoivat auttaneensa joukko-voimallaan Trumpin presidentiksi. Heitä *tarvittiin* nykypäivän kulttuuri- ja informaatioidossa, ja he luottivat siihen, että Yhdysvaltain tuore johto tiesi tämän. QAnon-kehiksessä jokaisesta anonista tuli ”X-Filesin” Fox Mulder, joka saa loputtomasti uusia todisteita niiltä, jotka tietävät eniten. Vaiennetuiksi itsensä kokeneet olivat muodostaneet yhteyden suoraan vallan todelliselle huipulle, ja he tahtoivat oppia lisää.

Q:n hahmossa populaarikulttuurin troopit ja tyyli valjastettiin aidon politiikan selittämiseen. Q:n persoona ja viestit olivat vähintään elokuvallisia, mutta yksisuuntaisen kerronnan sijaan tarina oli ennen kaikkea interaktiivinen. Se kehysti oman elämän ja historian *peliksi*. Pelillisuus addiktoi. Se vetoaa tiedonkäsittely- ja ongelmanratkaisutaitoihin, mutta yhtä oleellisia ovat pelien herättämät tunteet. Vastausten löytäminen ja yhteyksien muodostaminen tuottaa mielihyvää.² QAnonin kohdalla painottui entistä voimakkaammin pelin sosiaalinen puoli: mysteeri ei ratkennut yksin. Näin käsitettynä QAnon on aiempia jättisalaliittoja selkeämmin valtava moninpeli, jonka päämäärä on kollektiivinen ymmärryksen lisääminen. Q itse olisi tällöin ollut pelin säännöt hyvin osaava pelinjohtaja.

KULTTISEN MILJÖÖN VALTAUS

Q:N DROPIT JA LAUTAKESKUSTELU muodostivat ytimen, mutta salaliittoaktivismi laajeni pian kattamaan isomman siivun kulttisesta miljööstä. Viesti oli käytökelpoinen, ja sen suosio houkutteli toisia aktivisteja osingoille. Dropien salaperäisyys tarkoitti, että vanhoille kulttisen miljööän asiantuntijoille löytyi kysyntää: he pyrkivät välittämään tiedot eteenpäin omilla vaikutteillaan höystettynä, vaikka eivät olleet itse lautojen käyttäjiä. Orastavan qanonismin rajat olivat löysät ja implikaatiot vanhoja tuttuja, joten sanoma oli helppo yhdistää aiempiin viitekehyksiin. Lisäksi jotkin anonit kokivat

velvollisuudekseen omakohtaisten Q-kokemusten jakamisen ja lautojen toiminnan selittämisen maallikoille.

Samalla kun nämä tahot näkivät tilaisuuden edistää omaa narratiiviaan Q:n rinnalla, toiset ymmärsivät, että asettuminen *Q:ta vastaan* lisäisi potentiaalia erottua. Esimerkiksi ”InfoWarsin” veteraani Alex Jones alkoi ennen pitkää markkinoida itseään tällä tavoin relevanttina niille, jotka suhtautuivat varauksella viestiin. Vaikka qanonismissa uskottiin, että Q yhdistää kaikki Järjestelmän vastustajat saman katon alle, salaliittokulttuuri on hajanaisempi ja monimuotoisempi kokonaisuus kuin he kuvittelivat. Monet epäilemättä vierastivat lautojen kaoottista ympäristöä, ja toiset suhtautuivat tunnusomaisella epäluulolla myös Q:n viestiin. Oman piirin asiantuntijoita syytetään usein vastapuolen myyriksi tai osaksi ”psyoppeja” – psykologisia operaatioita, joilla ihmisten ajattelua ohjataan. Tietysti myös Q:ta epäiltiin harhaanjohtajaksi.

Kuvio laajeni tarkoitushakuisen disinformaation myötä. Tietoverkkotutkimuksessa on painotettu QAnonin kaltaisten liikkeiden käyttöä maailmanpolitiikan välineenä: esimerkiksi Venäjän bottiverkot ovat vauhdittaneet viestin leviämistä, ja Putinin hallinto on hyötynyt Yhdysvaltain politiikan sekasorrosta. Valtiollinen sekaantuminen ei kuitenkaan selitä asiaa kokonaan, ja salaliittoteoreettisuuden synty vain taktisesti tuotettuna häirintänä olisi yksinkertaistava selitys. Disinformaatio vaatii hedelmällistä maaperää kasvaakseen. Poliittisen masinoinnin liiallinen painottaminen kätkee ne historialliset ja sosioekonomiset tekijät, jotka ovat tuottaneet aitoa uskoa QAnoniin. Ilmiön redusointi vieraan vallan kehittämäksi poliittiseksi aseeksi muistuttaa oikeastaan salaliittoteoreettista ajattelumallia: oma yhteiskunta nähdään lähtökohtaisesti puhtaana ympäristönä, jonka ulkopuolinen vihollinen on viekkaasti saastuttanut. Oma kulttuuri välttyy pahimmalta kritiikiltä.

Liikkeen kasvaessa monet yllättyivät miespainotteisen laitaioikeiston ja naisvaltaiseksi oletetun ”uushenkisyyden” yhteenliitoksista. QAnonin maailmankuva tosiaan omaksuttiin myös meditaation, vaihtoehtolääkinnän ja muun holistisen ajattelun ympärille muodostuneissa piireissä. Monet uushenkiset vaikuttajat ryhtyivät levittämään Q-pohjaista tarinaa viimeistään koronapandemian aikaan. Tämä nähtiin laajemman uushenkisyyden kentällä uhkana, mikä sai esimerkiksi Mia Jokinivan julkaisemaan huomiota herättäneen ”Joogit QAnonia vastaan”-blogikirjoituksen lokakuussa 2020. Uushenkisyys ja salaliittoteoreettisuus ovat kuitenkin kulkeneet rinnakkain pitkään, eikä yhteenliittymä ole sinänsä erikoinen. Molemmat pohjaavat eurooppalaiseen esoteriaan, jolla on ollut viha-rakkaussuhde valtaviiran instituutioihin ja tiedemaailmaan vuosisatoja. Tutkija Charlotte Ward ja professori David Voas nimesivät ajattelumallin ”conspiracyiksi” (suom. ”salaliittohenkisyys”) vuosia ennen QAnonia.³

Salaliittojattelua ja uushenkisyyttä yhdistää vaihtoehtojen tarjoaminen vakiintuneille selityksille historiaa, terveydestä, ihmismielestä ja todellisuuden luonteesta. Oleellista on myös se, että molemmat nostavat *yksilöllisyyden ja valaistumisen* keskeiseen rooliin elämäntarinassa. Salaliittohenkisyudessa ymmärrys maailmasta

muuttuu uusien tietojen myötä, eikä mikään ole ennaltaan suhteessa lammasmaiseen ”massaan”. Ihminen ymmärtää eläneensä valheessa ja käsittää, että suuri osa ihmisistä elää niin yhä.

Tällaisia yleisen tason tekijöitä löytyy toki käytännössä kaikesta salaliittojattelusta, mutta maailman nykytila ja tulevaisuus saavat runsaasti erilaisia merkityksiä kehyksestä riippuen. Kristilliset tulkinnot kertovat usein, kuinka olemme matkalla mielivaltaiseen diktatuuriin ja Jumalan voitto Saatanasta saavutetaan vasta pitkän, Ilmestyskirjan kuvaaman kärsimyksen päätteeksi. Uushenkisyydelle sama synkkyys on vierasta.

Tästä pääsen eräseen oleelliseen tekijään QAnonin monikäyttöisyydessä. Ensin on huomioitava, että Q rakensi itsestään kuvaa kristittynä patrioottina: ”God Bless America!” hän julisti painottaen salaliiton saatanallisuutta ja kannustaen seuraajiaan rukoilemaan. Näin hän sai auktoriteettia uskovien konservatiivien keskuudessa. Samalla poliittinen kertomus ”kulttuurisodista” teki Q:sta relevantin nuorempien ja vähemmän uskonnollisten laitaioikeistolaisten parissa. Mutta toisin kuin monet kristilliset ja maalliset salaliittoteoriat, QAnon on edennyt alusta alkaen *optimistisena* tarinana. Ilmestyskirja ei toiminut muottina Q:n ennustukselle, eikä tulevaisuudessa häämöttänyt väistämättä kommunistien hallitsema diktatuurikaan. QAnon oli *utopistinen* projekti, mitä mainitaan harvoin siitä puhuttaessa.

Q painotti jo ensimmäisessä viestissä asioiden muutosta parempaan lähestyvien vaikeuksien sijaan, ja tästä eteenpäinkin vastustajan toiminta kehystettiin säännönmukaisesti osaksi epätoivoista puolustustaistelua. Vaikka miltä näyttäisi, Cabal oli *häviämässä*. Trumpin valinta presidentiksi oli alkusoittoa – malli, jonka pohjalta asiat etenisivät jatkossakin. Siksi QAnonille keskeiset tulevaisuuden tapahtumat olivat kaikki voittoja: Cabalin jäsenien massapidätykset, ihmiskunnan ”Suuri Herääminen” (”The Great Awakening”), uusi kulta-aika vapaassa valtiossa... Tällä tavoin järjestys palaisi maailmaan, joka oli ollut kaaoksen vallassa. Trumpilta Q lainasi sanonnan ”tyynestä ennen myrskyä” (”Calm before the Storm”), josta tuli eräs keskeinen kielikuva qanonismiin. Toisin sanoen asiat edistyivät salassa kohti utopiaa, vaikkei sitä havaitaisi valheellista valtamediaa seuraamalla. ”Pysykää vahvoina”, Q profetioi, ”pian kaikki kääntyy hyväksi”. Tällainen alleviivattu positiivisuus on ollut yleistä nimenomaan salaliittohenkisyyden piirissä, jossa maailma nähdään pohjimmiltaan hyvänä ja ihmiskunta kykenevänä kohottamaan tietoisuutensa korkeammalle tasolle. Onko siis yllättävää, että QAnon sopi kitkatta myös uushenkiseen kehykseen?

VASTATIETOA

EDELLÄ ESITETYT SEIKAT selittävät osaltaan Q:n leviämistä muutamilta laudoilta keskeiseksi osaksi salaliittokulttuuria. Valtaosa maailmankuvan sisällöstä periytyi aiemmista teksteistä ja tyyli imi vaikutteensa populaarikulttuurista. Kehityskulut, jotka yhdistyivät QAnoniksi, olivat jatkuneet jo kauan, ja ryhmät, jotka tekivät Q:sta auktoriteetin itselleen, olivat olemassa suunnilleen

samanlaisina jo ennen Trumpin aikaa. Mikä QAnon siis oikeastaan on, ja mikä siinä on uutta?

Ainakin QAnon henkii yleistä muutosta salaliittoteoreettisuudessa. Q tarjosi pikemminkin kehyksen tai rakenteen kuin ”teorian” tai eheän tarinan. Ensinnäkin tämä on nopean nettiviestinnän aikakaudelle tyypillistä. Sosiaalinen media kannustaa hajautettuun, helposti jaettavaan ja huomiota herättävään viestintään: meemit, toistuvat kielikuvat ja monitulkintaiset lauseet toimivat tehokkaammin kuin yksityiskohtaisesti muotoillut alku-keskikohta-loppu-selitykset. Trump teki ensin itse epämääräisten intertekstuaalisten viittausten sikermästä oman salaliittobrändinsä, ja se toimi tehokkaasti. Toiseksi: salaliittoteoreettiset teemat ovat olleet osa populaarikulttuuria jo ainakin puoli vuosisataa. Ne on tehokkaasti kaupallistettu ja sisäistetty. Saatammekin olla siirtymässä eräänlaiseen *jälkisalaliittoteoreettiseen* aikaan. ”Teoriaa” ja tarinaa ei enää tarvita, koska maailmankuvan keskeiset symbolit on jo omaksuttu kaikkialla – myös sitä vastustavien parissa. Meemien ja tveettien vajavaiset viittaukset riittävät välittämään monitasoisia merkityksiä.⁴

QAnon on täten tarinan sijaan *tietoa*, jota tuotetaan ja sovelletaan mitä erilaisimmissa muodoissa. Keskeistä tälle tiedolle on sen *stigmatisoitu* luonne: se on yhteiskunnan marginaaliin haitallisena siirrettyä, ja juuri tästä stigmasta on tullut itseisarvo ja myyntivaltti. Salaliittoajattelun stigmatisoituminen alkoi toisen maailmansodan jälkeen, ja viimeistään 1970-luvulla sen ympärille oli muodostunut valtavirrasta eriytynyt alakulttuuri. Salaliittoteoreettiset yhteisöt alkoivat siis kääntyä sisäänpäin ja tietoisesti tuottaa ”kiellettyä” tietoa sitä hakevalle. Nykypäivään tullessa tämä kehitys on johtanut kokonaiseen *vastatiedon* verkostoon, jolla on omat instituutionsa ja asiantuntijansa. Nimensä mukaisesti vastatieto on olemassa vain hegeemonisen tiedon ehdoilla, tarjoamassa vaihtoehtoja ”yleisesti hyväksytylle”. Se nojaa altavastajaan asemaan.⁵

Tältä pohjalta esitän kaksi väitettä. Ensinnäkään QAnon ei ole varsinaisesti ”salaliittoteoria”, sillä

käytännössä ja ajalleen ominaisesti se on tarjonnut vain hajanaista, kierrätettyä raakadataa, jota voi hyödyntää monin tavoin. Ehkä QAnonia voisi luonnehtia myös välineeksi, tavaksi tehdä tulkintoja. Toiseksi: tällainen tapa tulkita ja käsitellä tietoa syntyy ennen kaikkea reaktiona valtaa pitävien väitteisiin ja on niille alisteista. Maailmankuva kehittyi marginaalissa, hävisi valtakamppailun ja jäi marginaaliin. Qanonismien vaiheet hankaavat vastoin käsitystä, jonka mukaan internet olisi tehnyt salaliittoajattelusta valtavirtaista. Tosiasiassa maailmankuva säilyy altavastajaan niin kauan kuin sen hyväksyntää löytyy vain stigmatisoiduista verkostoista – ja käytännössä kaikki näkyvimmit julkaisut QAnonista ovat olleet siihen kriittisesti tai viihteellisesti suhtautuvia.

Näkyvyydellä on kuitenkin suuri merkitys. Siksi qanonismia ei kannata käsitellä irrallaan sen vastavoimista.

VALTAMEDIAN VALTA

ILMIÖ EI SYNTYNYT vain kulttuurisen miljöön toimijoiden keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Maailmankuvan pääasiallinen vetovoima on, kuten sanottua, sen vasta-asemassa. Kun salaliittoajattelu tulee tunnetuksi marginaalin ulkopuolella, tämä on seurausta valtavirran panoksesta. Ilmiön ymmärrys vaatii siis laajemman verkoston hahmottamista: salaliittoteoreettisuuden tuottamiseen kytkeytyvät myös sitä vastustavat ja sen ajatuksia popularisoivat sekä, kyllä, sitä tutkivat tieteenekijät. Debunkkaajat, viihdehakuiset journalistit ja rationaalisuuden puolustajat ovat luoneet alakulttuurin ja edistäneet sen kasvua siinä missä salaliittoaktivistit, populistipoliitikot ja bottifarmit. Pitkälti vanhaa aineistoa kierrättäneen QAnonin nousu globaaliksi ilmiöksi vuonna 2020 ilmentää tämän verkoston tehoa.

Epävarmuutta tuottanut pandemia ja sen vaihtoehtoiset selitykset ovat tietenkin yksi osatekijä vyyhdissä. Vielä varmemmin QAnonin sysäsivät valtamedian valokeilaan Yhdysvaltain kiivaat presidentinvaalit: äärimmäisiä näkemyksiä käytettiin epäilemättä myös aseena Trumpia vastaan. Joka tapauksessa vuonna 2020 jokainen lehti tahtoi julkaista oman artikkelinsa siitä, mikä QAnon on. Valtamedia pyrki selittämään liikkeen tautiopillisesti, koronauutisoinnin hengessä – tyypilliset artikkelit pohtivat, mikä *synnytti* QAnonin, miksi se *tarttuu* ihmisiin ja millaisia sen *oireet* ovat. Juuri niin kuin kulttuurisen miljöön aktivistit ryntäsivät selittämään Q:n vihjeitä asiantuntemuksellaan, paikalle löysivät nyt tutkijat, kansalaisaktivistit ja tutkivat journalistit, jotka pyrkivät kertomaan omalle yleisölleen Q:n *olemassaolon ja leviämisen syyt*.

Näissä julkaisuissa QAnon mytologisoitiin täysin. ”Amerikkalaiset salaliittoteoriat ovat siirtymässä uuteen, vaaralliseen vaiheeseen”, väitti The Atlantin artikkeli otsikon ”Mikään ei voi pysäyttää sitä mikä on tulossa” alla. Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa lokakuussa 2020 liikettä kutsuttiin ”kaikkien salaliittoteorioiden äidiksi”, ja HS:n kolumnisti Juho Typpö totesi salaliittoteorioiden muuttuneen QAnonin myötä ”harmittomasta hörhöilystä” politisoituneeksi ääriajatteluksi. Toisaalla kansalaisaktivistit vaativat nopeaa toimintaa apokalyptisessä hengessä, sillä ”vaarallinen joukkoharha leviää nopeasti sosiaalisessa mediassa”. ”QAnon Anonymous” -podcastin jokainen

jakso kerää kymmeniä tuhansia kuuntelijoita sarkastisilla raporteilla: niissä käydään yhä läpi tuoreita käänteitä niille, jotka tahtovat tietää ilmiöstä kaiken mutta säilyttää etäisyyden alkuperäismateriaaliin. HBO:n dokumentisarja ”Q: Into The Storm” (2021) sai tekijänsä paneutumaan vuosiksi tutkimukseen, joka pyrki selvittämään Q:n henkilöllisyyden. Hahmon lähtökohtien mystifiointi ei eroa oikeastaan mitenkään siitä addiktoivasta tulkintaprosessista, joka vangitsi anonit Q:n vaikutuspiiriin.

Eikä media saattanut olla edistämättä juuri sitä, mitä qanonismin logiikka vaati menestyäkseen: mielikuvaa siitä, että QAnon oli jotain uniikkia ja vaarallista, valtarakenteita järjestyttävää. Kaikki salaliittoteoria-aktivismi pyrkii markkinoimaan itseään uutena ja käänteentekevänä, minkä ohella Q:n viesti legitimoitui hänen seuraajiensa keskuudessa, kun sen uhkaa alleviivattiin valtamediassa. ”Miksi *muuten* jokainen lehti tahtoo julkaista saman jutun harhaisuudestamme?” salaliittoaktivistit kysyvät, hyvästä syystä. Heille vastaus oli ”koska me tiedämme Totuuden” – mutta kysymystä voi lähestyä myös mediakritiikin näkökulmasta.

Toimittajat kieltäytyivät tasapuolisuusharhan uhalta kohtelemasta QAnonin väitteitä neutraalisti, mutta samalla he antoivat väitteille enemmän kuin tarpeeksi näkyvyyttä. Valtamedia otti kaiken hyödyn irti ilmiön jännittävistä puolista yksinkertaisesti kehystämällä qanonismin kielikuvat ja ajatukset ”hyväksytyllä tiedolla”, esimerkiksi asiantuntijalausunnoilla. Tämä oli keino tuotteistaa QAnon siinä missä salaliittoaktivistien suunnittelemaa Q-vaatteetkin. Toimittajat vetoavat epäilemättä tarpeeseen valistaa kansaa ajankohtaisista ilmiöistä, mutta suhde on väistämättä symbioottinen. Salaliittokulttuuri saa kaipaamansa vihollisen informaatiosotaan ja valtamedia keinon luoda voimakkaita tunteita herättäviä speaktaakkeleja. Kun otsikon voi tiivistää ”saatanalliseen pedofiilieliittiin uskovaan kulttiin”, klikit on käytännössä kerätty. Kuvio on etäinen ja mielikuvituksellinen, joten keskivertolukija ei joudu kyseenalaistamaan omaa arvomaailmaansa – samasta syystä salaliittoteorioiden tyypistäminen liskoihmisiin ja foliohattuihin on turvallista viihteellistämistä. Tällaiset artikkelit turvaavat ”tolkun ajattelun” perustukset luodessaan kuvaa Niistä Toisista, jotka elävät aivan eri todellisuudessa – samaan jakoon pohjautuvat muuten salaliittoteoriatkin.

Vauhtiaan kiihdyttänyt QAnon-kone ei siis koostunut vain Q:n performanssista ja löyhästä verkostosta vastatiedon ammattilaisia. Lopulta qanonismi tarvitsi myös valtamediaa ja huolestuneita kansalaisia vahvistamaan liikkeelle keskeisiä piirteitä: ajattelun yksilöllisyyttä ja siihen sisältyvien väitteiden vaarallisuutta. Samalla QAnon-huoli osoitti sisältävänsä kaikki moraalipaniikin merkit.

QAnon on, kiistämättä, itsekkin eräänlainen moraalipaniikki, käsittelehän se esimerkiksi 1900-luvun lopun saatananpalvontakohuista tuttuja aihioita kuten ihmishuhrausta ja lasten hyväksikäyttöä. Diskurssi *QAnonista demokratian uhkana* täyttää silti moraalipaniikin määritelmät paljon paremmin.⁶ Kontekstista riippumatta kyseessä on vähemmistöryhmä, joka uhkaa yhteiskunnan sisältä käsin sen eheyttä herättäen toiveita ”sosiaalisen hygienian” parantamisesta. Liikkeen edustajat antavat kasvot esimerkiksi peloille rationaalisuuden katoamisesta

ja internetin vaarallisuudesta. Tätä varoittavaa diskurssia ovat edistäneet ensisijaisesti ne, joilla on yhteiskunnassa eniten valtaa tuottaa tietoa, siis suuret mediatilat, viranomaiset ja politiikan asiantuntijat.

Vuonna 2020 QAnon-paniikki syttyi nopeasti ja sai Suomessakin huomattavasti näkyvyyttä siihen nähden, että Q-aktivisteiksi profiloituneita hahmoja oli täällä kourallinen eikä seuraajien joukkovoima saanut aikaan käytännössä mitään. Eräs selitys on se, että qanonismi ja koronadenialismi linkittyivät vahvasti toisiinsa, mikä havaittiin suomalaisissakin mielenosoituksissa. Kulkutaudin puitteissa QAnon herätti vastustusta myös *kirjaimellisesti* hygieenisin perustein.

TAMMIKUUN 6. PÄIVÄN TAPAHTUMAT

DONALD TRUMP, QAnonin luvattu pelastaja, hävisi marraskuun 2020 vaalit. Tämä herätti epäuskoa Trumpin äänestäjien keskuudessa ja asetti Q:n seuraajat tilanteeseen, johon he eivät arvanneet joutuvansa. Tammikuun 6. päivänä 2021 vaalikaos saavutti huipunsa, kun presidentti yllytti kannattajiaan estämään senaattia hyväksymästä valitsijamiesääniä. Väkijoukko valtasi Capitolin, ja kuvat taljaan ja sarviin pukeutuneesta ”QShamanista” levisivät maailmalle. Viisi ihmistä menetti traagisesti henkensä. Vallankaappausyritys viimeistään todisti QAnonin tuhoisuuden, eikö totta?

Niin todisti, mutta ei ilmeisimmällä tavalla. Viimeisin raportti Capitolin valtauksen osallistuneista osoittaa, että väkijoukko koostui kovin erilaisista ihmisistä.⁷ ”Oath Keepersin”, ”Proud Boysin” ja ”itsenäisten kansalaisten” kaltaiset radikaalit ryhmittymät syntyivät Yhdysvalloissa vuosia tai vuosikymmeniä ennen Q:n aikaa. Lisäksi keskeinen syy, jolla Trump lietsoi uskoa taisteluun, oli vaalivilppi – ja ”voter fraud” on näytellyt merkittävää roolia Yhdysvaltain politiikassa vuosisatoja. Hyökkäykseen osallistui lukuisia Q:n seuraajia, ja vielä useampi kannusti verkossa toisia kapinointiin, mutta qanonismin pitäminen kapinan välttämättömänä ehtona on liioittelua. Lisäksi Capitolin valtaus oli eräällä tapaa tuhoisa sekä alkuperäisen viestin että liikkeen tulevaisuuden kannalta.

Capitolin tapahtumat osoittivat salaliittoteoreettisuuden itsetuhon mekanismit käytännössä. Esimakua tästäkin tarjoaa Pizzagate: QAnon-aktivistien mukaan sotajalalle lähtenyt Edgar Welch ei voinut olla todellinen anon vaan pikemminkin ”syvävaltion agentti”, jonka oli tarkoitus vaarantaa Pizzagate-liike. Samassa hengessä – jo ennen kuin Capitol oli tyhjennetty valtaajista – internetin salaliittosiipi vilkastui: hyökkääjät eivät olleet heidän puolellaan! Ne olivat naamioituneita antifasisteja! Ne olivat tuhoamassa QAnonin! Tässä piilee tapahtuman toinen tragedia, sillä itse asiassa Capitolille hyökänneet qanonistit olivat Q:n vakaumuksellisia tukijoita ja rohkeimpia satureita – ja osallistuessaan viimein itse vuosien ajan implikoituun taisteluun ”vapauden puolesta” heidät leimattiin viiveettä liikkeen *pahimmiksi vihollisiksi*. Heistä tuli välittömästi symboleja syvävaltiolle, jonka vastainen sota oli hallinnut heidän elämänsä vuosia. Epäluulon logiikka tuhoaa sankarinsa.

Nämä Q:n soturit olivat silti myös käsittäneet väärin lähteensä perimmäisen viestin. Arvelin yllä Welchin Pizzagate-hyökkäyksen olleen Trumpin aikakauden alulle symbolisesti merkittävä teko: siinä tapauksessa Capitolin valtaus on sen irvokas peilikuva, Trumpin ajan lopun suuri symboli. Molemmissa tapauksissa on kyse siitä, että taistelu tiedosta muuttuu suoraksi toiminnaksi. Mutta qanonismissa suoran toiminnan ei pitänyt olla *osa tarinaa*. QAnonin utopialle keskeistä oli se, että anonit kokivat olevansa suorassa yhteydessä valtio- ja sotilasjohtoon, joka tietää mitä tekee. Kaikki keskushahmot painottivat toistuvasti, että tärkeintä on *odottaa*. ”Me voitamme Cabalin, pidätykset alkavat pian, Trump hoitaa kaiken kuntoon, kenraalit puuttuvat asiaan”... Q myi sekä lohduttoman nykytilan että lääkkeen lohduttomuuteen. Toisin sanoen usko QAnoniin piti sisällään ajatuksen, että seuraajat voivat elää rauhassa, sillä *suuremmat voimat* pelastavat lopuksi päivän ja aloittavat uuden kulta-ajan.

QAnon johti väkivaltaan (muulloinkin kuin Capitolilla), mutta Q:n viestit eivät suoraan kehottaneet ketään siihen, pikemminkin päinvastoin: qanonismin luonteeseen kuului tiedon jakaminen ja onnellisen lopun odottaminen. Kun optimistinen kehys Trumpin myötä sortui, tulevaisuuden pelastaminen palasi ihmisten omaksi tehtäväksi, ja suuri osa heistä oli siihen heikosti varautuneita. Capitolin valtaus jäi muistiin päivänä, joka ei osoittanut vain Trumpin nimeen vannovan kansanosan raivoa vaan myös todisti, ettei salaliittoteorian dynamiikka ole kenenkään hallittavissa. Lopulta se kääntyy itseään vastaan.

LOPUN ENTEITÄ?

CAPITOLIN VALTAUKSEN JÄLKEEN somejätit hyökkäsivät QAnonia vastaan ennennäkemättömällä voimalla. Tämä väistämätön liike vahvisti entisestään stigmatoidun tiedon piirien eriytymistä valtavrasta, sillä nyt monet salaliittoaktivistit siirtyivät lopullisesti omille sosiaalisen median alustoilleen, ensisijaisesti laita-oikeiston suosimiin ”Gabiin” ja ”Parleriin”. Monet hylkäsivät Q:n, toiset vaikeivat. Joe Bidenin virkaanastujaisten jälkeen eräät asettivat uusia päivämääriä ennustuksille tai vannovat Trumpin yhä salaa hallitsevan maata, mutta olen havainnut useiden Q-aktivistien suhtautuvan tällaiseen silkalla halveksunnalla: he toteavat suoraan, että uskovat vain Q:ta, joka ei viimeisissä dropeissaan joulukuussa 2020 sanonut mitään uusiin profetioihin viittaavaa. Yhteisön sisällä käydään valtakamppailua tiedosta siinä missä muuallakin.

Joka tapauksessa QAnon *hävisi* ainakin sillä perusteella, että sen utopia muuttui vaikeammaksi uskoa. Esitin aiemmin, että nykyinen salaliittoteoreettisuus toimii vastatietona, ja salaliittokulttuurin dynamiikat huomioiden voi tehdä seuraavan päätelmän: koska QAnon on edelleen stigmatisoitua tietoa ja sen vihollinen on nyt entistä voimakkaampi, myös QAnon säilyy, tavallaan. Liikkeellä on syy jatkaa taistelua, joka saattaa saada optimismin vähentyessä entistä apokalyptisempia sävyjä. Mutta QAnon ei ole sellainen ”salaliittoteorioiden äiti” jollaiseksi se ehdittiin mieltää: se hyödynsi internetiä muita paremmin, mutta nojasi liikaa Trumpin hahmoon ja heikkeni hänen

myötään. On ajan kysymys, versooko näistä lähtökohdista pienempiä suuntauksia vai omaksuuko liike hitaasti toisen jättisalaliiton ajatuksen. Mutta vaikka itse Q jäisi elämään vastatiedon historiaan, hän tuskin asettuu enää keskipisteeseen.

Toivon tämän artikkelin valottaneen erästä oleellista puolta qanonismissa: se rakensi vanhan ja tunnetun pohjalle ja houkutteli riveihinsä pitkälti niitä, jotka olivat valmiiksi osa kulttuurista miljöötä, netin vaihtoehto-oikeistoa ja Yhdysvaltain paramilitääristä kenttää. On syytä olettaa, etteivät taustalla piilevät ideat ja oletukset katoa, vaikka QAnon menettäisi arvoaan maailmanselityksenä. Salaliittokulttuuri kehittyy pinnan alla, kunnes jokin aalto tuo sen taas valtavrannan tietoisuuteen. Nämä aallot syntyvät monien ryhmien ja instituutioiden yhteisvaikutuksesta: ne ovat rakenteellisia ja hankalia estä.

Lähdeviitteet

- Aliapoulos, Max, Papasavva, Antonis, Ballard, Cameron, De Cristofaro, Emiliano, Stringhini, Gianluca, Zannettou, Savvas & Blackburn, Jeremy (2021): ”The Gospel According to Q: Understanding the QAnon Conspiracy from the Perspective of Canonical Information.” *ArXiv*.
- Aspre, Egil & Dyrendal, Asbjørn (2015): ”Conspirituality Reconsidered: How Surprising and How New is the Confluence of Spirituality and Conspiracy Theory?” *Journal of Contemporary Religion* 30(3).
- Barkun, Michael (2003): *A Culture of Conspiracy: Apocalyptic Visions in Contemporary America*.
- Bratich, Jack Z. (2008): *Conspiracy Panics: Political Rationality and Popular Culture*.
- Butter, Michael (2014): *Plots, Designs, and Schemes: American Conspiracy Theories from the Puritans to the Present*.
- Fenster, Mark (2008): *Conspiracy Theories: Secrecy and Power in American Culture*.
- Thalman, Katharina (2019): *The Stigmatization of Conspiracy Theory since the 1950s: ”A Plot to Make us Look Foolish”*.
- The George Washington University Program on Extremism (2021): ”’This is Our House!’ A Preliminary Assessment of the Capitol Hill Siege Participants.”
- Ward, Charlotte & Voas, David (2011): ”The Emergence of Conspirituality.” *Journal of Contemporary Religion* 26(1).
- Ylä-Anttila, Tuukka (2018): ”Populist knowledge: ‘Post-truth’ repertoires of contesting epistemic authorities.” *European Journal of Cultural and Political Sociology* 5(4).

¹ Data-analyysin (Aliapoulos et al. 2021) mukaan on todennäköistä, ettei Q ole vain yksi henkilö: viestien kirjoitustyyli vaihtelee liikaa.

² Salaliittoteorioiden pelillisyydestä on kirjoittanut mm. Fenster (2008).

³ Ward ja Voas (2011) pitävät salaliittohenkisyttä internetin tuotoksena. Tätä kritisoivat mm. Aspre & Dyrendal (2015) osoittaessaan salaliittohenkisyden esoteriayhteydet.

⁴ Näin argumentoi varsinkin Thalman 2019.

⁵ Salaliittoteorioiden siirtymisestä yhteiskunnan marginaaliin Butter 2014 ja Thalman 2019. Vastatiedosta populismissa Ylä-Anttila 2018.

⁶ Salaliittopaniikkien lähtökohdista Bratich 2008.

⁷ The George Washington Universityn raportti maaliskuulta 2021.

Artikkelin kirjoittaja Toni Saarinen on Helsingin yliopiston väitöskirjatutkija ja vapaa kirjoittaja, joka tutkii salaliittoteorioita, vastaanratiiveja ja moderneja maailmanloppukertomuksia erityisesti myyttiteorioiden kautta. Twitter: @tonipjsaarinen

Ovatko professorit aina oikeassa?

MINUT TUNNETAAN terveysalalla pitkälti kritiikeistäni toisinajattelijoiden esittämiä väitteitä kohtaan. Tunnetuimpana esimerkkinä on Antti Heikkilän tekstejä koskeva arviointi. Kuitenkaan kaikki kritiikkini ei kohdistu toisinajattelijoihin, vaan olen tehnyt pyynnöstä faktantarkastuksia yrityksille ja tietokirjailijoille. Olen käsitellyt blogissani myös tunnustettujen asiantuntijoiden kyseenalaisia väitteitä, ja myös palautteeni Duodecimin Terveyskirjaston ja Käypä hoidon artikkeleista ovat johtaneet jatkotoimiin.

Eräs ravitsemustieteellinen mielenkiinnon kohteeni on aminohappo nimeltä glysiini. Kokeellisissa tutkimuksissa glysiini suojaa koe-eläimiä tulehdussairauksilta ja on pidentänyt niiden elinikää. Tiettyjen ruokien sisältämässä kollageeniproteiinissa on erittäin runsaasti glysiiniä ja tutkimuksissa kollageenikin on tuottanut koe-eläimille samankaltaisia terveyshyötyjä kuin glysiini. Olenkin pohtinut, saattaisiko glysiinillä tai kollageenilla olla jonkinlaista virkaa ihmistenkin terveyden edistämisessä.

Kun kollageeniproteiinista hakee tietoa kotimaisista aikakauslehdistä, asiayhteytenä on tavallisimmin kollageenin vaikutus ihon terveyteen. Jutuissa haastateltujen kahden professorin näkökulma on kuitenkin ollut selkeän kielteinen:

”Tieteen näkökulmasta kollageenin lisääminen elintarvikkeisiin missä tahansa muodossa on turhaa.”

”Hajottamisen jälkeen valmiste ei enää palaudu takaisin kollageeniksi eli luvutut terveysvaikutukset eivät ole mahdollisia.”

”Asiantuntijan mukaan ruokaan tai juomaan lisätty kollageeni ei imeydy elimistöön.”

”Asiantuntijan mukaan lisäravinteesta ei ole hyötyä.”

Asiantuntijoiden näkemys näyttää olevan, että kollageeni pilkkoutuu ruoansulatuksessa pienemmiksi osiksi, joten sen syömisellä ei voisi olla vaikutusta terveyteen.

Kuluttaja-lehden artikkelissa todetaan, että jutun asiantuntijalle esitettiin hänen kantaansa kyseenalaistavia tutkimustuloksia, mutta hän ei halunnut arvioida niitä vaan pysyi omassa kannassaan.

Päätin itse yrittää arvioida kollageenin vaikutuksia. Löysin tieteellisellä haulla 26 satunnaistettua lume-kontrolloitua tutkimusta kollageenin tai sitä sisältävien ravintolisien vaikutuksista ihoon. Aineistot olivat menetelmiltään ja tuloksiltaan vaihtelevia, joskin useimmissa niistä kollageenin raportoitiin vaikuttavan suotuisasti ihoon. Tänä vuonna julkaistiin myöskin meta-analyysi 19 tutkimuksesta käsittäen 1125 koehenkilöä. Kollageenilisän raportoitiin vaikuttavan suotuisasti ihon kosteuteen, ryppyihin ja elastisuuteen.

Kokeellisissa tutkimuksissa glysiinin tai kollageenin runsaampi saanti näytti usein lisäävän solujen tai elimistön kollageenin synteesiä. Erään kirjallisuuskatsauksen mukaan vaikutus saattaisi liittyä siihen, että elimistö syntetisoi vain välttämättömän määrän glysiiniä, mutta runsaampi saanti ravinnosta voisi lisätä kollageenin tuotantoa kehossa.

Otin tämän jälkeen kyseisiin asiantuntijoina toimineisiin professoreihin yhteyttä. Yksi ei vastannut, ja toinen kehotti olemaan yhteydessä muihin asiantuntijoihin.

Tilanne on mielenkiintoinen. Ovatko kyseiset asiantuntijaprofessorit väärässä? En tiedä, mutta uskoisin että lopullinen totuus aiheesta sisältää enemmän nyansseja kuin heidän jyrkissä lausunnoissaan tulee ilmi. Aion jatkaa aiheeseen paneutumista ennen kuin teen lopulliset johtopäätökseni siitä.

Vladimir Heiskanen on hammaslääketieteen kandidaatti, joka tunnetaan mm. ravitsemus- ja lääketieteellisiä pohdintoja sisältävästä Valtsun terveysblogista (valtsuhealth.blogspot.com).

Juttuja rapakon takaa

VESA LINJA-AHO

Jos neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Skeptikko ei riitä, katseen voi suunnata Yhdysvaltoihin. Skeptic- ja Skeptical Inquirer -lehtiä tehdään isolle kielialueelle isolla budjetilla.

SKEPTIKKO-LEHTI TEKEE tärkeää työtä tieteellisen ajattelun edistämiseksi Suomessa. Pieni kieli-alue asettaa haasteita sisällöntuotannon budjetille. Suomen kielen puhujia on alle kymmenen miljoonaa, englantia äidinkielenään puhuvia on satoja miljoonia ja päälle tulevat vielä englantia sujuvahkosti lukevat. Englanninkielisiä skeptikkolehtiä voidaan tehdä suuremmalla rahalla, mikä näkyy muun muassa artikkeleiden laajuudessa.

VARAUDU TUONTITAVARAAN

INTERNET MAHDOLLISTAA niin oikean kuin vääränkin tiedon nopean leviämisen. Suomi on pieni maa ja vaikka olemme kovia innovoimaan, valtaosa täälläkin leviävästä huuhaasta on alun perin keksitty muualla. Esimerkiksi 1990-luvun taitteessa Suomeen saapunut sähköherkkyys (jota tuolloin kutsuttiin sähköallergiaksi) on ruotsalaisista tuontitavaraa. Ruotsiin ilmiö saapui todennäköisesti Yhdysvalloista. Tarkan alkulähteen jäljittäminen – etenkin ennen internet-aikaa keksitylle humpuukille – voi olla yhtä hankalaa kuin suosituksen vitsin keksijän löytäminen ja todistaminen.

Ulkomaisten skeptikkolehtien seuraaminen antaa hyvän tilaisuuden tutustua humpuukiin etukäteen ennen sen kunnollista rantautumista Suomeen, vaikka toimitettu, 4-6 kertaa vuodessa ilmestyvä lehti ei se salamannopein media olekaan.

Hyvää antia sekä Skeptical Inquirer -lehdessä että Skepticissä ovat myös kirja-arviot, joiden kautta löytää potentiaalista luettavaa. Skeptic-lehden lopusta löytyvä Junior Skeptic -liite on myös oivaa luettavaa esimerkiksi perheen teini-ikäisille. Skeptical Inquirerissa taas on (numerosta riippuen) 1-2 aukeaman yleisönosasto, jonka kommenttien tasoa pidän korkeana. Juttuihin löytyy aina uusia näkökulmia.

MONIPUOLINEN SISÄLTÖ

KUMMATKIN LEHDET käsittelevät monipuolisesti myös poliittisesti hankalia aiheita feminismin ja ympäristönsuojelun piirin asioista aina taikauskoon Afrikassa ja rotuun liittyviin kysymyksiin. Yksittäisten huuhaa-ilmiöiden lisäksi jutuissa käsitellään ilahduttavan paljon myös ajattelutaitoja ja historiaa. Esimerkiksi Skepticin numerossa 3/2020 oli syvälinen artikkelisarja, joka käsiteli kuolleistanousemistarinoita ja helvetillä pelottelun käyttöä ihmisten hallitsemiseen – unohtamatta inhimillistä puolta elämän tarkoituksen ja ihmisten ja luonnon kunnioittamiseen liittyvissä pohdinnoissa.

Toisena nostona mainittakoon Skeptical Inquirerin numerossa 5/2020 ollut erinomainen artikkeli pseudokokeista, joilla pseudotieteilijät ”todistavat” väitteitään. Kirjoittajan mukaan ilmiötä käsitellään liian vähän, eikä pikainen nettihaku tuota kuin muutaman osuman suomenkielisellä hakusanalla ”pseudokoe”.

Skeptic-lehden junioriliite kertoo ajankohtaisista asioista ymmärrettävästi.

Amerikkalaisuus näkyy luonnollisesti lehtien aihepainotuksissa: esimerkiksi kreationismi on säännöllisesti tapetilla.

MITÄ SAMAA, MITÄ EROA

LEHTIÄ ON VAIKEA tai mahdoton laittaa paremmuusjärjestykseen, ja ei-natiivipuhujana minun on hankala löytää niistä sävy- ja tyylieroja. Mielenkiintoisia juttuja on tasaisesti molemmissa. Lehdistä kumpikin on arvostetun taustatahon julkaisema. Skepticin toimitusneuvostosto koostuu professoreista, tutkijoista ja tiedetoimittajista, suomalaisille tunnetuimpana nimenä Richard Dawkins. Dawkins istuu myös Skeptical Inquirerin julkaisevan Center for Inquiryin johtoryhmässä.

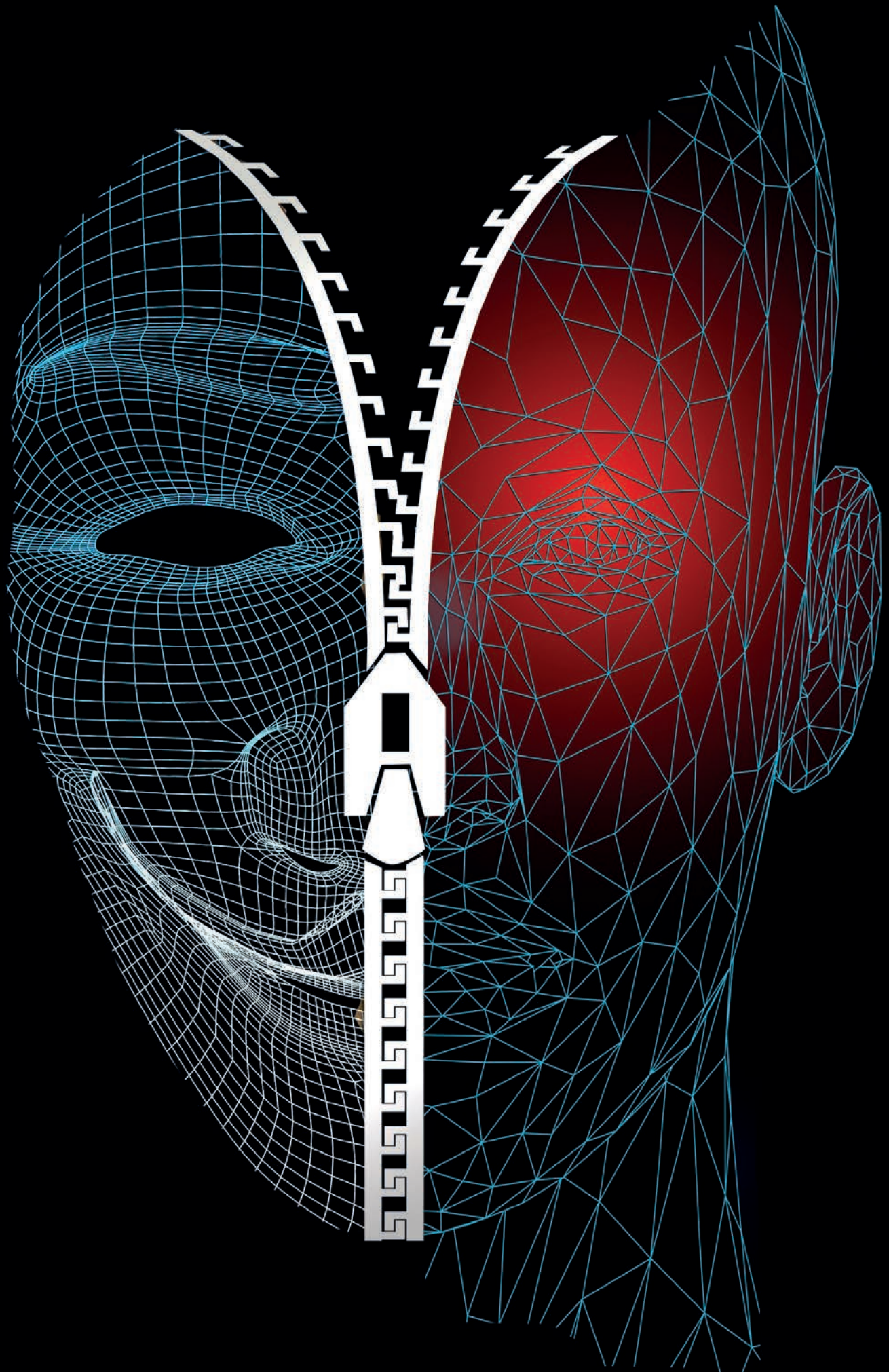
Paremmuusjärjestykseen laittamista ei tarvitakaan, koska laajan kielialueen tuoman skaalaedun ja verkkojalkelun nollaa hipovan rajakustannuksen ansiosta molemmat lehdet saa tilattua pilkkahinnalla, yhteensä alle 30 eurolla vuodessa. Lukemisen voi aloittaa vaikka heti. 🌐

SKEPTIC

Julkaisija: The Skeptics Society (USA)
Päätoimittaja: Michael Shermer
Tilaushinta: 14,99 dollaria vuodessa (4 numeroa)
Verkkosivu: skeptic.com

SKEPTICAL INQUIRER

Julkaisija: Center for Inquiry (USA)
Päätoimittaja: Julia Lavarney
Tilaushinta: 16,99 dollaria vuodessa (6 numeroa), sisältää pääsyn arkistoon
Verkkosivu: skepticalinquirer.org

Covid-19 ja salaliittoteoriat

Osa 1: Salaliittoteorioiden psykologiaa

JONI MARTIKAINEN

”Ääripäässä uskomusten voimakas tunnepitoisuus taivuttaa loogisia sääntöjä ja tekee ne immuuneiksi vastakkaiselle tiedolle.”

YK:N MUKAAN ELÄMME tällä hetkellä ihmiskunnan suurinta kriisiä sitten toisen maailmansodan. WHO:n mukaan kyseessä on suurin terveyskriisi ja Maailmanpankin mukaan suurin talouskriisi sitten toisen maailmansodan. Tätä kirjoitettaessa maailmalla leviävä koronavirus tauti (covid-19) on vaatinut melkein 3,5 miljoonan ihmisen hengen.

Viruksen leviämisen estämiseksi yhteiskuntia on suljettu erilaisin suosituksin ja määräyksin. Estämistoimet ovat laukaisseet yritysten konkurssseja ja työpaikkojen menetyksiä. Terveys- ja talouskriisiä on seurannut sosiaalinen kriisi, joka näkyy muun muassa mielenterveysongelmien nousuna.

Historian perusteella suurta tautiepidemiaa seuraa aina myös misinfodemia, jossa jo olemassa olevat salaliittoteoriat mukautuvat maailman tapahtumiin. Misinfodemia puolestaan vaikeuttaa kollektiivista taistelua virusta vastaan vähentämällä halukkuutta viranomaisten suositusten noudattamiseen ja lisäämällä rokotevastaisuutta.

PANDEMIOIDEN JA MISINFODEMIOIDEN HISTORIAA

HISTORIA OSOITTA, että salaliittoteoriat nousevat aina yhteiskunnallisesti merkittävien kriisien yhteydessä, eivätkä pandemiat tee tästä poikkeusta. Espanjantaudin aikaan Englannissa uskottiin, että tauti levisi lääkeyhtiö Bayernin aspiriineista. HI-viruksen ilmestymisen aikaan uskottiin, että AIDSia ei aiheuttanut HIV vaan HIV:hen annettu lääke. Merkittävä osa Yhdysvaltojen afroamerikkalaisesta väestöstä uskoo edelleen, että HI-virus oli hallituksen juoni mustan väestön karsimiseksi populaatiosta. Myös Ebola oli Yhdysvaltojen hallituksen luoma biologinen ase ja SARS puolestaan kiinalaisen geeniperimän huomioon otettava biologinen ase. Sikainfluenssa oli Egyptissä porsaaneliöiden syövien kristittyjen aikaansaannosta ja Euroopassa WHO:n juoni. Zikavirusta levitti Brasiliassa lääkeyhtiöiden geenimanipuloima hyttynen, jonka avulla globaali eliitti pyrki karsimaan maailmasta köyhempiä väestöä.

Tässä valossa ei ole kovin yllättävää, että salaliittoteorioiden maailmassa koronavirusta ei ole oikeasti olemassa tai että se on 5G-verkkojen aiheuttama ilmiö, Bill Gatesin salajuoni istuttaa ihmisiin mieltä hallitseva mikrosiru, lääketehneiden salaliitto myydä lääkkeitä tai geenimanipuloidun ruoan syytä. Kautta historian olemassa olevat salaliittoteoriat ovat mukautuneet maailman tapahtumiin ja sulauttaneet niitä selitysmalleihinsa.

SALALIITTOUSKOMUSTEN RAKENNE

KAUTTA AIKOJEN salaliittouskomuksissa on ollut tunnistettavissa tietty yhteinen rakenne. Ensinnäkin ne pyrkivät selittämään merkittäviä yhteiskunnallisia tapahtumia jonkin pienen, valikoidun ryhmän suunnitelmallisilla ja pahantahtoisilla toimilla. Ryhmä on usein korkeassa sosiaalisessa asemassa, mutta se voi edustaa myös etnistä tai uskonnollista vähemmistöä. Se ei kuitenkaan koskaan ole ryhmä, johon itse kuulutaan. Ominaista puolestaan on, että ulkopuolinen ryhmä uhkaa oman ryhmän – oman sosiaalisen luokan, arvomaailman tai etnisen ryhmän – etuja. Siinä missä paranoiדי yksilö usein uskoo, että jokin ulkopuolinen taho juonittelee hänen pänsä menoksi, salaliittouskomuksissa uhka kohdistuu hänen oman ryhmänsä etuihin. Tämän vuoksi ilmiötä on kutsuttu psykologisessa tutkimuksessa myös kollektiiviseksi paranoiaksi.

Oman sosiaalisen ryhmän etuja uhkaava ryhmä ei myöskään koskaan ole hyväntahtoinen, vaan sillä on aina pahat mielessään. Se juonittelee ja manipuloi maailman tapahtumia lisätäkseen varallisuuttaan tai valtaansa. Se hallitsee valtioiden hallituksia, keskuspankkeja, suuryrityksiä ja mediaa tai vaihtoehtoisesti koostuu näiden toimijoiden yhteisestä liitosta. Se on myös usein eräällä tavalla kaikkivoipa siten, että se kykenee hallitsemaan pienintäkkin yksityiskohtaa maailman tapahtumissa. Salaliittojen maailmassa onkin usein merkittävästi vähemmän vahinkoja ja sattumaa kuin todellisessa maailmassa. Salaliittojen selitysmallit poikkeavat myös aina virallisesta selityksestä, eli niiden asema suhteessa viralliseen selitykseen on aina vaihtoehtoinen.

USKOMUSJÄRJESTELMÄN SALALIITTOPITOISUUS

SALALIITTOUSKOMUKSISTA TEHDYISSÄ tutkimuskatsauksissa todetaan, että yksi parhaista ennustajista tiettyyn salaliittoon uskomiselle on uskomisen johonkin toiseen salaliittoon. Lisäksi salaliittotutkimuksessa on havaittu, että mitä voimakkaammin yksilö uskoo yhteen salaliittoon, sitä todennäköisemmin hän uskoo useaan salaliittoon. Käytän tässä tekstissä termiä uskomusjärjestelmän *salaliittopitoisuus* kuvaamaan salaliittoihin uskomisen jatkumolle asettuvaa ilmiöluonnetta.

Lievästi kohollaan olevassa salaliittopitoisuudessa yksilö uskoo harvempiin salaliittoihin ja suhtautuu niihin enemmän epäroiden. Kun salaliittopitoisuus on lievästi kohollaan, salaliittoteoriat eivät vaikuta merkittävästi yksilön maailmankuvaan eivätkä herätä voimakkaita tunteita. Ne tulevat esille lähinnä kysyttäessä asiasta. Lievä salaliittopitoisuus on väestössä varsin yleistä. Korkeassa salaliittopitoisuudessa yksilö uskoo useampaan salaliittoon ja uskoo niihin voimakkaammin. Kun salaliittopitoisuus on korkea, salaliittouskomukset näyttelevät myös merkittävää roolia yksilön maailmankuvassa. Ne herättävät voimakkaita tunteita sekä tulevat esille yksilön puheissa ja ehkä teoissakin. Voimakas salaliittopitoisuus on väestössä harvinaisempaa.

Kun salaliittopitoisuus on lievästi kohollaan, salaliittouskomukset ovat olemassa yksilön uskomusjärjestelmässä muun uskomusjärjestelmän ehdoilla. Ne ovat helpommin muokattavissa faktatiedolla ja todellisuuden tapahtumien osoittaessa ne vääriksi. Kun salaliittopitoisuus on korkea, muut uskomukset ovat enemmän olemassa salaliittouskomusjärjestelmän ehdoilla. Ääripäässä salaliittouskomukset muodostavatkin yksittäisten, marginaalisten uskomusten sijaan kokonaisen uskomusjärjestelmän. Järjestelmä puolustaa tehokkaasti rakennettaan sekä muokkaa faktatietoa ja todellisuuden tapahtumia itseensä sopiviksi. Ääripäässä uskomusten voimakas tunnepitoisuus taivuttaa loogisia sääntöjä ja tekee ne immuuneiksi vastakkaiselle tiedolle.

Uskomusjärjestelmän sisäinen rakenne voi olla myös ristiriitainen. Yksilö saattaa esimerkiksi uskoa samanaikaisesti, että koronavirus on sekä USA:n hallituksen alullepanema että Kiinan hallituksen laboratorioista karannut bioase. Tässä maailmassa objektiivisesti todistettavissa oleva vastakkainen tieto päättyy itse asiassa nurinkurisesti *vahvistamaan* vanhaa uskomusta. Lisäksi jokainen virallisen tahon pyrkimys osoittaa salaliittouskomus vääräksi on vain lisätodiste sen paikkansapitävyydestä.

SALALIITTOUSKOMUSTEN VÄESTÖESIINTYVYYS

PSYKOLOGISEN ILMIÖN väestöesiintyvyyden tutkimus on aina hankalaa, koska eri maissa, eri aikoina, eri aineistoilla, eri määritelmillä ja eri menetelmillä saadaan aina hie- man eri tuloksia. Määrittelemällä ilmiö tai kysymällä asiasta tarpeeksi epämääräisesti tiettyyn salaliittoon uskovien määrä voidaan saada nousemaan 35–50 prosenttiin.

Määrittelemällä sama asia tarkemmin uskovien määrä saattaa pudota 1–10 prosenttiin. Salaliittoihin uskovien määrästä onkin löydettävissä varsin suuri haitari eri tutkimuksissa, eikä niiden perusteella ole mielekääntä antaa tarkkoja lukuja asiasta.

Oleellista ei kuitenkaan ole tiettyyn salaliittoon uskovien määrä vaan niiden yksilöiden määrä populaatiossa, joiden uskomusjärjestelmän salaliittopitoisuus on korkea. Kyselyissä moni lievään salaliittopitoisuuteen taipuvainen vastaa esimerkiksi uskovansa Qanon-salaliittoon, vaikka hän ei tunne sen tarkkarajaisempia väittämiä. Sen sijaan niiden yksilöiden määrä, jotka tuntevat Qanon-salaliiton tarkkarajaiset väittämät ja uskovat niiden olevan *täysin* tosia, on pienempi. Tuftsin yliopiston politiikan tutkija Brian Schaffnerin tutkimuksessa Yhdysvalloissa Qanon-salaliiton tarkkarajaisiin väittämiin täysin uskovien määrä oli syyskuussa 2020 noin 4–8 prosenttia. Yhdysvaltojen kokoisessa maassa tämä tarkoittaa kuitenkin miljoonia ihmisiä.

SALALIITTOTEORIOIDEN LAATU JA SISÄLTÖ

NEW YORKIN YLIOPISTON tutkija Anni Strenisko erottelee salaliittouskomuksista kaksi komponenttia: salaliittoteorian laadun ja sisällön. Salaliittoteorian laadulla viitataan vaihtoehdoisen selityksen viehättykseen. Strenisko vertaa salaliittoteorian laatua elokuvien genreen: yksilö valitsee monen elokuvan joukosta kauhugenren elokuvan, koska tuntee siihen vetoa. Oman näkemykseni mukaan yksilölliset erot persoonallisuudessa ja tiettyjen lajiperinnöllisten ajattelumeکانismien virittyneisyydessä selittävät paremmin, miksi joku valitsee virallisen ja epävirallisen selityksen väliltä johdonmukaisesti epävirallisen vaihtoehdon. Toiset ihmiset siis tuntevat herkemmin vetoa salaliittogenreen eli selityksiin, joiden asema suhteessa viralliseen selitykseen on *vaihtoehtoinen*.

Salaliittoteorian sisältö puolestaan kuvaa elokuvaa, jossa on katsojan lempinäyttelijä. Yksilö onkin taipuvainen tuntemaan vetoa niihin salaliittoteorioihin, joissa on päävihollisena oman maailmankuvan ja arvomaailman vastainen toimija. Talousarvoiltaan vasemmalle kallellaan olevat ovat taipuvaisempia uskomaan salaliittoihin, joissa pahantahtoisena ulkoryhmänä ovat suuryritykset. Sosiaalisilta arvoiltaan oikealle kallellaan olevat taas ovat taipuvaisempia uskomaan salaliittoihin, joissa pahantahtoisena ulkoryhmänä on jokin etninen vähemmistö. Oman näkemykseni mukaan salaliittouskomusten sisältöjen vetovoiman taustalla ovat enemmänkin ihmisen tunteiden säätelymekanismit, jotka palvelevat oman itsen ja oman sosiaalisen ryhmän sosiaalisen aseman puolustamista.

Erottelu ajattelumeکانismien virittyneisyyden ja tunteiden säätelymekanismien välillä on teoreettinen. Ihmisen ajatukset ja tunteet eivät toimi toisistaan erillään vaan yhtenä vuorovaikuttavana, dynaamisena systeeminä. Korkean salaliittopitoisuuden taustalla onkin usein sekä yksilöllisiä psykologisia taipumuksia että sosiaalisia motiiveja.

SALALIITTOTEORIOISSA ON USEIN TOTUUDEN SIEMEN

PIENI SALALIITTOPITOISUUS uskomusjärjestelmässä on melkein pä kansalaisvelvollisuus. Esimerkiksi EU oli keväällä 2020 huolissaan joidenkin jäsenvaltioidensa hallitusten toimista koronaviruspandemian hyödyntämiseksi oman valtansa vahvistamiseen. Maltillisen kriittinen suhtautuminen viranomaisviestintään ja medioiden uutisointiin on myös osa yhteiskunnallista tiedonlukutaitoa. Myöskään rokotekriittisyys ei ole automaattisesti salaliittoteoriaa, eikä tyypillinen suomalainen koronavirusrokotteen epäilijä olekaan salaliittoteoreetikko.

Hallituksilla ja lääkeyhtiöillä oli valtava taloudellinen ja sosiaalinen paine saada rokote mahdollisimman nopeasti ulos. THL esimerkiksi totesi vuoden 2011 sika-influenssarokotteen moninkertaistaneen riskin sairastua narkolepsiaan niillä, joilla oli siihen ennestään geneettinen alttius. Yhtä lailla koronarokotteen pitkäaikaisista harvinaisista sivuvaikutuksista kukaan ei voi sanoa varmasti mitään. Kun päätös rokotteen antamisesta tehdään, rokotteen katsotaan kuitenkin olevan riittävän turvallinen. Suuri osa saa siitä hyödyn, ja suurin osa sen sivuvaikutuksista on lieviä. Mahdolliset harvinaiset pidemmän ajan sivuvaikutukset ovatkin marginaalisia suhteessa kollektiiviseen etuun.

Yhteiskunnallinen kriittinen keskustelu suurten kollektiivisten päätösten ympärillä on kuitenkin aina hyvästä. Sen sijaan jos uskoo, että koronavirus on osa lääkeyhtiöiden salaliittoa myydä ihmisille rokotuksia tai että rokote on Bill Gatesin juoni istuttaa ihmisiin mieltä kontrolloiva siru, ei ole enää objektiivisen todellisuuden piirissä. Salaliittoteoriat erottuvatkin kriittisestä yhteiskunnallisesta keskustelusta siinä, että todelliset oleelliset toimijat ja sinänsä paikkansapitävät faktat on irrotettu kontekstistaan ja tulkittu väärin. Lisäksi toimijoiden välillä nähdään usein suhteita siellä, missä niitä ei ole, sekä pahantahtoisia sosiaalisia motiiveja siellä, missä todellisuudessa on toimijoiden välisiä

monimutkaisia intressietuja, kannustinloukkuja sekä vain huonoja ja vähemmän huonoja seurauksia kahden päätöksen välillä.

ARVOMAAILMALLISET EROT EIVÄT OLE SALALIITTOAJATTELUA

ON MYÖS TÄRKEÄÄ erotella erilaisten arvomaailmojen tulkinnat salaliittoteorioista. Suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa suurin osa ajattelee virusepidemioiden kaltaisten kollektiivisten uhkien pysäyttämisen olevan valtion tehtävä. Tästä moraalisesta matriisista käsin onkin vaikea ymmärtää esimerkiksi Yhdysvaltojen maaseudulla elävää liberalistia, jonka arvomaailman keskiössä on ydinuskomus siitä, että hallituksen ei tule puuttua *mihinkään* yhteiskunnallisiin asioihin maanomistusoikeuden turvaamista ja maanpuolustusta lukuun ottamatta. Jos yksilö uskoo, että tulipalojen sammuttaminen ja murtovarkaan pysäyttäminen ovat yksilöiden itsensä ja vapaiden markkinoiden tehtävä, on ymmärrettävää, että myös hallituksen toimet suhteessa koronavirukseen tuottavat enemmän vastustusta.

Myös Suomessa on nähtävissä, että taloudessa oikealle kallistuvat ja erityisesti ne, jotka kärsivät estämistoi- mien taloudellisista vaikutuksista, ovat taipuvaisempia painottamaan talouden aukiolon kollektiivisia vaikutuksia talouden sulkemisen terveydellisten vaikutusten kustannuksella. Tässäkin kohtaa eri arvokäsityksistä ponnistava yhteiskunnallinen keskustelu on tervettä. Niinpä on hyvä olla varovainen, jotta ei mustamaalaa salaliittoteoriaksi jotakin, mikä todellisuudessa on vain oman arvomaailman vastaista ajattelua.

SALALIITTOTEORIAMOJEN HEIJASTELEVAT USEIN TODELLISIA YHTEISKUNNAN JAKOLINJOJA

SALALIITTOTEORIOITA AJAVAT jakolinjat yhteiskunnassa ovat usein myös todellisia. Kokemus eliitin ja oman sosiaalisen ryhmän eroista heijastelee usein oikeaa epätasa- arvoa: tuloeroja, koulutuseroja, maaseudun kurjistumista ja kaupunkien slummiutumista sekä globalisaation taloudellisia ja kulttuurillisia voittajia ja häviäjiä.

Esimerkiksi Amerikan historiassa ja nykypäivänäkkin näkyvän afroamerikkalaisten eriarvoisen kohtelun valossa on inhimillistä, että suuri joukko heistä uskoo hallituksen kykenevän jopa tarkoituksella luomaan sairauksia rajoittaakseen heidän olemassaoloaan. Tästä näkökulmasta ajattelun sumeneminen korkean salaliittopitoisuuden tasolle ei olekaan kovin ihmeellistä. Se on jopa toiminnallista yksilön henkisen hyvinvoinnin ja ennen kaikkea oman sosiaalisen ryhmän sosiaalisen aseman puolustamisen näkökulmasta.

Artikkelin kirjoittaja Joni Martikainen on psykologi, tietokirjailija ja kouluttaja.

Artikkelin toinen osa julkaistaan Skeptikossa 3/2021.

Stonehenge – mitä monumentille kuuluu nyt? Osa 2

EERO MUURIMÄKI

Stonehenge on paljastanut arvoituksiaan tutkimustyön tuloksena, mutta se on kuin antiikin tarujen Hydra, jonka katkaistun pään eli ratkaistun ongelman tilalle kasvaa yhdeksän uutta.

ARTIKKELIN ENSIMÄISESSÄ OSASSA Skeptikossa 1/2021 kuvasin monumenttien ajoituksia, luonnetta ja rakentamista. Arkeologeja kiinnostaa luonnollisesti eniten, miksi ihmiset ryhtyivät tällaisiin suuriin rakennushankkeisiin. On selvä, että kysymys on rituaalista ja uskonnosta. Jo varhain tutkimuksissa selvisi, että monumenttien suuntaukset ovat kohti suurimpien taivaankappaleiden, auringon ja kuun tärkeitä kausittaisia äärikohtia. Mutta miten päästä tästä eteenpäin?

MIKÄ OLII MONUMENTTIEN YHTEYS?

VIIME VUOSINA Stonehengen tutkimuksia on jatkettu brittiarkeologi Michael Parker-Pearsonin johdolla. Hän on saanut eräitä tärkeitä oivalluksia Stonehengen ja sitä täydentävän maavallimonumentin Durrington Wallsin merkityksestä madagaskarilaisen kollegansa Ramilisoninan ideoista. Madagaskarilla on megaliitihautojen perinne elänyt lähimenneisyyteen saakka. Siellä oli sääntönä, että häviävää materiaalia, puuta jne.

käytetään elävien rakennuksiin, kun taas kiveä, joka on ”ikuista”, käytetään kuolleiden rakennuksiin. Kivistä rakennetut monumentit oli siis varattu vain esi-isille.

Stonehenge on rakennettu kivistä. Durrington Wallsissa on paitsi rakentajien taloja myös kolme puusta rakennettua kehärakennelmaa, woodhengeä, joista kaksi on vallitusten sisällä ja yksi ulkopuolella. Durrington Wallsia pidettiin aiemmin vanhempana kuin Stonehengeä. Puuhengejä pidettiin vanhempina kuin kivikehiä, niiden esikuvina.

Parker-Pearson lähti tutkimaan ajatusta, että Durrington Walls ja puuhengeet olisivat osia samasta järjestelmästä. Kivinen rakennelma, Stonehenge, jossa on hautauksia, olisi ollut varattu kuolleille, Durrington Walls taas eläville. Tällöin niiden tulisi olla samanaikaisia.

Niitä yhdisti Avon-joki, johon Stonehengestä johti avenue. Jos monumentit kuuluvat samaan järjestelmään, myös Durrington Wallsin ja Avon-joen väliltä pitäisi löytyä avenue. Koekaivauksen avulla saatiinkin todennettua, että Durrington Wallsista todella johti avenue Avon-joelle. Joki on lähellä Durrington Wallsia, joten avenueella on mittaa vain 170 metriä. Leveyttä sillä oli 15 metriä, mikä on liian paljon vain käytännön tarkoituksiin.

Myös tämä avenue oli suunnattu auringon mukaan, kohti kesäpäivänseisauksen auringonnousua. Kyseessä ei ollut vedenhakua varten rakennettu väylä, vaan rituaalitie Avon-joelle, josta johti vesiväylä Stonehengen avenuen päähän joen rannalla. Durrington Wallsin sisällä olevan eteläkehän suuntaus taas oli kohti talvipäiväntasauksen auringonnousua. Durrington Wallsin rakentamisaika saatiin selville, se oli vuosien 2480 ja 2460 eaa. välillä, eli se oli tehty samaan aikaan kuin suurimmat muutokset Stonehengessä.

Olettamalla Durrington Walls elävien ja Stonehenge kuolleiden paikaksi saadaan selitys myös sille oudolle seikalle, miksi Stonehengen työvoima asui yli kolmen kilometrin etäisyydellä rakennushankkeestaan: oli tabu asua kuolleiden kanssa.

Kuten edellä on kerrottu, Avon-joki yhdistää monumentteja, joista molemmista johtaa rituaalitie Avon-joen rantaan. Parker-Pearsonin mukaan kuolleet kuljetettiin Durrington Wallsista avenuetta pitkin Avon-joelle ja siitä jokea pitkin Stonehengen alapuolelle Sinikivihengen luo. Sinikivihengen alueelta löytyi runsaasti hiiltä. Ruumiit on voitu polttaa siellä ja palaneet luut kuljettaa Stonehengen avenuetta pitkin Stonehengeen haudattavaksi.

MIKSI STONEHENGE SIJAITSEE PAIKASSA, JOSSA SIJAITSEE?

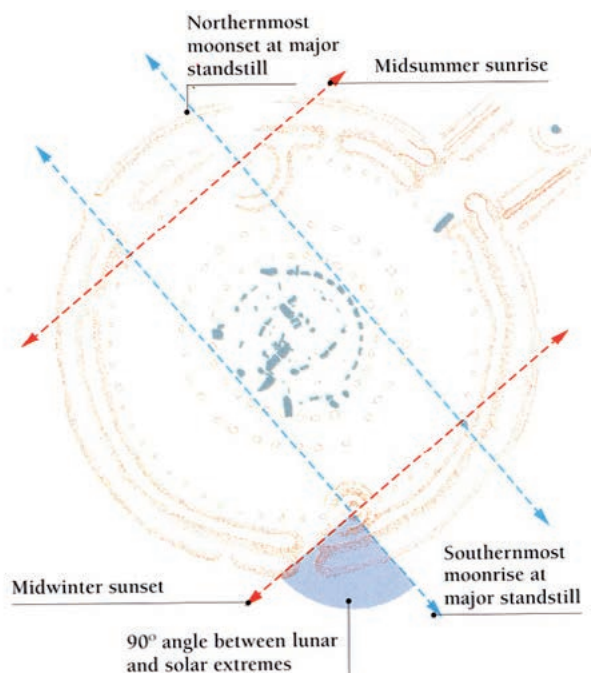
STONEHENGE ON OLLUT selvästi hyvin suuren alueen, mahdollisesti jopa koko Britannian pääsaaren, uskonnollinen keskus. On ilmeistä, että sen sijainti ei ollut sattunainen. Ensinnäkin Stonehengen alueen maastosta on löydetty laajalti ”ojia”, joiden kaikkien suunta on laskevaan juhannuksen ajan aurinkoon. Ensin päähkäiltiin, voisivatko ne olla ihmisten kaivamia. Tarkemmissa tutkimuksissa paljastui, että eivät. Ne ovat mannerjäätikön jälkiä kovassa kalkkikivipohjassa. Aurinkosuuntaus johtuu siis sattumasta. Neoliittisella ajalla maannousua

oli ehtinyt kertyä vähemmän, joten ne erottuivat maan pinnalle selvemmin kuin nyt ja saattoivat olla vaikuttamassa siihen, että Stonehengeä ryhdyttiin rakentamaan alueelle.

Toinen syy oli ehkä vielä vaikuttavampi. Stonehenge on nimittäin taivaallisten tapahtumien nelikulmioissa, joka ei ole enää voimassa muutaman kilometrin päässä. Stonehenge on rakennettu paikalle, jossa kaksi astronomista suuntaa ovat täsmälleen suorassa kulmassa toisiinsa nähden. Stonehengen keskeltä voidaan vetää linja koilliseen kohti kesäpäivänseisauksen auringonnousua. Linja jatkuu käänteiseen suuntaan suoraan kohti talvipäivänseisauksen auringonlaskua. 90 asteen kulmassa näihin nähden on suorat linjat kuun asemaan horisontissa sen äärikohdissa, jotka vastaavat auringon kesä- ja talvipäivänseisauksen nousukohtia.

Kuun nousun ja laskun kohta horisontissa näyttää liikkuvan päivittäin. Tämä kohta saavuttaa vuosittain ääripisteensä ”kuunseisauksen”, josta se alkaa palautua kohti toista ääripistettä. Ääripisteiden paikka muuttuu vuosittain, mutta Stonehengen suuntimat on kohdistettu kaikkein kauimmaisiin ääripisteisiin etelässä ja pohjoisessa. Ääripisteissä kuu käy ”kääntymässä” 18,6 vuoden välein. Nämä ääriasemat on merkitty neljän asemakiven avulla, joten asia on ollut monumentin rakentajien tiedossa. Stonehengen asema on siis ”taivaassa annettu”. Sitä saatettiin pitää jonkinlaisena maailmankaikkeuden keskipisteenä.

Tämän yhdistelmän selvittäminen on edellyttänyt pitkälle meneviä mittausopillisia taitoja ja myöskin suoraikulman yhdistämistä joihinkin tärkeisiin yliluonnollisiin ominaisuuksiin. Mittausopillisesta tarkkuudesta todistaa myös Stonehengen sarseenikivien kehä. Sen kamanakivien heitto vaakatasosta on vain yksi sentti

Stonehenge on rakennettu paikalle, jossa kaksi astronomista suuntaa ovat täsmälleen suorassa kulmassa toisiinsa nähden.

Durrington Walls on yhdistetty avenuella Avon-jokeen. Stonehengen yläpuolella on lähes 3 km pitkä maavallirakennelma, cursus, jonka tarkkaa merkitystä ei tiedetä. Pienet ympyränmuotoiset rakennelmat ovat pronssikautisia hautakumpuja.

25 metrin matkalla. Maapohja ei ole näin vaakatasoinen. Voi vain kysyä, miten he ovat tuohon tarkkuuteen päässeet.

STONEHENGEN YHTEISKUNTA

EI VOIDA SUORAAN KYSYÄ, millainen on ollut Stonehengen rakentaneiden ihmisten yhteiskunta, mutta kysymykseen voidaan etsiä ratkaisua arkeologisesti useammalla tavalla. Useissa kulttuureissa on ollut tapana laittaa vainajille hautaan esineitä. Köyhillä ei luonnollisesti ollut paljon esineitä, joita hautaan laittaa. Varakkailla niitä oli. Euroopassa pronssikaudelta oli yleinen tapa sekä rakentaa yhdelle henkilölle suuria hautakumpuja että antaa tälle vainajalle mukaan hyvinkin arvokkaita esineitä hautaan. Tässä yhteydessä puhutaan päällikköyhteiskunnasta. Historialliselta ajalta tunnetuista traditionaalisista yhteisöistä kuitenkin tiedetään, että alle puolessa on vainajan asema ilmaistu arvokkaiden hauta-antien avulla, joten niiden puuttuminen ei suoraan kerro yhteisön tasa-arvoisuudesta.

Stonehenge on vaikuttava monumentti, mutta se ei ole rakennettu yhdelle henkilölle, eikä kuoppaan laitettuihin poltetuista luista ole eritelty yksilöitä. Mitään ”palatsiin” verrattavaa ei Stonehengen ajan Britanniasta tunnetta. Tosin Durrington Wallsin kylässä oli muutama hieman suurempi talo erillään muista, mutta niistäkään ei pystytä varmuudella sanomaan, olivatko ne asuintaloja

vai johonkin rituaaliseen toimintoon varattuja. Palatsit ilmaantuivat yleensä vallan kehittämisessä viimeisenä.

Tästä lähtökohdasta Stonehengestä ei löydy rikkaita ja vallanpitäjiä. Aubrey-kuopan 56 haudasta ei löytynyt kuin kaksi esinettä, jotka oli laitettu vainajille mukaan. Tosin nuo kaksi esinettä ovat hyvin symbolisia. Toinen on koristeellisesta kivistä tehty kivinuijan pää. Toinen on keraamisen astian pohja, jota Parker-Pearson pitää suitsukeastian pohjana. Ensimmäinen esine olisi maallisen vallan symboli, jälkimmäinen uskonnollisen. Esinet ovat todennäköisemmin satunnaisia, kalmistoa on käytetty 500 vuotta. Tuohon aikaväliin mahtuu 20 sukupolvea, joista 19:tä ei siten edustaisi yksikään esine.

Arkeologiset löydöt eivät siis kerro suoraan mitään Stonehengen rakentajien yhteiskunnasta. Voidaan kuitenkin kysyä, millaista yhteiskuntaa Stonehengen rakentaminen on edellyttänyt.

On yksi tekijä, joka kertoo, että valtasuhteita on Stonehengessä täytynyt olla: itse monumentti. Monumentin rakentaminen on edellyttänyt, että on täytynyt olla vahva auktoriteetti, joka on saanut yhteisön jäsenet suurin joukoin hyvin raskaaseen työhön monumentin rakentamiseksi. On selvä, että taustalla on myös ollut ideologia, uskonto, jolla monumentin rakentamisen tarve on perusteltu. Pappis-päälliköiden taitoa ennustaa auringon asema tiettyinä päivinä on käytetty vahvistamaan uskoa heidän kykyihinsä.

Jos näiden päälliköiden vallalla oli joitain ulkoisia tunnusmerkkejä, ne eivät saaneet säilyviä ilmenemis-

Stonehengen polttokalmistosta löytyi vain kaksi hauta-anniksi luokiteltava esinettä. Kuvassa toinen niistä, koristeellisesta kivistä valmistettu nuijan pää.

muotoja. Hierarkiat on suorastaan salattu. Yhteisö meni joka suhteessa yksilön edelle.

Parker-Pearsonin on esittänyt, että Aubrey'n kuoppaan haudatut edustaisivat eräänlaista alueen hallitsevaa sukua. Hautajaiset ovat olleet speaktaakkelinomaiset pitkine ruumiinkuljetusmatkoineen Durrington Wallsista.

Ajoituksessa on selvinnyt, että vanhimpia hautauksia on vähän. Hautausten määrä lisääntyy ajan mukana eksponentiaalisesti. Parker-Pearson katsoo tämän kuvastavan hallitsevan suvun laajenemista. Hautaukseen oikeutettuja olisi sukupolvi toisensa jälkeen ollut enemmän ja enemmän. Parker-Pearsonin tutkimuksen jälkeen hautojen luuaineisto on käyty huolellisesti läpi. Luista on löytynyt runsaasti jälkiä nivelten kulumista, joita ei synny kuin raskaasta työstä. Tämä luonnollisesti vie pohjaa Parker-Pearsonin teorialta. Eliitti selviää aina vähemmällä, mitä tulee ruumiilliseen työhön.

STONEHENGE JA DRUIDIT

STONEHENGE MAINITTAAN JO keskiaikaisissa kirjoituksissa. Jo silloin oli oivallettu, että Stonehengen kivet eivät ole paikallisia. Niiden mainitaan olevan Irlannista, josta tarinoiden velho Merlin taikavoimin oli kuljettanut ne paikoilleen. Rakennustyössä oli apuna jättiläinen.

1600- ja 1700-luvulla syntyi antikvarianismi, eräänlainen esitiede. Eräs varhainen antikvaari, John Aubrey tutustui vuonna 1640 Stonehengeen paikan päällä. Hänen työtään jatkoi 1700-luvulla William Stuckeley. He molemmat pitivät Stonehengeä druidien työnä. Ensimmäiset druidiseurat perustettiin jo 1700-luvulla. Perinne elää yhä ja Stonehengeä pidetäänkin druidien temppeleinä. Miten uskottavaa tämä on?

Ei itse asiassa ollenkaan. Kun antikvaarit esittivät teoriansa, ei ollut mitään käsitystä esihistoriallisen ajan pituudesta. Druidit tunnettiin antiikin roomalaisten

kirjoituksista. Antiikin aikaa kaukaisemmasta menneisyydestä ei tuohon aikaan pystytty luomaan mitään kuvaa, paitsi tietysti Raamatun kirjoitusten pohjalta.

Druidit olivat kelttitietäjiä. Ensimmäiset maininnat druideista ovat antiikin lähteissä kolmannelta esikristilliseltä vuosisadalta. Varhaisimmat tarkemmat tiedot ovat Caesarin ”Gallian sota” -teoksessa, jonka hän kirjoitti 50-luvulla eaa. Se, että tiedot druideista ovat yli 1500 vuotta nuorempia kuin Stonehengen rakennusaika, ei sinällään todista, etteikö sitä olisi voitu käyttää druidien menoissa. Tämä edellyttäisi kulttuurin jatkuvuutta ja paikan sopivuutta druidien rituaalien suorittamiseen. Kumpikaan ehdoista ei kuitenkaan täyty.

Antiikin lähteet kertovat, että druidit suorittivat menojaan pyhien lehtojen aukioilla, joissa erityisesti lähteet olivat heille tärkeitä. Marcus Annaeus Lucanus (39 eaa.–65 jaa.) antaa tarkimman kuvauksen pyhistä lehtoista. Ne ovat koskemattomassa metsässä, joissa puiden lehvästö tekee maan varjoisaksi. Lehoissa on pyhiä lähteitä. Lehtojen alttarit on peitetty uhreilla ja puut ovat ihmisveren peitossa. Kuvauksensa synkeyttä Lucanus korostaa kertomalla, että jopa linnut ja villieläimet välttävät noita alueita. Jumalankuvat ovat karkeasti puupölkkyistä veistettyjä. Tavallisilla ihmisillä ei ole mitään asiaa pyhiin lehtoihin. Vain papeilla on lupa astua niihin, joko keskellä kirkasta päivää tai yön pimeydessä. Näitä pyhiä lehtoja on luonnollisesti arkeologisesti vaikea löytää, vaikka paikannimet antavat joskus vihiä niiden sijainnista.

Antiikin lähteissä ei ole kuin pari mainintaa temppeleistä. Arkeologisesti niitä kuitenkin tunnetaan. Etelä-Gallian temppeleissä oli jopa kivistä veistettyjä patsaita.

Etelä-Galliassa Roquepertusen temppeleissä on 50 x 22 metrin suuruinen tasanne. Siellä on portaali, jossa on kolot ihmiskalloille. Antiikin lähteet kertovat kelttien kunnioittaneen ihmisen päitä ja harrastaneen mm. pääkallonmetsästyä. Temppeleissä oli kaksi patsasta, jotka esittivät jalat ristissä, buddha-asennossa istuvaa mieshenkilöä. Ei olla varmoja, ovatko ne jumalankuvia vai esittävätkö ne eliitin jäseniä. Temppeleitä on kolmannelta vuosisadalta ennen ajanlaskun alkua, tosin varhaisimmat löydöt alueelta ovat 200–300 vuotta vanhempia.

Pohjois-Galliassa tavallinen pyhäkkö oli suorakulmainen ja Britanniassa pyöreä puurakennus. Temppeleiden alue oli ympäröity puuaidalla. Tunnetut pyhäköt on rakennettu vuoden 500 eaa. jälkeen. On varsin ilmeistä, että vaikutteet antiikin maailmasta Välimereltä ovat olleet vaikuttamassa niiden syntyyn. Sitä ennen rituaalit on suoritettu paljaan taivaan alla.

Vastakkaisuus Stonehengeen on valtaisa. Stonehenge oli rakennettu laajoja kansajoukkoja keränneitä rituaalisia kokouksia varten. Alueelle oli isotooppitutkimusten mukaan kuljetettu nautoja ja sikoja laajalta alueelta aina Walesia ja Skotlantia myöten. Vain harvat naudat olivat kasvaneet lähialueen kasvimailla. Jopa sikoja oli tuotu aina Skotlantia myöten, vaikka sikojen paimennus on hankalaa.

On tietysti mahdollista, että Stonehengen keskellä ”hevosenkengän” sisällä on ollut alue, johon vain

Vaikka druidit eivät liittyneet Stonehengen rakentamiseen mitenkään, on nykydruideilla ollut tapana juhlia kesäpäivänseisausta monumentin luona enemmän tai vähemmän tosissaan.

vihkiytyneillä on ollut asiaa, mutta niin Stonehengen kuin Durrington Wallsin suuri koko puhuu sen puolesta, että rakenteet on tehty hyvin suuria ihmisjoukkoja kerääviä julkisia kokoontumisia varten. Druidien menot taas olivat salaisia.

Stonehengen rituaalit loppuivat viimeistään 1600 eaa. Sen jälkeiseltä ajalta ei Britanniaasta tunneta mitään rituaalikeskuksia yli tuhanteen vuoteen. Myöhäisellä kelttiläisellä rautakaudella ilmaantuivat ensimmäiset pienet temppelit. Ne voidaan yhdistää druideihin, mutta druidien menot eivät edelleenkään olleet julkisia.

STONEHENGEN UUDET ARVOITUKSET

STONEHENGEN ALUEELLA on ehkä enemmän esihistoriallisia rakennelmia kuin missään muualla Euroopassa. Stonehenge on paljastanut arvoituksiaan tutkimustyön tuloksena, mutta se on kuin antiikin tarujen Hydra, jonka katkaistun pään eli ratkaistun ongelman tilalle kasvaa yhdeksän uutta.

Aikaisemmin kellopikarikulttuurin tuloa Britanniaan ei pidetty ongelmallisena, koska muuttajia oli vähän. Heidän kulttuurinsa oli kuitenkin niin vahva, että maan alkuperäisasukkaat omaksuivat sen vähitellen ja alkoivat muuttamaan kulttuuria vähitellen, mm. hautaamaan vainajiaan heidän esikuviansa mukaan. Tilanne muuttui muutama vuosi sitten. Vuonna 2018 julkaisussa tutkimuksessa kävi ilmi, että pikarikulttuurin tulo tarkoitti Britanniaassa vanhan väestön väistymistä. Vanhan väestön geenejä pikarikulttuurin ilmaantumisen jälkeisessä väestössä on vain kymmenen prosenttia, kun

tulokkaiden geenejä on 90. Alunpitäen maahanmuuttajat olivat peräisin Mustanmeren pohjoispuoliselta aroalueelta, jonka ns. jamnaja-kulttuuri on identifioitu kantaindoeurooppalaisen kielen puhujiksi.

Tästä seuraa uusi kysymys: Kun kerran väestö Britanniaassa vaihtui, niin miksi Stonehenge, vanhan väestön rituaalikeskus, pysyi yhä käytössä? Suurimmat rakennustyöt olivat jo vuoteen 2400 eaa. mennessä toki tehtyjä, mutta mm. sinikiviä järjesteltiin vielä uudestaan kahteenkin otteeseen. Vuoden 1600 eaa. vaiheilla alueelle oli tarkoitus tuoda uusia kiviä kehään keskusmonumentin ympärille. Tämä suunnitelma ei kuitenkaan toteutunut, vaan kuopat jäivät tyhjiksi. Samalla monumentti menetti merkityksensä – 800 vuotta väestön vaihtumisen jälkeen.

Kuvalähteet

Pääkuva: Karin Henseler / pixabay.
 Yleiskartta alueesta: Parker-Pearson M. G. 2013 Researching Stonehenge: Theories Past and Present. *Archaeology International* 16:72-831 · October 2013 with 1,477 Reads. DOI: 10.5334/ai.1601. Fig 4- available via license: Creative Commons Attribution 4.0 International.
 Stonehengen asema, kuu ja aurinkosuuntimat: Souden, D. 1997 Stonehenge. *Mysteries of the Stones and Landscape*. s. 122.
 Kivinuija: <https://www.salisburymuseum.org.uk/collections/stonehenge-prehistory/stone-macehead>.
 Druidit: sandyraidy / wikimedia.

Kirjoittaja Eero Muurimäki on FL, arkeologi ja tietokirjailija

RISTO K. JÄRVINEN

Pilkunviilaajat

Muutaman kerran olen ottanut saamastani palautteesta nokkiini.

SKEPTIKKO-LEHDEN TEKEMINEN on yksinäistä puuhaa. Korona-aikana yksinäisyys on korostunut, kun Skepsiksen tapahtumia ja kokouksia ei ole järjestetty lainkaan tai ne on pidetty etänä. Viimeksi olen nähnyt elävän skeptikon maaliskuussa 2020, siis reilut vuosi ja kolme kuukautta sitten!

Palautetta lehdestä tulee todella vähän. Kolme vuotta sitten tein testin. Kasasin Skeptikon 1/2018 pääkirjoituksen netin puppupuhgeneraattorin tuottamalla materiaallilla ja verkosta löytämilläni vaikeaselkoisilla virkkeillä, joihin lisäsin alan sanastoa, kuten ”huuhaa”, ”rajatieto” ja ”placebo”. Sitten jäin odottelemaan lukijoiden reaktioita. Ensimmäistäkään palautetta ei puppurkirjoituksesta tullut. Vasta kun seuraavassa numerossa paljastin jekkuni, jotkut myönsivät tekstiä ihmetelleensä.

Toki palautetta on aina jonkin verran tullut. Muutama kommentoija on yli 20 vuoden päätoimittajuuteni aikana jäänyt mieleen. Erityisesti muistan Skepsiksen sihteerin (2001-2013) Anna-Liisa Räihän, joka jokaisen numeron ilmestyttyä soitti ja kehui lehteä.

Markus Lång lähetti 2000-luvun alussa toimitukselle kirjeen, jossa huomautti, että Skeptikossa käytetään lainausmerkkejä väärin: ensimmäinen lainausmerkki on englannin kielen mukaisesti ladottu säännönmukaisesti ylösalaisin (“), vaikka suomenkielisessä painotekstissä alku- ja loppulainausmerkkien pitää olla samantyyppiset (”). Myöskin tuumamerkkien (") käyttöä lainauksissa hän toivoi lehdessä vältettävän. Huomio oli oikea. Lehteen tulee edelleenkin erilaisilla tekstinkäsittelyohjelmilla kirjoitettuja juttuja, jotka tyrkyttävät mitä erilaisempia merkkejä. Tänä päivänäkin puutun Långin mainitsemiin epäkohtiin, jos sellaisiin lehteä oikolukiessani törmään.

Skepsiksen perustajajäsen, yhdistyksen ensimmäinen puheenjohtaja (1987-1988) S. Albert Kivinen on myös muutaman kerran puuttunut lehden oikeakielisyyteen.

Hänenkään huomioistaan en ole loukkaantunut vaan pikemminkin pyrkinyt ottamaan opiksi.

Muutaman kerran olen toki ottanut nokkiini. Joitakin vuosia sitten, kun olin saattanut ulos mielestäni siihen asti kautta aikain parhaimman Skeptikon, ainoa palaute tuli erään artikkelin kirjoittajalta, joka tokaisi: ”Olit muuttanut pilkun paikkaa jutussani.” Huomio oli aiheellinen, mutta satutti.

Itseni stand up -komiikalla elättävänä luulin aikanaan ymmärtäväni jotakin huumorista, joten uskaltauduin vuosina 2006-2013 käsikirjoittamaan lehteen sarjakuvaa Skepponen, jota piirsi nyt jo 16 kirjaa julkaissut Anne Muhonen. Eräästä sarjakuvasta sain positiivista palautetta itse Pertti Jarlalta, mutta enemmän minuun vaikuttivat negatiivinen palaute, joka sai minut lopettamaan koko sarjoksen. Kun muuan Skepsiksen toimihenkilö totesi keskusteluryhmässä, että Skepponen on maailman huonoin sarjakuva ja eräs valtakunnallisesti tunnettu ja arvostettu Skepsiksen neuvottelukunnan jäsen kompasi olevansa samaa mieltä, oli selvää, että en breikkaisi sarjakuvataiteilijanaan.

Eräs lause herätti ihmetystä: "...Jones ilmoitti kuulijoilleen, että Illuminati on varmistamassa Hillary Clintonia seuraavaksi presidentiksi." Mikä ihmeen "Illuminati"? Iso alkukirjain ja verbin yksikkömuoto synnyttävät vaikutelman, että kyseessä on erisnimi. Kyseessä on monikon nominatiivi latinan sanasta illuminatus (valaistui tai valistunut), joten suomessa sanotaan "illuminaatit ovat..." Illuminaatien järjestön perusti Adam Weishaupt 1700-luvun jälkipuoliskolla. Myöhemmin on perustettu samannimisiä järjestöjä.

Samalla nipottaaisin pääkirjoituksen kielenkäytöstä. Siellä laskin viisi tämällytyypistä virhettä: "Kukaan presidenttiehdokkaista ei allekirjoita väitettää, että 'vaikka lehdissä jultavat horoskoopit ovat lähinnä viihdettä...'". Jos kirjoitetaan "väite että.." sen jälkeen ei tule lainausmerkkejä.

Yhtä ja toista voisinkin kertoa epäonnistuneista oikeakielisyyden taisteluistani, mutta jääköön toiseen yhteyteen.

S. Albert Kivinen.
Dos. emer.

TOUKOKUUSSA KIVINOKAN KESÄTEATTERI sensuroi 40 vuotta vanhan Uppo-Nalle -näytelmän rokotuskohtausta rokotevastaisten painostuksen ja uhkailun seurauksena. Kyseinen kohtaus on siis näytelmän alkuperäistekstissä eikä liittynyt millään tavalla meneillään olevan rokotuskampanjaan. ... Ymmärrän hyvin, että kesäteatteri toimi kuten toimi enkä halua kritisoida päätöstä, jolla he saivat työrauhan lastenteatteriinsa. Yhtä selvää on kuitenkin se, että mikäli annamme perusteettomille väitteille uhkailuille periksi, olemme kaltevalla pinnalla – ellemme jo vapaassa pudotuksessa. Historia on osoittanut, että perusteeton itsensensuuri johtaa juuri siihen mitä itsensensuurilla pyritään välttämään. Jos virheellisillä väitteillä ja öykkäroinnillä pääsee haluamaansa lopputulokseen, lipsomme vähitellen ja huomaamatta tilanteeseen, jossa mielipiteet korvaavat faktat ja eniten huutavan viesti muuttuu totuudeksi.

Parjaamiseen, maalittamiseen ja uhkailuun on kaksi mahdollista toimintatapaa: Reagoimattomuus tai vastustaminen. ... Kun reagoinnista seuraa maalittamista ja uhkailua, tilanne muuttuu haastavammaksi. Sen sijaan, että antaa periksi ja ryhtyy itsensensuuriin, tilanteeseen on kolme tehokasta toimintamallia: * Asian käsittely omassa sidosryhmässä * Asian tekeminen mahdollisimman julkiseksi * Ilmoituksen tekeminen viranomaisille. Usein tehokkainta on käyttää kaikkia kolmea samaan aikaan tilanteen vakavuudesta riippuen. Minusta teatterin tapauksessa kahden jälkimmäisen keinon käyttäminen olisi ollut kokonaisuuden kannalta parempi vaihtoehto kuin itsensensuuri, vaikka teatterin tekemän ratkaisun hyvin ymmärränkin.

JUHANIKNUUTI.WORDPRESS.COM 30.5.

MUSTA KORONAREIKÄ Auringossa päästi plasmasoihdun maahan 1,3 Mmph nopeudella => yli 7 R maanjäristykset per heti. Maan magneettikilven heikentyminen on nyt nopeaa. Nettodipolimomentti laskenut 20 % 150 vuoteen, mutta nyt kiihtyy rapistuminen. Heikkeneminen 6 x vuosituhannen vaihteesta. Brasiliassa magneettisuoja vain kolmasosan Siperiasta. Korona-aukkojen aktiivisuus suurimmillaan 2025. USAssa myydään EMP-suojia täyttää häkää, Suomessa TTK-viihdeuutisia. ElektroMagneettinenPulssi. Hukka perii infrastruktuurin mihin soihtu osuu. Esimakua tuli 1859 ja 1921 vaikka tuolloin magneettikilpi vahvempi. Kaikki sähkölaitteet oikosulussa, vaikka tuolloin johtimet paksummat. Läheltä piti oli 2005.

Varaudu kriisiaikaan ja omavaraisuuteen: Vettä, säilykeruokaa, hunajaa, suolaa, lääkkeitä, käteistä/muuta

vaihdantaan, sukkia, toimiva auto, polttoainetta, vedenpuhdistustabletit, trangia, aurinkokäyttöiset laturit, akkuja, pattereita, kynttilöitä, sytkärit/kipinätanko, karbonaattisoodaa, jätösäkkejä, IV-teippi, lääkehiili, vitamiineja, muovipeitteitä, foliota, naruja, tärkeät puhelinnumerot ja osoitteet paperilla, valokuvat läheisistä veden kestävinä kuvina, sukkia, varakännykät, karttoja, kompassi, sammuttimia, ensiapulaukku, siimaa ja koukkuja/muita kalavehkeitä, teltaa, makuupussi, sukkia, peittoja, pesuaineita, klooria, sidetarpeita, hammastarvikkeita, halpoja silmälasia, pillejä, aurinkorasva, maskeja, hätäsoihtuja, ilmapumppu, käsidesiä, polkupyörä, mekaaninen radio, siemeniä, neulontatarpeet, peili, töhö kaasuineen, sadevaatteet, kestävät työkenkät, akkukaapelit, riippumatto, kaasunaamari, paikkaussarja, walkietalkie, hygieniatuotteet, moottoriöljy, kynät, vihkoja, pelejä, kiikarit, minigrippejä, avaruuspeitto, viila, ämpäreitä, selviytymispuukko, kirves, ritsoja, taljajousi metsässä, muita mekaanisia työkaluja, pippuriumute, nippusiteitä, eräopaskirja, lukemista ainakin gideoneilta, sukkia.

FACEBOOK.COM: SUOMALAINEN PUTKIMIES OY 22.5.

ADRENOKROMI ON lähes alusta saakka kuulunut Qanon-mytologiaan, mutta ensin vain kuriositeettina. Maaliskuussa 2020 alkanut koronapandemia teki adrenokromista mytologian keskeisen osan. Yhä useampi Qanonin kannattaja uskoo, että paha eliitti pitää lapsia vankeina maanalaisissa tunneleissa ja kiduttaa näitä, jotta voisi kerätä lapsista ikuisen nuoruuden takaavaa ihmehuume adrenokromia. He uskovat myös, että pandemian vuoksi adrenokromin tuotanto ja toimitus ovat hankaloituneet huomattavasti. Niinpä kun kotiinsa eristykseen jääneet julkkikset ovat jakaneet sosiaalisessa mediassa arkisia ja vähemmän edustavia kuvia itsestään, ovat salaliittotoihmiset väittäneet, että muutos ulkonäössä johtuu adrenokromin puutteesta ja vieroitusoireista. ...

Mitä adrenokromi sitten on? Se on adrenaliinin hapestustuote eli ihan oikea aine, jota on ihmisen elimistössä. Huumaavaa vaikutusta sillä ei ole. ... Adrenokromista teki tunnetun gonzo-journalisti Hunter S. Thompson vuonna 1971 julkaistulla romaanillaan ”Pelkoa ja inhoa Las Vegasissa”. Kirjassa Thompsonin alter ego Raoul Duke nauttii asianajaltaan saamaansa adrenokromia. Asianajaja on saanut sen pedofiiliksi syytetyltä saatananpalvojalta. Kirjan mukaan vain elävän ihmisen lisämunuaisista saatu adrenokromi toimii huumeena. ... ”Pelkoa ja inhoa Las Vegasissa” on suurelta osin liioittelua

ja mielikuvituksen tuotetta, vaikka se löyhästi perustuu-kin Thompsonin omaan elämään. Adrenokromia käsittelevän kohdan hän keksi kokonaan päästään. ...

Loppuvuodesta 2020 Qanonin kannattajien keskuudessa alkoi levitä nippu dokumentteja, joiden väitetään paljastavan laajamittaisen adrenokromin tuotannon ja lasten keskitysleirimäisen hyväksikäytön. Suomessa dokumentteja on esitellyt Tokentube-videopalvelussa Yazka Love, joka on tunnetuimpia suomalaisia Qanonin kannattajia. Dokumenteissa käsitellään Cym-nimisen yhtiön papereita siitä, miten se tarjoaa lääkealan toimijoille lapsista kerättyä adrenokromia. Paperit ovat äkkiseltään vakuuttavan näköisiä, mutta ne sisältävät outoja yksityiskohtia. Niissä on muun muassa Cym-tavaramerkin rekisterinumero. Numero yhdistyy todellakin Cym-nimiseen yritykseen, mutta se toimii ravintola-alalla. ... Asiakirjoissa kerrotaan myös Cym-yhtiön työntekijöilleen antamista ylennyksistä. Ylennettyjen väitetään työskentelevän Yhdysvaltain armeijan tukikohdissa, jotka eivät ole enää toiminnassa. Jotkut niistä on suljettu jo 1800-luvulla.

AARNO MALIN: SUOMENKUVALEHTI.FI 14.5.

INTIAN KORONATILANNETTA voi parhaillaan kuvailla vain järkyttäväksi. Seitsemän viime päivän päivittäinen uusien tartuntojen keskiarvo on noin 390 000. Kuolleita on yhteensä jo neljännesmiljoona, ja tartunnan on saanut epidemian aikana noin 23 miljoonaa ihmistä. Joidenkin asiantuntija-arvioiden mukaan luvut saattavat olla todellisuudessa jopa 5–10 kertaa korkeammat. Hapen, lääkkeiden ja sairaalapaikkojen puutteesta kärsivät ihmiset turvautuvat jo melkein mihin tahansa keinoihin yrittäessään välttää tartunnan tai toipua taudista. Tiistaina paikalliset lääkärit varoittivat, ettei lehmänlanta auta ja voi korkeintaan levittää muita tauteja. Ainakin Gujaratin osavaltiossa on uutistoimisto Reutersin mukaan tullut tietoon tapauksia, joissa ihmiset ovat levittäneet vartalonsa lehmänlannalla ja -virtsaalla, koska he uskovat, että se parantaa immuni- teettia. ”Mitään todisteita tästä ei ole, se perustuu täysin uskomuksille. Lisäksi itsensä sotkemisella näillä tuotteilla on terveysriskejä, sillä muut taudit voivat levitä eläimistä ihmisiin”, Intian lääkäriiliiton johtaja, tohtori J.A. Jayalal sanoi.

ILTALEHTI.FI 11.5.

TAMPEREELLA JÄRJESTETTIIN viikonloppuna kokoon- tuminen, johon osallistui lähes sata koronavirukseen kriittisesti suhtautuvaa henkilöä. Tapahtumasta jaettiin materiaalia myös sosiaaliseen mediaan. Kuvista näkyy, miten ihmiset ovat ahtautuneet saliin ilman turvavälejä ja maskeja. Seminaari kesti aamusta iltaan. ... Pirkanmaalla on voimassa kymmenen hengen kokoon- tumisrajoitus yleisötilaisuuksissa ja sama suositus myös yksityistilaisuuksissa.

Paikalla oli puhumassa lääkärin takissa raumalainen lääkäri Mikael Kivivuori, joka sai potkut Terveystalosta koronapuheiden takia. Kivivuoren mukaan hän sai potkut ”uskallettuaan kyseenalaistaa virallisen tarinan koronasta”. ... Yle näki lauontain puhujalistan ja muita puhujia seminaarissa olivat esimerkiksi MV-lehden entinen päätoimittaja Juha Korhonen, rokotevastainen tubettaja Yazka Love. Paikalla oli puhumassa myös

salaliittoteorioista tunnetun QAnonin aktiivi Jarmo Ekman, joka on Kristallipuolueen kunnallisvaaliehdokas. YLE.FI 10.5.

ENSIMMÄINEN VAIMONI Marja kuoli 13. marraskuuta 1992. Siitä toipuminen oli kova haaste, kun oli kaksi nuorta poikaakin vielä. Se oli rankkaa aikaa. Olin sokissa ja surun murtama. Piti vaan noudattaa taolaista filosofiaa: jos et voi elää niin kuin tahdot, tahdot elää niin kuin voit. Oli vaan jatkettava arkea eteenpäin ja painaa yksinhuoltajana keikoilla. Onneksi oli ystäviä, jotka auttoivat. Lauloin itseäni ulos surusta. Tein parapsykologisia lauluja. Olin sumussa, ja kaikki meni ohi. Nyt vasta olen huomannut, että vuonna 1993 julkaistua Puutarha-levyäni keuhuttiin Hesarissakin!

MIKKO ALATALO: IS.FI 1.5.

ASTRAZENEKAN ROKOTTEEN haittavaikutuksen aiheuttama kuoleman riski on sama kuin auton kyydissä istuminen 72 km matkan verran, vajaan yhden savukkeen polttaminen, passiiviselle tupakoinnille altistuminen 1,5 h tunnin ajan (siis yhden kerran), työskentely tehtaassa 1 viikon ajan, kalastaminen merellä alle 1 h tunnin ajan, ehkäisyvalmisteen käyttäminen 1,5 viikon ajan, 1/3 viinipullollisen nauttiminen. Elinaikainen riski kuolla salamaniskuun on Yhdysvaltojen National Safety Councilin tilastojen perusteella yksi kuolema 138 849 henkilöä kohden eli 7,2 henkilöä miljoonaa kohti. Koska AstraZenecan rokotteen kuoleman riski on 0,72 miljoonaa rokotettua kohden, voidaan arvioida, että elinikäinen todennäköisyys kuolla salamaniskuun on peräti 10 kertaa suurempi kuin tähän rokotteeseen.

JUHANI KNUUTI: BLOGIT.TS.FI 18.4.

YHTEISÖLLISYYTTÄ, Keskusteluja arvoista ja elämän tärkeistä asioista, esikuvia ja jopa elämän muuttavaa voimaa. Uskonto on perinteisesti tarjonnut kehyksen näille kaikille, mutta niin tekee myös populaarikulttuuri, esimerkiksi tv-sarjat.

Helsingin yliopiston teologisessa tiedekunnassa 10. huhtikuuta tarkastettu Minja Blomin uskontotieteen väitöskirja ”Fanius muutti elämäni – Myytit ja yhteisölliset fanirituaalit televisiosarjojen Buffy vampyyrintappaja, True Blood ja Vampyyripäiväkirjat faniudessa” pureutuu siihen, kuinka suuria merkityksiä vampyyrien maailmaan sijoittuvat tv-sarjat ja niiden faniyhteisöt voivat ihmisille antaa. Blom tutki vampyyrisarjoihin liittyviä myyttejä ja yhteisöllisiä rituaaleja sekä sitä, millaisia keskusteluja sarjojen fanit foorumeillaan käyvät. ...

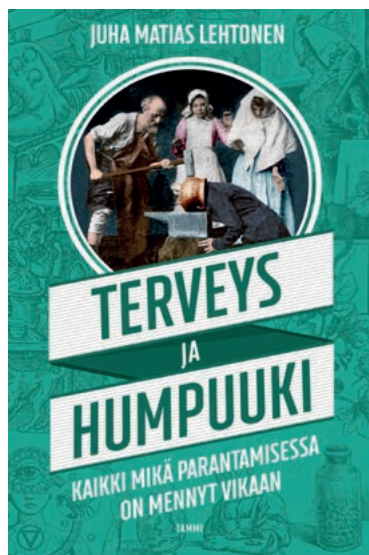
Jos sarjojen katsomiseen ja fanikulttuuriin kerran liittyy uskonnonkaltaisia piirteitä, voiko ajatella niin, että esimerkiksi Suomen evankelis-luterilainen kirkko kilpailee vampyyreista kertovan tv-sarjan kanssa? Minja Blomin mukaan asia ei ole ihan näinkään. Populaarikulttuuri ja uskonto toimivat kuitenkin samalla kentällä, jossa luodaan merkityksiä, kokemuksia, yhteisöllisyyttä ja osallistumista. ... Minja Blomin mielestä hänen tutkimuksensa tuo esiin, että populaarikulttuuriin ei pitäisi suhtautua ”vain viihteenä”, vaan se voi vaikuttaa ihmisten elämään monin tavoin. Joskus tv-sarja voi kannustaa jopa elämänmuutokseen.

KIRKKOJAKAUPUNKI.FI 12.4.

KIRJAT

RIITAISA REISSU HALKI HUMPUUKIN HISTORIAN

Juha Matias Lehtonen: *Terveys ja humpuuki. Kaikki mikä parantamisessa on mennyt vikaan.* Tammi, 2021.

”TERVEYS JA HUMPUUKI”

on tuhti teos, sekä sivumäärältään (552) että sisälöltään. ”Kaikki terveys-humpuukista!” kirjan takakansi huutaa, eikä markkinointi johda harhaan. Uskontotieteilijä ja tiedetoimittaja Juha Matias Lehtonen on tehnyt valtaavan työn peratessaan terveysuskomuksiin liittyvää historiaa. Tälle terveyden edistämisen taipaleelle mahtuu niin epäonnistuneita parantamisyrittäjiä kuin kamalia virheitä. ”Luvassa onkin riitaisa

reissu halki terveyden ja humpuukin historian esimodernilta ajalta 2020-luvulle asti.”

Lehtonen määrittelee humpuukiksi kaiken sen, minkä joku väittää virheellisesti olevan totta, vaikka tarjolla olisi parempaakin tietoa. Ja humpuukiahan riittää. Kirjassa on yhdeksän lukua: suomalaisen terveyshumpuukin synty; parantava ruoka; modernin vaihtoehtolääkinnän rantaantumisen Suomeen; rotu, terveys ja moraalipaniikki; huonoja lääkkeitä ja humpuukidiagnooseja; pehmeä aalto; parantava energia; terveyshumpuuki kristinuskossa; epäluulon sata sävyä. Viitteitä on 1519 (72 sivua), lähteitä ja kirjallisuutta 58 sivua.

Viitteistä löytyy myös Skeptikko-lehti. Eräs kirjan suullisista lähteistä on Skepsis ry:n edustajien Santtu Puukan ja Mikko Ville Valjennon haastattelu tammi-kuussa 2020 Helsingissä. Myös Skepsiksen Huuhaapalkinto mainitaan kirjassa ja yhdistyksen tarjoama homeopaattinen Kossu, jonka voimalla kirjoittaja ”jaksoi taannoin laajentaa tajuntaansa Hengen ja tiedon messuilla”.

Lehtonen ei lähde tuomitsemaan historiaa jälkikäteen. Hän kirjoittaa, että esimerkiksi Hahnemannin aikaan 1800-luvulla homeopatia saattoi jopa pelastaa ihmishenkiä verrattuna siihen, että vaikkapa infektiopotilas olisi annettu suoneniskentää ja oksettamista suosivan lääkärin käsittelyyn. 1900-luvun alussa innostuttiin radioaktiivisesta säteilystä, joka rakensi siltaa mystiikan ja tieteen välille. Osa tutkijoista yritti parantaa säteilyllä suunnilleen kaikkia tauteja. ”Erään vuonna 1913 julkaistun sensaatioartikkelin mukaan

ihmisvauvat kasvoivat moninkertaisesti tavallista nopeammin, kun niille juotettiin radioaktiivista maitoa.”

Kirja on erinomaisella tyyllillä kirjoitettu. Antti Heikkilästä Lehtonen kirjoittaa: ”Sosiaalisen median alustoilla ja blogissaan hän haukkuu kriitikoitaan henkilökohtaisuuksiin menevällä tavalla ja estää heiltä mahdollisuuden puolustautumiseen tai keskusteluun. Ympäriällä Heikkilän laaja fanikunta hurraa gurunsa ilkeilyille.” Maria Nordin on Lehtosen mukaan ”yhdenlainen sosiaalisen median ajan uushenkinen guru, joka poimii vaikutteita tieteestä, parapsykologiasta ja jälkiteosofisesta henkisestä ilmapiiristä ja yhdistelee niitä toisiinsa luovasti. Hän puhuu kaikkeuden energiasta, jumalallisesta järjestyksestä ja Silmusalaatin sisältämästä tietoisuuden halusta ilmentyä.”

Lehtosen tyylistä kertovat mm. seuraavat lainaukset: ”Reikihoidon selityksissä vilahtelevat bioplasma, chakrat ja toiveikkaasti tulkitut Einsteinin ideat.” ”1900-lukulaisten joogakirjallisuuden perusteella syntyikin helposti vaikutelma, että jos joku haluaa ryhtyä oikein kuuluisaksi joogamestariksi, edellytyksenä on levittää sairauksia koskevia typerän itsevarmoja väitteitä.” ”Kuolleita herättävä saarnaaja on aina radikaali hahmo – jonkinlainen puhtaan uskon muskelimasa.”

Toki Lehtonen osa kirjoittaa myös kärkevästi. Pahimmiksi humpuukin markkinoijiksi hän nimeää terveysblogit ja -somekanavat, jotka syytävät nettiin lukusällön ja videoviihteen muotoon verhottuja tuotemainoksia sekä puhtaita valeuutisia. ”Totuus on, että vastuuttomat sosiaalisen median influensserit kylvävät kansanterveydellistä tuhoa ja kuolemaa.”

Lehtosen mukaan ”toisinaan skeptikot väittävät, että viime vuosina ihmiset ovat olleet erityisen hyväuskoisia ja hurahaneet erityisen paljon vaihtoehtolääkintään ja outoihin terveysuskomuksiin”. Tästä olen eri mieltä. Kuka skeptikko tuollaisia väittää? Itse en tunne yhtään. Skeptikko-lehdessä 4/2019 iloitsin tuoreen Tiedebarometrin kertomasta eli siitä, että suomalaisten usko kansanparannukseen, homeopatiaan ja luontaislääkkeisiin on edelleen laskussa.

Paras tapa suojautua humpuukilta ja harhoilta on Lehtosen mielestä järjenkäyttö. ”Mikäli jokin julkaisu nostaa tunteet pintaan herkullisesti tai jokin uutinen tukee omaa maailmanselitystä täydellisesti, on syytä olla epäluuloinen. Tai jos jokin terveysväittäjä tuntuu kuin sinulle räätäloidyltä, sitä se luultavasti on.”

Kirjassa on paljon uutta tietoa myös paatuneille skeptikoille. Tämä teos kuuluu ehdottomasti jokaisen epäilijän kirjahyllyyn.

OLEELLISEN ÄÄRELLÄ, MUTTA MELKO PINNALLISESTI

Tiedenaiset: To do: terveys. Tuumakustannus, 2021.

TIEDENAISET ON kahdeksan naisen ryhmä, johon kuuluu lääketieteen, kasvatustieteen, psykologian, teologian, ravitsemustieteen ja fysioterapian asiantuntijoita. Tavoitteena Tiedenaисilla on tuottaa monialaista, turvallista ja luotettavaa terveystietoa jonkinlaisena vastaliikkeenä verkossa liikkuvalla väärälle tiedolle. Instagramissa Tiedenaисilla on yli 43 000 seuraajaa, joten näkyvyyttä heillä on runsaasti. Suuresta suosioista huolimatta en ollut itse koskaan aiemmin heistä kuullut.

Tiedenaiset kertovat olevansa Instagramin suurin suomalainen tiedeyhteisö. Väite on hieman hämmentävä, sillä tiedeyhteisön katsotaan yleensä muodostuvan tieteellistä tutkimusta tekevästä henkilöstä, jotka osallistuvat tieteelliseen keskusteluun sekä vertaisarviointiin. Tiedenaiset eivät varsinaisesti tee tutkimusta, ja tutkijan ura on vasta tavoitteena useammalla ryhmän jäsenellä. Tutkimuksen sijasta näkökulma on enemmänkin tiedettä popularisoiva ja näyttöön perustuvan tiedon jakaminen, joka sinänsä on tärkeä asia. Tiedeyhteisöksi itsensä nimeämisessä on jotakin sosiaalisen median kentälle tyypillistä, jossa jo ennen todellisia ansioita luodaan mielikuva tavoitellun ominaisuuden olemassaolosta. Tätä toimintatapaa kuvataan englanniksi sanoilla ”fake it till you make it”.

Tiedenaisten kirjan idea on sama kuin Instagramin yhteisöllä, jakaa luotettavaa terveystietoa. Teoksessa käsitellään terveyden eri osa-alueita, kuten kehonkuvaa, liikuntaa ja ravitsemusta. Monista muista terveyteen liittyvistä oppaista kirja eroaa siinä, että käsitelyssä on myös yleisesti tiedon luonne, tieteellisen tiedon luotettavuus ja kyseenalaisen tiedon tunnistaminen. Tieteen korostamisesta huolimatta kirja on hyvin yleistajuisesti kirjoitettu, eikä vaadi aiempaa perehtymistä aiheeseen.

Terveyttä Tiedenaiset lähestyvät kokonaisvaltaisesti näkökulmasta pyrkien eroon suorituskeskeisyydestä. Kirjan nimi viittaa terveydestä huolehtimisen tulleen yhdeksi tehtävälisan kohdaksi, joka aiheuttaa monelle siinä määrin stressiä, että terveystoiksi tarkoitetut asiat muuttuvatkin terveydelle haitallisiksi. Näkökulma lienee hyvin tarpeellinen, mutta kirjassa aiheen käsitely jää harmillisesti melko pinnalliselle tasolle. Tämä on saattanut olla tietoinenkin valinta, sillä kirja on sivumäärältään lyhyt ja osittain siksi ei yllä syvälliseen pohdintaan. Tällä ehkä tavoitellaan lukijoiksi sellaisiakin, joille kirjaan tarttuminen ei ole arkipäivää, ja paksu teos tuntuisi vaikeammin lähestyttävältä.

Yksi kirjan luvuista käsittelee ihmisten syitä hakeutua vaihtoehtohoitojen pariin. Syiksi esitetään kohdatuksi ja vakavasti otetuksi tulemisen tarvetta sekä myös toivon näkökulman tuomista tilanteeseen, jossa toivon määrä on tosiasiallisesti hyvin vähäinen. Tiedenaiset ovat tässä kohdin oleellisen äärellä. Pelkkä tieto tai lääkärin tapaaminen ei riitä täyttämään hädässä olevan ihmisen tarpeita.

Voisiko kohtaamisessa olla myös yksi Tiedenaisten suosion salaisuuksista? He toimivat siellä, missä tavoitellutkin ihmiset ovat, sosiaalisen median kentällä. Terveydenhuollolle tyypilliset vahvat hierarkkiset rakenteet murtuvat rytisten, kun ihmisiä kohdataankin heidän omissa ympäristöissään. Tiedenaiset vievät ansiokkaasti tieteen ilosanomaa sosiaalisen median ympäristöön, jossa kaikenlaiset mielipiteet saavat oman tilansa. Kirjamuodossa vaikutus ei tunnu yhtä suurelta, sillä kirjat harvemmin valikoituvat luettavaksi sattumalta. Kirjaan tarttuesaän ihminen tekee tietoisemman valinnan lukemastaan materiaalista kuin sosiaalisen median sisältöön syventyessään.

Jäin pohtimaan kirjan kohderyhmää. Voisi ajatella, että laajasta sosiaalisen median seuraajakunnasta löytyisi myös lukijoita kirjalle. Toisaalta pohdin, onko kaikki oleellinen jo sanottu Instagramin puolella ja jääkö kiinnostusta jäljelle vielä kirjallekin. Näin keskiikäisenä akateemisen koulutuksen saaneena en kokenut saaneeni kirjalta kovinkaan paljoa. Kirjan ja koko Tiedenaisten tavoitteena on tuoda luotettavaa terveystietoa kaikkien saataville, ja tiedolla onkin oma merkityksensä huuhaan vastavoimana. Tiedenaiset tuovat oman kortensa kekoon tiedon kentälle ja he lienevät merkittäviä vaikuttajia nimenomaan Instagramissa toimimisen ansiosta. Tämän rinnalla kirja jää hieman laimeaksi kokemukseksi.

Kirjoittaja on YTM, AmO

KIRJAT

ÄÄRILIIKKEITÄ JA HERÄÄMISEN AIKA

Matti Virtanen: Ääripäät. Miten identiteettipolitiikka hajottaa Suomea. Docendo, 2021.

KUN SAIN käteeni Matti Virtasen kirjan, rupesin pohtimaan, mitä "identiteettipolitiikka" tarkoittaa. Kuvittelen tietäväni suunnilleen, mitä tarkoitetaan identiteetillä ja kouluajoilta muistan, että politiikka voidaan määrittellä yhteisten asioiden hoitamiseksi. Mutta kun nämä kaksi asiaa pistetään yhteen, päässäni syntyy vain kysymysmerkkejä.

Kirjan luettuani olen edelleen ymmälläni, mik-

si politiikan kentän uudelleenorganisointumista nimitetään identiteettipolitiikaksi, perustuvathan nykyisetkin puolueet samaistumiselle johonkin ryhmään eli identiteeteille. Asiaa ei yhtään selventänyt se, että myös monet Virtasen haastattelemista henkilöistä pitivät käsitettä hämäränä. Käsite ei avautunut myöskään sen kautta, että kirjoittaja itse toteaa identiteettipolitiikan olevan oikeastaan sama asia kuin heimopolitiikka. Sen ymmärrän, että on syntynyt heimoja, joilla on erilainen identiteetti kuin aikaisemmilla.

Kirjaa ei siis kannata lukea siksi, että ymmärtäisi, mitä identiteettipolitiikka on. Sen sijaan kirjan lukemiselle on monia muita hyviä syitä.

Ensinnäkin se tarjoaa mielenkiintoisen matkan ympäri Suomea sellaisten ihmisten pariin, joita ei yleensä näy etelän valtamedioissa. Uusia tuttavuuksia ainakin minulle olivat "ylisaamelaistunut" Piritta Näkkäljärvi, österbottenilaisen Småbonders Handelslagin isäntä Ulf Smeds ja miesasiamies Henry Laasonen. Virtanen antaa heidän ja monien muiden toisidenttisten ihmisten puhua rauhassa omalla äänellään. Tämä on ehkä sitä oikeaa tutkivaa journalismia, jota kaivataan päivämedialta. Maailmankuvamme avartuu, jos vaivaudumme ja uskaltaudumme yrittämään ymmärtää ihmisiä, jotka ajattelevat täysin eri tavalla kuin me. Tätä taitoa tarvitaan nykyään usein, esimerkiksi kun koetamme selittää itsellemme, miksi Yhdysvalloissa asuu kymmeniä miljoonia Trumpin kannattajia ja miksi meillä on muutama tuhat rokotusvastaista.

Toinen syy lukea kirja voisi olla vaikkapa uusien käsitteiden oppiminen. Skeptikko-lehden lukijat ovat

valveutuneita kansalaisia, joten voidaan olettaa, että kaikille ovat tuttuja käsitteet "mikroaggressio", "harmaaseksuaali" ja "cisgender" tai kirjainlyhenteet BLM, POC ja LGMT. Niille, jotka haluavat laajentaa sanavarastoaan lyödäkseen trendikkyydellään muut laudalta, kirja on oiva tietolähde. Lukija oppii tietämään, mitä tarkoittavat "safyismi", "etnonationalistinen intersektionaalinen feminismi", "megalothymia" ja "deplatforming". Tai ehkä vain minä olen se kehityksestä jälkeenyäännyt maalaisjuntti, jonka arkipäivän puheeseen nuo sanat eivät ole vielä juurtuneet.

Kolmas syy lukea kirja on nasevaan muotoon puettut oivallukset. Tässä pari esimerkkiä: "Haavisto pantiin 2019 vihreiden vaalivoiton jälkeen ulkoministeriksi kasvamaan korkoa, mutta valitettavasti elämme nollakorkojen aikaa." Sekä: "Tavallaan olen siis menossa ulkomaille. Inarihan on vähän kuin Sveitsi: jylhiä maisemia ja neljä eri kieltä." Ja vielä inhorealista tylytystä Jugoslavian hajoamissodista: "Vuosikymmeniä toistensa naapureina eläneet serbit, kroaatit, muslimit ja muut pakotettiin omaksumaan vahva etnonationalistinen ryhmäidentiteetti, minkä jälkeen tappaminen oli helpompaa."

Nykyään ollaan tarkkoja faktojen suhteen. Se on vaikeaa, koska faktoiksi lasketaan yleensä vain lukuihin perustuvat väitteet. Ikävä kyllä maailman kaikki tärkeät asiat eivät ole ilmaistavissa luotettavilla luvuilla ja lukujakin voidaan käyttää tarkoitushakuisesti, mistä on syytetty jopa tilastofaktojen mestaria Hans Roslingia. Havaitsin Virtasen kirjassa vain yhden epäilyttävän "faktan", eikä sekään ole oikea tosiasia vaan mielipide. Oli miten oli, mielestäni on vähintäänkin outoa väittää, että "pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame ovat sukulaiskieliä, mutta aika kaukana toisistaan, kuten suomi, viro ja unkarit". On tietysti hyvä korostaa saamien eli saamen kielten erilaisuutta, mutta eihän sitä voida mitenkään verrata suomen ja unkarin väliseen etäisyyteen. Jopa kaikki saamen kielet ovat suomelle paljon läheisempää sukua kuin unkarit.

Kun Virtanen on kirjan verran tarkastellut suomalaisia ääriliikkeitä, hän päästää lopuksi ääneen Teemu Keskisarjan, joka räväkkään tapaansa lyttää koko ajatuksen ääriliikkeistä. Hänen mukaansa nykypolitiikka on valjua, eikä mitään ääriliikkeitä ole olemassa, "on vain äärimmäistä liikkumattomuutta". Laidoista laitoihin kaikki palvovat "yhtä ja samaa Molokia, internetin keinolämää ja tekotodellisuutta. Se on se, joka nyt yhdistää ja mun mielestä pilaa kaiken."

Yksi kirjan keskeisistä käsitteistä on "awakening". Mistä sitten pitäisi herätä ja mihin? Woke eli "herännyt"

tai ”herätyksen kokenut” ei ole uskoon tullut henkilö vaan sellainen, joka ”on herännyt ymmärtämään yhteiskunnan sortavat rakenteet ja toimii niiden purkamiseksi. Woke-ihmisellä on kriittinen tietoisuus, joka auttaa häntä näkemään sortoa silloinkin, kun muut eivät sitä huomaa.”

Seuraavaksi heräämisen ja silmien avautumisen voisi nostaa globaalille tasolle ja miettiä, miten syvälle meihin on juurrutettu ”the west and the rest” -ajattelu. Me länsimaiset ihmiset olemme järkyttävän itsekeskeisiä, meillä on vain oma egomme ja napamme. Olemme pikku hiljaa oppineet näkemään rasismia ja muita sorron tunnusmerkkejä ja piirteitä maittemme sisällä, mutta emme tajua, kuinka vääristynyt koko maailmankuvamme on. Hyväksymme huomaamattamme sen, että ihmiset jaetaan kasteihin, joilla on hyvin erilainen ihmisarvo.

Osmo A. Wiio määritteli aikoinaan, että uutisen tärkeys on kääntäen verrannollinen sen etäisyyden neliöön. Kyse ei ole kuitenkaan maantieteellisestä etäisyydestä vaan

henkisestä, mikä syntyy kyvystä ja halusta samaistua muiden ihmisten asemaan. Kun Nigeriassa on kuollut ampuvavälikohtauksessa 70 lasta, otsikot ovat laimeita verrattuna siihen, kun Australiassa on puukotettu kaksi koululaista. #metoo -liike on paljastanut järkyttäviä valtarakenteiden hyväksikäyttöä yhteiskuntamme sisälle. Mutta se on paljastanut myös rasistisen tapamme ajatella. Uutiskynnyksen ylittää se, että Ranskan entinen presidentti on naistoimittajan mukaan kosketellun valokuvaustilanteessa hänen takapuoltaan. Sen sijaan vaille huomiota jäävät sudanilaisten tyttöjen päivittäiset raiskaukset. Tämän asian näkeminen olisi kuitenkin aivan liian suuri ponnistus aivoillemme, koska se vaatisi omaksumiemme arvohierarkioiden täysremonttia – joten antaa olla.

Mutta jos Virtanen haluaa ottaa vastaan tämän ison haasteen ja tehdä asiasta uuden kirjan, tässä ehdotus työnimeksi ”Miten vapaa media kaventaa maailmankuvaamme”. Lopulliseksi nimeksi tulisi henkilökohtaisemmin ja raflavammin: ”Tiesitkö että olet rasisti?”

RISTO K. JÄRVINEN

ASiantuntijuus uudistuspaineessa

Ilari Hetemäki, Anna-Kaisa Kuusisto, Marja Lähteenmäki, Esa Väliverronen (toim): *Hyvä ja paha tieto*. Gaudeamus, 2021.

VUODEN 2021 Tieteen päivien kirja ”Hyvä ja paha tieto” koostuu lyhyistä artikkeleista ja tietoisuuksista. Poikkeuksellisesti verkossa järjestetyn tapahtuman esityksiin heijastui monella tapaa yhteiskuntia, tiedettä ja asiantuntijuutta mullistanut koronakriisin aika. ”Siinä missä vaihtoehtoisista faktoista on tullut aikamme symboli, vastavoimana poliittisille kärjistyksille toimii tieteellinen tutkimus. Tutkimuksen tärkeimmät välineet ovat todellisuuden hahmottaminen ja metodinen haltuunotto, kriittinen ajattelu ja argumentointi”, teoksen toimittajat kirjoittavat esipuheessaan.

Kirjan ensimmäisen osan teemoja yhdistää kyky kriittiseen epäilyyn. Toinen osa tarjoaa näkemyksiä tieteellisen tiedon julkisen esittämisen areenoista ja tutkimustiedon merkityksestä yhteiskuntaa ohjaavien päätösten taustalla.

Helsingin yliopiston viestinnän professori Esa Väliverronen kärjistää: ”Kun aiemmin asiantuntijan statukseen vaadittiin tieteellinen koulutus ja ammattillinen erikoistuminen, nykyään siihen saattaa riittää kirjan julkaiseminen tai blogin pitäminen.” Tästä huolimatta Suomessa arvostetaan Tiedebarometrin mukaan tiedettä entistä enemmän ja luotetaan entistä vähemmän ns. kvasitieteeseen. Väliverronen mielestä sekä puheet asiantuntijuuden kuolemasta että sen uudesta arvonnoususta ovat vahvoja yksinkertaistuksia. Kyse on erilaisista, ristiriitaisista kehityskuluista,

jotka luovat kysyntää uudentyyppisille asiantuntijoille.

Professori Mika Pantzar Helsingin Yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksesta kirjoittaa, että vakiintuneessa lääketieteessä kynnyksellä ottaa huomioon yksittäisten ihmisten kertomukset on ollut korkea. Uskomushoitajien kannattajilla on usein tapana viitata anekdooteihin, eikä ole ihme että lääketieteen piirissä keskustelu vaikkapa luonnontuotteiden käytöstä syöpähoitoissa on torpattu alkuunsa. ”Mutta voisiko kertomuksilla sittenkin olla jonkinlainen rooli jopa kliinisessä lääketieteessä? Voisiko sosiaalisen median analytiikan ja massadatan hyödyntämisen myötä arvioida uudelleen kollektiivisen ja jaetun kokemusmaailman arvoa terveydenhuollossa?”

Kirjan kolmas osa keskittyy sekä digitaalisten paikannus- ja algoritmiteknologioiden sovellusten eettisyyteen että planeetan elinkelpoisuuden ja luonnon monimuotoisuuden kysymyksiin.

KIRJAT

PYRRHON NÄKI, KOKI JA VIISASTUI

Jukka Laajarinne: Mykistynyt mies. Aula, 2021.

LÄNSIMAISEN ajattelun suurmiehiä vilisevä Jukka Laajarinteen ”Mykistynyt mies” herättää vilttejä ajatuksia. Romaani on kiinnostava ja vetävä, sujuva ja erikoinen.

Mykistyneen miehen pitäisi olla noin sata vuotta ennen ajanlaskumme alkua tehdyn teoksen tuore suomennos. Teoksen, joka kertoo noin 2300 vuotta sitten eläneestä antiikin kreikkalaisesta filosofi Pyrrhon Elisläisestä.

Onko teos veikkohuovismainen, ”Veitikan” kaltainen näennäishistoria, jossa ei ole totuutta nimeksikään ja jossa päähenkilöä ei kohdella kovin hellästi? Asian selvittäminen vaatii paneutumista. Huovinen muuten totesi päähenkilöstään, ettei tämä ollut kummoinen häpykukkulan valloittaja. Terävä, jopa merkittävä huomio miehestä, joka tuhosi miljoonia ihmishenkiä. Tuhooja oli myös Mykistyneessä miehessä seurattava Aleksanteri Suuri.

Huovisen ”Veitikka” nauratti välillä ääneen, ”Mykistynyt mies” hyrisyttää ja ihmetyttää. Kerronnassa on imua ja lukija menee mukana. Tarkka lukija ymmärtää ”suomennoksen” huijaukseksi ja teoksen Laajarinteen omaperäiseksi romaaniksi.

Skeptismin esi-isäksi mainittu Pyrrhon puolestaan saa Laajarinteeltä ankaraa, tietynlaista ”mieheksi kasvamisen” mallia mukailevaa käsittelyä. Tuota ”miehisyyttä” ja sen mahdollista ihailua sopii epäillä. Sotaisat ja julmat teot kerrotaan tarkasti, mutta niillä ei mässäillä – vaikka niitä riittääkin.

Romaanitaiteen ja notkean kirjoitustyylin hallitseva Laajarinne herättää lukijan pohtimaan elämän kummallisuuksia. Välillä ollaan poikarakkauden parissa, välillä hurmeen syleilemiä myyttien luojia, melkein sankareita itsekkin. Aikansa mediagurut eivät ole mitään viattomia runopoikia. He näkevät ja kokevat niin kamalia asioita, että lukijakin mykistyy.

Pyrrhonin (noin 360 – 270 eaa.) aikoina miesten välinen ystävyys saattoi pyörähtää rakkauden tai ainakin erotiikan puolelle. Teoksessa Pyrrhon kokee kovia hen-

kisesti ja fyysisesti. Loppua kohti hän esiintyy välinpitämättömänä ja tylynä, enemmän kyynisenä kuin viisaana.

Pyrrhon seikkailee valloittajakuningas Aleksanteri Suuren sotaretkellä ja kirjaa sankarinsa tekosia. Vuosien ajan totuus katoaa runoilijoiden sankaritarinoin, myytteihin. Oppimishaluinen Pyrrhon huomaa jo varhain elämän epäoikeudenmukaisuuksia ja arveluttavia lainalaisuuksia, mutta kirjaa sotaosan kuninkaan sankaritekoja. Ja muokkaa ja keksii niitä. Aleksanteri Suuren raakalaisuus paljastuu lukijalle mutta myös Pyrrhonille. Pian Pyrrhon Elisläinen alkaa pelätä henkikultansa puolesta.

Mykistyneen miehen voi lukea allegoriana hullusta ajastamme. PR-koneistot ja mainostoimistot ja ajatushautomot putsaavat päättäjien tekosia. Myyttejä ei ehkä synny, mutta aineistoa medialle syötettäväksi tulee liukuhihnalta. Putineilla ja trumpeilla on valtavat valehteluorganisaatiot muokkaamassa totuutta. Vähänkään skeptinen ihminen ei voi uskoa juuri mihinkään.

Teos saa ajattelemaan maailmanmenoa ja totuuden vääristelyä ja sen historiaa. Kirjan omien totuuk-sien osumatarkkuus voi maallikolle olla samaa luokkaa kuin jos kirjallisuusihmiselle väitettäisiin, että Kuikka-Koponen kirjoitti ”Decameronen”. Ehkä Jukka Laajarinne on aikamme Boccaccio, Koponen tai Huovinen. Hirmuisesti hän on tehnyt töitä selvitellessään historian mahdollisia käännteitä ja sotaretkien Pyrrhonille tuomaa viisautta. Oppi-isiä ja neuvonantajia ja esikuvia tulee vastaan tuon tuosta.

Teos toimii historiallisen romaanina – tarinassa on imua ja se vie mennessään tietystä filosofisesta saivartelusta huolimatta. Mykistyneen miehen naiskuva on aikakaudelle tyypillisesti parhaimmillaankin ohut. Sitäkin enemmän se kertoo aikansa yhteiskunnasta ja arvoista, kuten ”kääntäjä” esipuheessaan toteaa.

”Kuka kaikista itämaan tietäjistä ottaa selvän?” Tekijän lausahdus sramatien, brahmanien ja muiden askeettien erottamisesta ja sekoittamisesta kuvaa hyvin koko teosta. Mykistynyt mies on täynnä erikoisia nimiä, termejä ja viittauksia, joten lähes 50-sivuinen Selitykset-osio on tarpeen.

Pyrrhonista itsestään tiedetään aika vähän, joten hän sopii Jukka Laajarinteen romaanihenkilöksi mainiosti. Pyrrhonin omia tekstejä ei ole. Maalaisjärjen ja kokemuseräisten havaintojen epäilijä synnytti mielenkiintoisen filosofisen suunnan. Mielentyyneyttä.

Ei sen enempää.

Huijauskoodit elämään

GRIGORI GRABOVOI (s. 1963) on erikoistunut elämän suurimpien salaisuuksien ratkaisemiseen. Monitaitoinen herrasmies pystyi väitteidensä mukaan korjaamaan monimutkaisia mekaanisia vikoja kaukokorjauksena. Tämä olisi hyödyllinen taito ydinreaktoreiden tai lentokoneiden korjaamisessa. Eikä pelkästään mekaanisten ongelmien ratkaisu ratkennut Grabovoin ajatuksilla. Hän keskitti hämmästyttäviä voimiaan myös solujen parantamiseen. Näin parannettiin syöpäpotilaita ja virustaudeista kärsivien vaivat. Grabovoi kertoi parantaneensa satoja sairastuneita ihmisiä vaivoistaan. Värähtelyt kasvattaisivat myös sisäelimiä takaisin. Samoilla värähtelyvoimilla voitaisiin teleportata solurykelmiä. Ellei kokonaisia ihmisiä.

Miehen keksinnöt mullistaisivat koko ihmiskunnan. Fysiikan lait eivät enää rajoittaisi teknologian kehitystä. Sairaudet ja kuolema eivät enää vähentäisi ihmisten potentiaalia, kunhan muut ensin tulevat tietoisiksi Grabovoin löytämästä tietoisuusenergiasta. Tällä energialla käsitellään erilaisia geometrisiä ajatuskokonaisuuksia. Nämä kokonaisuudet pystyvät muokkaamaan havaitsemaamme todellisuutta.

Hurjimmillaan Grabovoi oli vuonna 2005. Silloin hän meni lupaamaan Beslamin koulukaappauksessa kuolleiden lasten vanhemmille, että lapset voitaisiin herättää henkiin. Henkiinherättäminen vaati tietenkin resursseja. Resurssit vaativat käteistä. Käteistä saatiin surevilta vanhemmilta. Vanhempia värvättiin mukaan mainostamaan erikoiskykyjä opettavia kursseja. Viranomaiset eivät tykänneet sellaisesta menosta. Pari vuotta myöhemmin Grabovoi tuomittiin 11 vuodeksi vankilaan petoksesta. Luonnollisesti Grabovoin kultti syytti Putinia vainokampanjasta.

Grabovoin seuraajien määrä lähti laskuun. Opetukset maailmankaikkeuden saloista uhkasivat jäädä unohduksiin. Maaginen teknikko mainasi hautautua muiden uutisten alle, runsaan pölyn peittelemänä. Sitten TikTok-sukupolvi löysi hänet. Nyt nuoret ohjeistavat videoilla seuraajiaan paremman elämän äärelle. Jokaisella on mahdollisuus oppia elämän huijauskoodit. Seinien läpi kävely, ylimääräiset elämät, lisää kultakolikoita tai parempia haarniskoja saadaan monilla ohjelmakoodia muokkaavilla keinoilla.

Kukapa ei sellaisesta tykkäisi pelikokemuksen helppottamiseksi? Grabovoin ansiosta videopeleistä tuttu tapa muokata peliä erilaisilla koodeilla toimisi myös oikeassa arkielämässä!

Onneksi menetelmä on helppo oppia. Pitää vain visualisoida hopeanvalkoisena hohtava kehä. Tuon kehän sisälle visualisoidaan jokin Grabovoin numerosarja.

Sitten ohjataan tuo hahmotelma sielun käsiteltäväksi. Sielua neuvotaan visualisoimalla vaivaa aiheuttavaa elin. Lausumalla näitä ohjeita tuotetaan värähtelyä. Tuo värähtely vuorovaikuttaa universumiin. Keho aloittaa itsensä parantamisen. Helppoa kuin heinäpuimurin korjaus.

Tarkka lukija huomaa yhtäläisyyksiä Rhonda Byrnen ”The Secret – salaisuus” -kirjan sisältämiin menetelmiin. Niin Byrne kuin Grabovoi myyvät omia versioitaan toiveajattelun voimasta.

Ajankohtaisesti Grabovoin oppien ja radioniikan perusteella on jäljitetty myös numerosarjoja, jotka suojelevat koronaviruksilta. Yksi näistä numerosarjoista on 4986489. Tepsikö se paremmin kuin uudet rokotteet? Siitä ei ole vielä tehty vertailevaa lääketieteellistä tutkimusta.

TikTok-videoilla neuvotaan myös terveyttä tärkeämpien asioiden korjaamiseen. Grabovoin numerosarja listataan mm. kirkkaan ihon, vilkkaamman rakkauselämän tai rahan saamiseksi. Numerolla 89974476 saat ihastuksesi ottamaan sinuun yhteyttä. Julkisuutta saadaan lausumalla numero 8277237. Se onko julkisuus hyvää vai huonoa selviää vastan julkisuuteen jouduttuaan. Suosittu 524 741 8 numerosarja tuo visualisoijille lisää euroja. Ne vaan ilmestyvät ihmisille erilaisten sattumien kautta: kadulta löytyy seteleitä tai perintörahat kilisevät tilille. Näin ainakin seuraajille luvataan opastusvideoissa.

Asioita voidaan korjata myös kirjoittamalla paperiin haluttu numerosarja. Lappu kiinnitetään juomalasin ulkopintaan. Lasiin kaadetaan juomavettä. Lappuihin kirjoitetun informaation annetaan imeytyä veteen lasin läpi. Sitten vesi juodaan. Näin saadaan numerosarjojen informatiivvärähtely suoraan ihmisen sisään. Tulokset kuulemma ovat vähintään yhtä hyviä kuin pelkkä visuaalisointi ja numerolausunta.

Numerosarjojen käytöstä esitettiin heti varoituksia. Numeroiden visualisointi vaarantaa sielun, sillä siinä ollaan altistamassa sisäinen maailma piruille. Mystisyyden maailma uhkaa ihmisten ikuisuutta siellä paremmassa paikassa kuoleman jälkeen.

Oma varoitukseni liittyy verkkokursseja shoppailevien rahankäyttöön. Grabovoi on vapauduttuaan löytänyt internetin mahdollisuudet. Hän myy tavaramerkillään varustettuja kirjoja, ääninauhoja ja videoita verkkosivuiltaan. Toimipiste on jossain Serbiassa, mutta internetillä pääsee koko maailman markkinoille. Jokaista niihin käytettyä euroa kohden voisit olla käyttämättä niihin yhtään euroa. Säästät tällä tavalla jokaisen materiaaleihin epäkäyttämäsi euron!

JUHA LEINIVAARA

Rodun käsitteestä, vielä kerran

JANI SINOKKI

VIIIME SKEPTIKOSSA (1/2021) Osmo Tammissalo vastasi aiempaan kirjoitukseeni, jossa esitin kritiikkiä hänen rodun käsitettä koskevaan keskustelunavaukseen. Harmikseni Tammissalo ei vastaa esittämäni kritiikkiin lainkaan. Sen sijaan hän esittää alkuperäisen kirjoituksensa sisältöä selvästi kaudistellen, ja keskittyy epäolennaiseen.

Siitä, että populaatioiden (kuten vaikkapa länsi- ja itäsuomalaisten) välillä on löydettävissä tilastollisesti merkittäviä perinnöllisiä eroja (vaikkapa perinnöllisessä alttiudessa sydän- ja verisuonisairauksille), jotka osin selittyvät ammoisilla muuttoliikkeillä, ei pitäisi vallita välillämme mitään erimielisyyttä. Sen sijaan erimielisyytemme – ymmärtääkseni – koskee sitä, että ovatko jotkut ihmispopulaatiot luonteeltaan sellaisia, että niitä voitaisiin nimittää ”roduiksi”, kuten Tammissalo alun perin esitti.

Tyydyn tässä kertaamaan ja selittämään paremmin aiemmat kysymykseni, koska Tammissalo ei niihin vastannut. Toivon, että jos Tammissalo kokee yhä tarpeelliseksi jatkaa keskustelua, hän vastaa ensin niihin kritiikkeihin ja syytöksiin.

...

ENSISIJAINEN SYYTÖKSENI oli se, että Tammissalo väitti (biologisen) rodun käsitteen olevan selvempi kuin populaation käsitteen. Tämä ei yksinkertaisesti pidä paikkaansa. Rodun käsite ei ole tieteellinen ja se on tarpeeton tieteelliselle tutkimukselle. Mikään tieteelliseksi hyväksytytty teoria ei käytä biologisen rodun käsitettä, sille ei ole löydettävissä selkeää määritelmää, siitä ole mitään apua ennusteita, malleja tai selityksiä laadittaessa. Populaation käsitteestä päinvastainen on totta. Tämän vuoksi esitin, että Tammissalolla näyttää olevan enemmän intuitioita kuin tietoa asiasta.

Syytin Tammissaloa myös rasististen termien käytöstä. Hänhän esitti aiemmassa kirjoituksessaan kuin faktana, että toiset ihmisryhmät ovat ”pallomaisia”. Huomautin, että tällaiset alentavat ja loukkaavat luonnehdinnat ihmisten ulkomuodosta eivät ole tieteellisiä (so. tieteelliset teoriat eivät käytä tällaisia käsitteitä,

vaan puhuvat parhaimmillaankin esim. raajanpituuksien keskiarvojen eroista väestöryhmien välillä). Se, että vahingossa tai tahallaan lipsauttaa tällaisen selvästi loukkaavan ilmauksen kirjalliseen tekstiinsä, soittaa ainakin minulla välittömästi hälytyskelloja kirjoittajan motiiveista ja asenteista.

Kolmas syytökseni oli, että Tammissalo ei vaikuta lukeneen tai ymmärtäneen David Reichin teosta. Tammissalo huomauttaa kuitenkin kirjoittaneensa arvioiden kirjasta, jonka ilmeisesti ajattelee olevan pätevä vasta-argumentti väitteelleni. Sitähän se ei itseasiassa ole. Siitä, että henkilö on kirjoittanut kirja-arvion teoksesta, ei tietystikään seuraa, että kyseinen taho on lukenut tai ymmärtänyt arvioitavan teoksen.

Anekdootin mukaan esimerkiksi Slavoj Žižek kirjoittaa elokuva-arvionsa mieluiten näkemättä itse elokuvaa, jottei elokuva pääse häiritsemään liikaa hänen kirjallista prosessiaan. Tammissalon omat kirja-arviot muun muassa feministisistä teoksista tämän lehden sivuilla osoittavat, että arvioijan ei tarvitse edes *yrittää ymmärtää* arvioitua teosta (sama ilmiö toistuu vastineessa, jonka ingressiksi nostettu lainaus on täysin irrotettu kontekstistaan!).

Neljäs, ja ehkä olennaisin syytökseni oli se, että Tammissalon provokatiivisen kysymyksenasettelun (”saako rotuja tutkia”) sijaan olisi ensin syytä käydä pohtia, mitä syitä siihen edes olisi? Jos rodun käsitteen käyttö ei tuota mitään hyötyä tieteelliselle tutkimukselle, tuo käsite ei ole osa nykyisiä tieteellisiä teorioita, ilman käsitettä tullaan hyvin toimeen, ja tuon käsitteen käytöstä sen sijaan saattaa olla merkittävää yhteiskunnallista haittaa, on vaikea keksiä kovin imartelevia syitä sille, miksi jotkut, Tammissalo mukaan lukien, haluavat välttämättä pitää yhä käsitteestä kiinni.

Siis: miksi *rotuja* pitäisi tutkia? Tämä on tyystin eri kysymys kuin se, miksi *populaatioita* tai niiden välisiä eroja pitäisi tutkia, koska nuo termit eivät tarkoita lainkaan samaa asiaa, vaikka Tammissalo asiaa pyrkiikin aktiivisesti hämärtämään.

Viides huomioni koski rajatieteilijöiden (tieteen liepeillä notkuvien, tieteilijöinä esiintyvien henkilöiden)

näkemyksen merkittävyyttä, ja niistä keskusteleminen mielekkyyttä. Nostin Tammisaloon kirjoittelun Vanhasen näkemysten parissa *esimerkkinä* Tammisaloon profiloitumisesta näiden epätieteellisten näkemysten parissa, joka on siis relevanttia informaatiota hänen tämän kertaista rotuja koskevan keskustelunavauksensa todellisen luonteen arvioimisen kannalta.

Tammisalo väittää vastineessaan ylevästi, että Vanhasen tulokset ansaitsevat tulla tutkituiksi. Hän myös kehottaa minua kumoamaan Vanhasen väitteet niiden ennakoita tuomitsemisen sijaan. Mutta tämä on harhaanjohtavaa. Ei epätieteellisiä väitteitä tarvitse kenenkään kumota. Todistustaakka on tunnetusti väitteen esittäjällä.

Samasta syystä kritiikkiin ryhtyvän *pitäisi* tarkistaa myös väitteiden luonne ja perustelut. Onko kyse ensinkään tieteellisistä väitteistä, vain vaan tieteellisistä väitteitä muistuttavista spekulatioista, toiveajatuksista, ja propagandasta? Hädin tuskin verhottu syytökseni Tammisaloa kohtaan siis oli, että hän ei tullut huomanneeksi edes tarkistaa ennen Vanhasen näkemysten tarkasteluun sitä, onko kyse edes tieteestä tai tieteellisesti pätevistä näkemyksistä. Aika paha moka skeptikoksi itsensä käsittävältä, vaiko kenties merkki halusta uskoa noihin epätieteellisiin rotu-näkemyksiin?

Miksi Vanhasen väitteet ovat sitten epätieteellisiä? Yksinkertaisesti siksi, että tieteellistä on se, mitä tieteeksi kutsutun inhimillisen toiminnan piirissä tehdään. (Tämä todelliseen käytäntöön vetoaminen on käytännössä ainut *ei-mielivaltainen* tapa määritellä tiede.) Olennaista tuossa tieteeksi kutsutuissa toiminnassa ovat metodit, joilla varmistetaan se, että saadut tulokset eivät ole mielivaltaisia tai tutkijan motiiveista ja intresseistä riippuvaisia.

Esimerkiksi julkaisujen vertaisarviointi on eräs keskeinen menetelmä, jolla näiden ongelmien esiintymisen pyritään minimoimaan. Ongelmatonta tämäkään ei ole, mutta tulosten esittäminen vertaisarvioituissa julkaisuissa on ainakin *välttämätöntä* sille, että tulos olisi tieteellinen jossain järkevissä mielessä.

Mielestäni se, että Vanhasen ei tunnetusti ole noudattanut näitä metodeja on aivan riittävä peruste jättää hänen tutkimuksensa omaan arvoonsa:

- (1) Tiedämme, että Vanhasen ja Richad Lynnin tutkimusten otannat ovat mielivaltaisia, siis aineistoa on valikoitu mielivaltaisesti ja tulkittu sillä tavalla, että tutkijat saavat tuloksia, jotka toivovatkin saavansa (erit. afrikkalaisten ÄÖ:stä) (Wicherts, Dolan, and van der Maas 2010).
- (2) Tiedämme, että Vanhasen tutkimuksia on merkittävästi rahoittanut tunnetusti valkoista ylivaltaa edistävä taho (so. Pioneer Fund), mitä hän ei ole tietävästi tuonut julki julkaisuissaan tai muilla foorumeilla.
- (3) Vanhasen tutkimustuloksista merkittävä osa on julkaistu kyseenalaisilla julkaisijoilla, joiden vertaisarviointikäytännöt eivät ole luotettavia, ja joita rahoittaa mm. edellä mainittu valkoista ylivaltaa edistävä taho (esim. Saini 2019).

Se, mihin toivon Tammisaloon vastaavaan ylimalkkaisena ”koska tutkijan sananvapaus” tai ”koska tiede” runoilujen sijaan on seuraava.

Jos edelliset ongelmat eivät riittä tekemään Vanhasen tutkimuksista epätieteellisiä, niin meidän on silkan johdonmukaisuuden nimissä hyväksyttävä aika monia skeptikoille hyvin tuttuja tapauksia ”oikean” tieteellisen keskustelun piiriin. Tämä olisi hyvin kummallista, kuten seuraavat esimerkit osoittavat.

Ensimmäinen esimerkki on surullisen kuuluisa Andrew Wakefieldin ”tutkimus” rokotteiden ja autismin yhteydestä. Wakefieldin ”tutkimus” yksinään liepee vastuussa siitä, että merkittävä osa rokote-kriitikoista yhä uskoo – täysin tieteellisen tutkimuksen vastaisesti – että rokotteilla ja autismissa on jokin yhteys. Samoin kuin Vanhasen tutkimukset, Wakefieldin ”tutkimus” sisältää hyvän tieteellisen käytännön vastaisia toimenpiteitä, niiden tulokset ovat vääristeltyjä, ja niiden tekijä on saanut rahoitusta taholta, jolla vahva intressi saada tulokset, jotka ”tutkimus” tuotti. Kumpikaan ei ole julkaisuittensa yhteydessä listannut näitä rahoittajia, joilla on vahva intressi tietynlaisten tulosten tuottamiseen, mikä on hyvän tieteellisen käytännön vastaista.

Toinen esimerkki. Samoin kuin valkoista ylivaltaa ajavat tahot, myös *älykkään suunnittelun teoriaa* kannattavat *creationistit* pystyttävät tunnetusti omia julkaisujaan ja kustantamojaan, jotta saisivat varastettua tieteen auktoriteettia näkemyksilleen. Tämäkään lahkon julkaisu ei ole tyypillisesti täytä tieteellisen laadun kriteerejä, eivätkä niistä keskeisimmät ja kyseenalaisimmat löydökset ole läpikäyneet uskottavaa vertaisarviointia. Dataa saatetaan valikoida ja tuloksia vääristellä, jotta saadaan itselle ja rahoittajalle (tai ”aatteelle”) mieluisia johtopäätöksiä.

Ensimmäinen tapaus on sikäli relevantti, että kaikki samat ongelmat, jotka johtivat Wakefieldin artikkelin poisvetoon ja tämän totaaliseen maineenmenetykseen pätevät Vanhasen tutkimuksiin yhtä lailla. Tosin yksi merkittävä ero on se, että Wakefieldin alkuperäinen artikkeli julkaistiin varsin vaikutusvaltaisessa *Lancetissa*, ja sen tapauksessa kyse on vertaisarvioinnin epäonnistumisesta, siinä missä Vanhasen monet keskeiset ”rotu-julkaisu” on julkaistu kustantajilla, jonka vertaisarviointi on lähtökohtaisesti puutteellista tai olematonta (esim. *Ulster Institute for Social Research*).

Jälkimmäisessä esimerkissä olennaista on se, että tutkimuksen taustalla on tietty agenda, jota yritetään pönkittää tekemällä tarkoitushakuista tutkimusta, joka tukee tuota agenda. Tutkimuksethan voivat olla ainakin näennäisesti menetelmiltään kelvollisia, mutta juuri tausta-agenda, erityisesti rahoitusta myöntävän tahon agenda, on hyvä peruste olla luottamatta liikaa saatuihin tuloksiin. Vertaa: tupakkateollisuuden itsensä rahoittamia tutkimuksia tupakan vaaroista ei yleensä pidetä kovinkaan luotettavina, ei edes silloin, kun toteuttajiksi on saatu sinänsä uskottavia tutkijoita. Inhimilliset (tiedostamattomatkin) vinoumat tunnetusti

vääristävät tutkijoiden toimintaa vahvasti, kun tutkija vääjäämättä joko silittää tai puree kättä, joka häntä ruokkii.

Edellä esitetyt esimerkit ovat analogisia Vanhasen tutkimuksen kanssa. Täsmälleen samat ongelmat, jotka liittyvät suoraan tiedettä määritteleviin käytäntöihin, joiden tarkoitus on minimoida henkilökohtaisten tekijöiden vaikutus tuloksiin, löytyvät vahvasti kaikista. Olisi mielivaltaista hyväksyä yksi näkemys tieteelliseksi, muttei muita.

Onko nyt siis niin, että Tammissalon mielestä tieteen käytännöistä, kuten metodologiasta, vertaisarvioinnista ja rahoituslähteiden avoimesta paljastamisesta ei tarvitse välittää? Näinhän hän tuli Vanhasen tapauksessa väittäneeksi: ”Vanhasen väitteiden todenperäisyyden kannalta on myös yhdentekevää, missä väitteet on julkaistu, mistä tutkimusrahoitus on tullut, tai kuka hänen väitteistään innostuu tai ei innostu” (s.45).

Se on totta, että mainituilla seikoilla ei ole suoraa yhteyttä väitteiden totuuteen. Wakefieldin tulokset, kreationistien muka-tiede, tai Vanhasen valikoimat ”tulokset” voivat periaatteessa olla tosia myös mainituista ongelmista huolimatta.

Mutta: kun ainut keino selvittää empiiristen väitteiden todenperäisyys luotettavasti on tieteellinen tutkimus, ja kun nämä väitteet itse eivät ole – Vanhasen, Wakefieldin tai kreationistien – tapauksessa tieteellisten käytäntöjen perusteella, vuoksi tai mukaisesti muodostettuja, voimme mainittujen puutteiden vuoksi todeta suoraan, että näkemykset eivät ole tieteellisiä – ja näin ainakin skeptikon olettaisi tekevän.

Näistä väitteistä ei ole mitään syytä keskustella, ennen kuin niiden puolustajat ovat tuottaneet oikeasti kelvollisia tieteellisiä perusteluja väitteidensä tueksi, ja voimme todeta ne suoraan perusteettomiksi yksinomaan siksi, että ne eivät ole tieteellisiä.

...

HUOMAUTAN LOPUKSI, että vastineessaan Tammissalo väitti, että hänen alkuperäisen tekstinsä aiheena oli vain ”vähäpätöinen sopimus- ja määrittelykysymys” (s. 45). Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Hänen alkuperäinen väitteensä oli eksplisiittisesti se, että *rotu* on parempi ilmaus kuin *populaatio* puhuttaessa biologis-historiallisista eroista ihmisryhmien välillä. Juuri tämä väite suorastaan haisee kyseenalaiselta agendalta: biologisesti tarkoitettu ”rotu” ei ole missään mielessä tieteellinen käsite, eikä se ole millään tavalla hyvä suomen kielen sana (vrt. Reich 2018, 253).

Jos tämän viimeisen seikan peräänkuuluttaminen tieteelliseen tutkimukseen, sen periaatteisiin ja johdonmukaiseen filosofiseen käsitteenmäärittelyyn nojaten tekee minusta *sanapoliisin*, hyväksyn tuon nimityksen suorastaan kunnianosoituksena.

Sanapoliisi, skeptikko ja tieteellisen menetelmän puolustaja, Jani Sinokki

Kirjallisuus

Reich, David. 2018. *Who We Are and How We Got Here : Ancient DNA and the New Science of the Human Past*. Oxford University Press.

Saini, Angela. 2019. *Superior: The Return of Race Science: The Mad Science of Race and Its Fatal Return*. Beacon Press.

Wicherts, Jelte M., Conor V. Dolan, and Han L.J. van der Maas. 2010. “The Dangers of Unsystematic Selection Methods and the Representativeness of 46 Samples of African Test-Takers.” *Intelligence*. Elsevier Ltd.

KESKUSTELUA

TIEDE TODISTAA JUMALAN OLEMASSAOLON?

ENNUSTAAKO KVAANTTIMEKANIikka SIELUN OLEMASSAOLON?

KOSMOLOGIAN AIKAKÄSITYS ON HUUHAATA.

KASVEILLAKIN ON TIETOISUUS JA ÄLY – MILLÄ SIIS EI OLISI?

LUSIKANTAIVUTUSTA REIKIHOIDON WORKSHOPISSA ALBERTAN YLIOPISTOSSA.

TIEDE LÄHESTYY VANHAA VIISAUTTA...

TYÖNNÄ LUSIKKASI SOPPAAN. KIIHKEÄÄ MIELIPITEENVAIHTOA JOKA SIUNATUN PÄIVÄ:
KESKUSTELU.SKEPSIS.FI

SKEPSIKSEN HAASTE

20 000 €

**PUHTAANA KÄTEEN
SILLE, JOKA TUOTTA
VALVOTUISSA
OLOSUHITEISSA
PARANORMAALIN
ILMIÖN.**

MENTALISTI PETE POSKIPARTA ja **TOIMITTAJA IVAN PUOPOLO** ovat lupautuneet maksamaan kumpikin **5000 EUROA** em. kokonaissummasta. **TÄHTITIETEEN TOHTORI HANNU KARTTUNEN** ja **ELOKUVATUOTTAJA IIRO SEPPÄNEN** ovat lupautuneet maksamaan kumpikin **2500 EUROA**. Skepsis ry maksaa summasta **5000 EUROA**. Haastesumma voidaan maksaa myös humanoidistipendinä – **20 000 EUROA** puhtaana ulottimeen sille humanoidille, joka itse noutaa stipendin ja antaa samalla DNA- (tai vastaavan) näytteen. Poikkeustapauksessa summa voidaan myös maksaa mukana seuraavalle ihmiskontaktiseuralaiselle.

LIITY SKEPSIKSEN JÄSENEKSI!

Kuka tahansa kiinnostunut voi hakea jäsenyyttä koulutustautasta ja elämäkokemuksesta riippumatta, kun hän hyväksyy yhdistyksen säännöissä määritellyn tarkoituksen ja toimintaperiaatteet.

Yhdistyksen kalenterivuositainen jäsenmaksu vuodelle 2021 (sis. Skeptikko-lehden tilauksen) on 30 € tai alle 24-vuotiailta 15 € (jos olet alle 24-vuotias, ilmoita syntymäaikasi).

Voit myös tilata Skeptikko-lehden liittymättä jäseneksi. Tilausmaksu on 30 € / vuosi.

Jos liityt keskellä vuotta, sinulle toimitetaan kaikki kuluvana vuonna ilmestyneet Skeptikko-lehdet jälkepäin.

Voit liittyä Skepsikseen netissä tai lähettämällä vapaamuotoisen hakemuksen sihteerillemme:

**Skepsis ry, Paula Heinonen,
Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki**

Täytä jäsenhakemuskaavake:
www.skepsis.fi/liityskepsiksenjaseneksi

Skepsis ry

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki
www.skepsis.fi

Skepsis ry on vuonna 1987 perustettu suomalaisten skeptikkojen yhdistys.

Skepsiksen vuonna 2009 muutettujen sääntöjen mukaan yhdistyksen tarkoitus on:

- Edistää kriittistä ajattelua, tieteellisen tiedon hankintamenetelmien opetusta sekä tieteseen ja järkeen perustuvaa käsitystä maailmasta.
- Edistää kiisteltujen tai erityisen poikkeuksellisten väitteiden tieteellistä tarkastelua.
- Edistää keskustelua tieteelliseen maailmankuvaan liittyvistä tärkeistä aiheista.
- Ylläpitää tällaisesta toiminnasta kiinnostuneiden ihmisten verkostoa, järjestää kokouksia ja keskustelu- ja luentotilaisuuksia sekä harjoittaa tiedotus- ja valistustoimintaa.

Yhdistys on poliittisesti, aatteellisesti sekä uskonnollisesti sitoutumaton. Yhdistyksen varsinaiseksi jäseneksi voidaan hyväksyä yksityinen henkilö tai oikeustoimikelpoinen yhteisö, joka hyväksyy yhdistyksen tarkoituksen ja toimintaperiaatteet. Kannattavaksi jäseneksi voidaan hyväksyä yksityinen henkilö tai oikeustoimikelpoinen yhteisö, joka haluaa tukea yhdistyksen tarkoitusta ja toimintaa.

Yhdistys julkaisee neljä kertaa vuodessa ilmestyvää Skeptikko-lehteä.

Mallia yhdistykselle haettiin Yhdysvalloissa 1976 perustetusta CSICOPista (Committee for the Scientific Investigation of Claims of the Paranormal), mikä ilmenee mm. yhdistysten samankaltaisina toimintaperiaatteina. Skepsis ry toimii kuitenkin itsenäisesti, vaikkakin yhteistyössä CSICOPin (nykyään CSI – the Committee for Skeptical Inquiry) ja muiden vastaavien järjestöjen kanssa.

Yhdistys on ECSON (European Council of Skeptical Organisations) ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan jäsenjärjestö.

Pankkiyhteys:

IBAN: FI13 4055 2920 1119 88 BIC: HELSFIHH (Aktia)
IBAN: FI75 7997 7997 4476 07 BIC: HOLVFIHH (Holvi)

Jäsenasiat, lehtitilaukset, osoitteenmuutokset

Paula Heinonen

Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, 00170 Helsinki
puh. 040 820 9166, secretary@skepsis.fi

Taloudenhoitaja

Toni Heikkinen

Keskuskatu 14 B 13, 04600 Mäntsälä
puh: 050 537 3792, treasurer@skepsis.fi

Skepsiksen hallitus vuonna 2021

puheenjohtaja **Denis Galkin**

varapuheenjohtaja **Otto J. Mäkelä**

Ville Aarnikko, Juha Leinivaara, Santtu Puukka,

Vesa Tenhunen, Mikko Ville Valjento

Alueyhteyshenkilöt

sähköpostiosoitteet muotoa
etunimi.sukunimi@skepsis.fi

Joensuu: **Vesa Tenhunen**, puh. 0400 935 893

Jyväskylä: **Juha Merikoski**, puh. 040 755 1820

Kuopio: **Aulis Koivistoinen**, puh. 050 5439 647

Tampere: **Jose Ahonen**, puh. 040 558 7497

Turku: **Heikki Kujanpää**, puh. 044 022 0420

Skepsis ry:n tieteellinen neuvottelukunta

TNK:n puheenjohtaja, prof. **Jukka Maalampi** (fysiikka), prof. **Kari Enqvist** (fysiikka), prof. **Mika Hemmo** (oikeustiede), tohtori **Harri Högmander** (tilastotiede), tohtori **Virpi Kalakoski** (psykologia), dosentti **Hannu Karttunen** (tähtitiede), tohtori **Mikko Kiviharju** (tietotekniikka), tohtori **S. Albert Kivinen** (filosofia), prof. **Hanna Kokko** (biologia, ekologia), prof. **Eerik Lagerspetz** (yhteiskuntatiede, filosofia), prof. **Hannu Lauerma** (lääketiede), prof. **Anto Leikola** (biologia, oppihistoria), dosentti **Marjaana Lindeman** (psykologia), dosentti **Juha Merikoski** (fysiikka), tohtori **Markku Myllykangas** (terveys sosiologia), tohtori **Pauli Ohukainen** (lääketiede), dosentti **Ilkka Pyysiäinen** (uskontotiede), prof. **Jeja Pekka Roos** (sosiaalipolitiikka), tohtori **Veijo Saano** (lääketiede), prof. **Samuli Siltanen** (teollisuusmatematiikka).

Kultti

Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto
median moniäänisyyden puolesta jo vuodesta 1991.

Onko Venäjällä tilaa taiteelle?
Millaista on islantilainen dekkarikirjallisuus?
Är pollinering livsviktig? Säilyykö elokuvahistoria?

Psykoterapian olemus. Eläkeläisten tilanne Ukrainassa.
Koskettamisen rajat ja normit. Metsien ja linnuston
rikkaus Suomessa. Immunologisten lääkkeiden hyöty.
Analyyseja ulkopolitiikasta.

Näistä aiheista ja paljon muusta voit lukea
Kultin lähes 200 erilaisesta jäsenlehdestä.

Tutustu lehtiin ja tilaa
WWW.KULTTILEHDET.FI

KORONA-AIKANAKIN PARAS TAPU TUKEA KULTTUURI-,
MIELIPIDE- JA TIEDELEHTIÄ ON LUKEA JA TILATA NIITÄ.

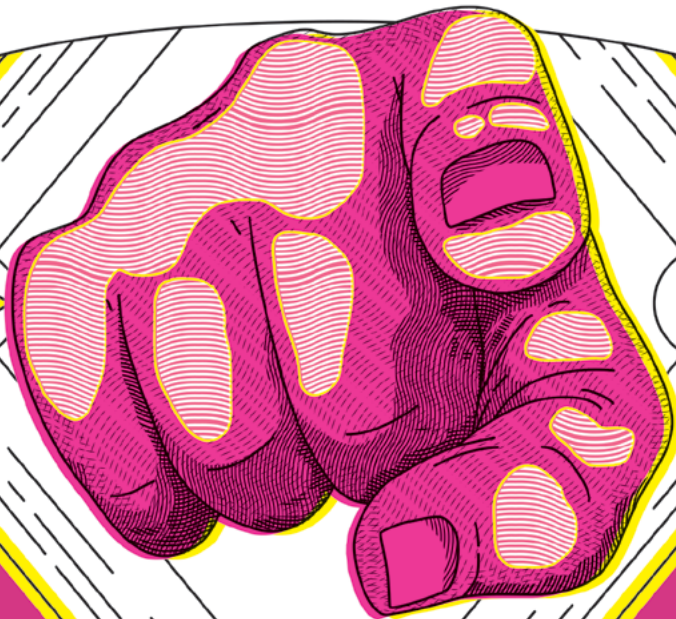

Posti Green

Skepsis
hakee
juuri
sinua!

PODCASTIN TEKIJÄ

Skepsis hakee aktiivisia henkilöitä osallistumaan myös muuhun yhdistyksen toimintaan: ideoimaan sekä toteuttamaan tapahtumia ja tempauksia, järjestyttämään rajatiedon piirejä ja ottamaan somekanavat haltuun. Ennen tehtäviä perehdytämme sinut yhdistyksemme syvimpiin saloihin!

Ota yhteyttä: chairman@skepsis.fi

WWW.SKEPSIS.FI